

R. BERDE MÁRIA

TÉLUTÓ

ELBESZÉLÉSEK

PÁSZTORTŰZ KÖNYVTÁR 11. SZÁM.
CLUJ-KOLOZSVÁR
„MINERVA” IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T. KIADÁSA 1928.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2020
Készült a Summa Artium támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitális Tartalomfejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-435-6 (online)
MEK-21254

TARTALOM
TÉLUTÓ.
KIFÜSTÖLÉS.
VARGABETŰ.
BOLDOGSÁG.
ALUL.
A TÜKÖR.
HUGOCSKA.
MÁJUSI AJÁNDÉK.
A KERT NEM TUD RÓLA.
KÉT GYÁSZ.
FRANCISKA TŰZZEL JÁTSZIK.
VIPERA.
OLAJFA.
RESERVATION.

TÉLUTÓ.

I.

Egy rothadt-meggyszín kázmért választott ki az újmódi, fínom kelmék halmazából és a két ablak közötti tükörhöz lépett. Gyászruháját eltakarta vele, az arcához próbálta a színt. Kezét leejtette, a kelme lecsúszott a földre. Két sebesen támadt könnycseppen keresztül kivetette tekintetét a didergetős alkonyatban elmálló utcaképbe.

A füstmocskos házcsonkokon, a kaputlan küszöbökön nőtt öles burjánon csak az nem ijedt meg, aki már szomorúbb képeket is látott, vagy még szomorúbb dolgokat hordott magában.

...Levetni a feketét, amikor a multból ez az egyetlen, ami megmaradt? Nem moccan-é meg kicsi testvére a gyaluforgácsderékaljon? A mészgödörbe hordott négyszáznak csontálla nem csattan össze vádra? Hát az, akiről nem tudja: halott-é, rab-é, vagy csak elfelejtette őt - és akit éppen azért három rend feketében szeretne holtiglan meggyászolni?

- Ez mind a múlté - mondta anyja az imént, mikor ő még nem akarta azt sem, hogy a házaló belépjen és a kelméket kibontsa.

- Ide s tova elmátkásodol, csak nem fogod feketében húzni fel a gyűrűt. Szegény lelkem Ágnesemnek megváltás volt a halál s még az elpusztultak leányai közül is van, aki levetette már a gyászt.

- És a város, anyám?

- Hiszen te vagy a tudója, mi mindent tett már apád érte. Neked van a legtöbb jussod, hogy vigasztalódj rajta.

- És az, akiről még azt sem tudom...

Elhallgatott, mert nem szerette, hogy a hangján hallszódjék a belső zokogás. Anyja szigorú jóssággal szólt rá:

- A te gyászköntösöd már hálátlanság az élőkhöz. Akik a tenyerükön hordanak...

...Hiszen ha valaki látta volna meghalni. Ha maga, ha más olvasta volna nevét a foglyok listájában. Ha hűtlenségének vette volna hírért, ha bujdosásból izent volna.

Kijárná a szabadságát, megvárná, utána bujdosnék - vagy hamvadt szívvel, nyugtató kötelességből adná kezét a másiknak... De másfél év mult és semmi jeladás. Egyetlen kósza hír - hazatért közvitéz hozta - és annak is csak rémlett: hogy kolerásan kikérték Vécsey táborából. Meghalt, mi történt volna egyéb véle... De a szív, ha szeret, nem hisz a halálban.

Lélekemésztő váddal engedelmeskedik így, temeti el a multat. Azt a multat, amely több volt szerelemnél: bűvösszép újvilág volt, új nappal, holddal és csillagokkal. Új szívvel, az új csillagok alatt...

Ki lopta őt be abba a világba?

Daróckabátos, vitézkötéses székelly szolgáladiák, forróbeszédű, messzitekintetű. A sánta Kicsi-Ágnes tanította kátéra, egyszeregyre. Később aztán, leckén kívül, egy történelem-könyvet is hozott. És közben beplántált a házba egy csomó új szót, amit itt addig sohasem ejtettek... Egyen fel is kacagott az apjuk: honleány...

Pedig ezen nem volt mit kacagni: ez volt a jelige-szó, a titkos új világba, ahol magasztos méltóságot lelt a szűkös-hivatású asszonyi élet.

De az apa legyintett:

- A „hon” a férfiak dolga.

Évek multak: egy báli estén, a tükrös toalett-asztalon élethalálharcot vívott két csipkemansettás Brust-bouquet. Símaképű, szőke svalizsér küldte az egyiket, a másikat a keménykötésű, bajuszos jurátussá fejlett hajdani kis praeceptor. És ő egyiket sem tűzte fel. A svalizsért nem volt szabad - a jurátust nem akarta, nem tudta megsérteni.

- Remis... mosolygott a halvány Ágneske a lócáról, ahonnan végignézte Klaudinának édes izgalomban folyó készülődését.

Azon a télen egyfelől cifra uniformisok, másfelől fekete tógák szegték az életet... és azon a tavaszon már több volt, mint féltékenység, ahogy svalizsér és jurátus egymásba fúrta a tekintetét...

Először a lelkek gyúltak meg, aztán a házak... Azután... csak a cifra uniformisok tértek vissza a halálos pusztulásból alig éledő városba.

Győztek?...

Csak felülkerekedtek. Kint, az országszéles csatamezőn. Bent, a szívfenekén régen elbuktak... akkor, amikor Klaudina titkos cserében háromszínű kokárdát adott egy csákó mellől nyújtott rózsaszálért.

„Nefelejtsrózsza” volt akkor a neve az ilyen emlékvirágnak.

...Lehajolt a kelme után, leült vele a lócára, térdére simította, szokni próbált hozzája.

- Hálátlanság a gyászruhám...

Mélyen, keserűen érezte ezt. Szülein kívül egy embert tudott csak, akit valamivel még megajándékozhatott. Egyéb érzéseit elrabolta, elfecsérelte a végzet. Testvéri gyöngédsége a menekülésben elhalt Kicsi-Ágnessel feküdt egy koporsóban, szerelmét a kokárda alatt lobogó szív ragadta Isten tudja, hová - csak a csendes hála él még benne és az annak jár ki, aki a legnagyobb jót tette velük.

Akkora jót, hogy mikor a menekülés után Kolozsvárt viszontlátták egymást, Kicsi-Ágnes ezzel fogadta:

- Nem remis többé, Klaudina! Én és az Isten választottunk neked!

Igen, minden nékiek ítéltetett: a diadal, a föld, és ő is... a „honleány”.

Klaudina felállott, a szégyen égette. Jól tudta, hogy leánybarátnéi közül egyse indult volna meg - még az utcán sem - egy császári tiszttel, hát még zsandárral! Óh, de azok közül egyiket sem kötötte el a sors olyan adósságlevéllel, mint őket. Egyikért sem szökött meg Losenau alezredes parancsa ellenére egy császári tiszt az obrázsai táborból, hogy mentőangyalnak érkezzék...

Mégis: - Nem a császár emberei hozták fejükre a vést?

Apja azt mondta, minden a rebellióra megy vissza. Az éljent ordító mesterifjakra, a bőrükben nem férő diákokra, a másföldjét kiosztó, másjobbágyát felszabadító prókatorbasáskodásra... Ők idézték fel a háborúságot. És a háború nem válogat az áldozatokban.

Hogy döntsön ő benne, ki itt a hibás, mikor a férfiak sem tudják. Ő csak egyet tud: hogy megég a keze, ha kinyújtja elégetni a kokárdát, a nefelejtsrózsát, az önként bevonuló jurátusok daguerrotypjét... mind a kincset, amit a halálban sem felejtett, amit a szívén mentett meg a futáskor.

Pedig el kell égetnie, ha kedves a húga emléke, az apja állása, ha tiszteli önmagát és másra való gondolás nélkül akar a templomba menni esküvőre.

El kell égetnie mindent, ami tűzhalált tud halni, és ami nem tud?... Körülnézett, mintha félne és feltúrta a ruhaújját. Felsőkarjára a könyök fölé széles vaspánt volt kapcsolva. Ugyanolyan, amelyet más hölgyek mostanában a csuklójukon hordtak. Nagy elgyűrűződés volt ez. Rabbal, halottal, vagy ennél is többel: a legszentebb gyásszal, fájdalommal.

Elnézte a bilincset, aztán lassan leeresztette a ruhája újját reája.

Mi lesz a titkos, neki kétszeresen tilos ékszerrel? Ez meg nem ég.

Mint a cövek, állt a szoba közepén, úgy töprengett. Ugyanazt érezte, amit Ágnes halálvergődése felett. Most a „honleány”-t kellett eltemetni. Csakhogy, úgy tetszett, ez keményebb haldokló, kegyetlenül viaskodik.

- Hogy néz majd a templomban reád az öreg Juliusz néni... akinek fiát... kötéllel... Patkós Simonné... Az ura Spielbergben... És mind a többi, akikkel egyszerre vette Kolozsvárt a ternót, hogy szülővárosukat gyászolva fekete processzióban vonuljanak a menedéket adó kollégiumból a Farkas-utcai nagytemplomba... Akikkel ő tépést vitt a Redoutba, mikor azok a megvarrt „kommiszt” szolgáltatták be. Hiszen már akkor volt, aki sanda szemmel nézett rája. Aki elsajnálta tőle az ilyen öröms szokat, hogy Piski, Nagyszeben. Senkisem tudta, hogy leste pedig ő a beszédet a 11-ik zászlóalj minden lépéséről...

Szegény, alázatos koldusa volt ő a honleányi örömnünnepeknek. Aztán néma, jajnyelő ünneprontója. Mert apja sötéten szólt egy győzelmi kivilágításkor:

- Ezeket a gyertyákat az északi szél fogja kifújni.

Attól kezdve nehéz büntületben ült az örvendezők között. Hogy ilyen titkot tudhatott meg az apjától.

Az apjától, a quietált császári huszárkapitánytól, aki nem engedte meg leányának, hogy honvédféhrneműt varrjon.

- Tépés: az keresztyéni kötelesség. A kommisz-varrás a rebellió támogatása.

Aki hangosan, keserű elégtételben kacagott fel Világos után:

- Sokat akar a szarka...!

...Azon a vasárnapon egy öreg polgárné a templom előtt fölfenyegetett az égre:

- Te is az ő pártjukon vagy, Öregisten!

És három fiáért viselt gyászával visszafordult a templomajtóból.

„Te is az ő pártjukon vagy...”

Nehéz, kegyetlen ige, ami mégis, mintha az ő fogalmazni gyáva lelkéből szakadt volna ki.

- És azért, mert az Ég amazokat vette tenyérre, te is -

Hallotta újból az anyja szavát:

- Ki is venne el más, mint császári, téged? S kinek is adná Czinege István városfőhadnagy a leányát? A rebellisek mind földönfutók, se föld, se tisztség.

Néma daccal vitázott most:

- És én ezért... adjam egy császárinak az életemet, a szívemet?

Tiltón mozdult.

- A szívemet nem!

Sírt. Félredobta a meggyszínű kázmért, felvett egy vadgalambszínűt. Félgyászt.

- Az életem egyé, a szívem másé. Kétszínű köntöst, félgyászt veszek magamra. Kétszínű leszek egész a sírig.

Anyja jött be.

- Gyujts gyertyára, fiam, egész sötétben vagy. Választottál?

- Választottam, édesanyám. A vadgalambszínűt.

A gyertyához látott.

- Sápasztani fog. Úgyis halovány vagy. Hanem hát illik, átmenetnek.

- Kérem szépen édesanyám, segítsen összefogni a kelméket.

- Nézz ki fiam egyszer, jön-e már a házaló. Ez aztán jó vásárt csinál. Talán-talán megnyílik már egy valamirevaló singes bolt is. Rettenetes, hogy így ne jussunk portékához. Apád tyúkkal, kaláccsal csalogatja ide az örményeket.

Klaudina az ablakhoz állt. Ember nem járt kint. Csak a házak rémei lettek ijesztőbbek a homályban. És mégis gyorsabban fordult meg:

- Jött valaki. A gangajtó csattant.

Vette a karogyertyatartót és kivilágított. Megrázta a fejét: „Senki”. Betette az ajtót, de a szoba közepén megtorpant: mintha lépteket neszelne. Kezében reszkettek a gyertyák sárga lángnyelvei.

Anyja magához vonta a lócára. A hangja elrekedt:

- Ne rémíts... Tudod, hogy félek... hogy mindenki fél itt esténként... azóta...

- Én nem. Óh, ha visszajönnének a holtak!...

...Az apa nem jöhetett.

A városkancellárián most summázta mégegyszer a mondanivalóját:

- Ha sem a gazda, sem egyetlen családtagja nem kerül elő, a termés negyede a városé, az ingyen vetőmag fejében. Ha a tulajdonos előkerül, úgy féltermés az övé, fél a megművelőé - a város lemond minden igényről a megtérő polgár feletti örömében.

A gazdátlan telkek megművelésére jelentkezett polgárok lassan kihúzódtak. Meg voltak elégedve, szinte meghatva. Ez hallatszott a tisztességgel ejtett köszönéseken, az ühmgetésen, ahogy a kőgrádicson lekanyarogva összetanakodtak.

A városfőhadnagy még meghagyta a kancellistának, hogy munka végeztével térképet, terveket, listákat gondosan zárjon el az iratos almáriumba. Azután felállott, felvette civilköpenyét. Mindig civilben járt, mióta egy rémes napon semmit sem segített nekik a császári uniformis. Vagy tán úgy érezte, hogy a meggyötört polgárság inkább szenvedheti őt és inkább bírható rá, hogy szolgálja saját javát, ha nem sérti a szemét a keserű emlékezetű habitussal.

A kancellista gyertyával világított utána a lépcsőre.

Kint az este már fekete kezét tett a városra. Csak itt-ott szűrődött soványka fény az épenmaradt szobák ablakaiból.

Zsandártrapp...

Rezescsákósok fáklyákkal világítottak a főhadnagy arcába.

- Verzeihung.

Már indultak is sebesen a piacnak. Ott kereszteztek egy másik fáklyás csoportot.

A főhadnagy fejet csóvált. Elég lehetett volna már.

A Magyar-utca közepetáján megállott saját telke előtt. Két szobán és a konyhán kívül minden beszakadt volt a tűztől. De már az utcára volt halmozva a téglá, a cserép, amivel kitatarozza. Maholnap hely kell a fiataloknak. Ha ugyan nem csak Klaudina kiböjtöléséig jött vissza Apfler, svalizsérből zsandárfőhadnaggyá változva, és ha nem az a terve, hogy messze nagy városba kérezkedjék majd, ahol mutogatni, ragyogtatni lehet egy ilyen asszonyt.

Benyomta a deszkából tákolt kaput és belülről gondosan visszazárta. A gángablak párkányáról olajmécses szúrte, mint beteg szem, a fényét. Mégis, majdnem egészen sötét volt a gáng túlsó vége, ahol a kidomborodó pincefeljázat és a fal között egy kis függönnyel kerített kamra volt, benne az asszonyok ruhatartó sifonérja.

- Édesapám?

Klaudina szobája küszöbén állott, köszönt és visszafordult, megnyugtatni anyját, hogy az apa jött meg.

A főhadnagy ismerte a felesége esti félelmeit, most azonban jómagát is megállította valami. Tisztán hallotta, hogy a gáng végében fojtott szó hívta.

Pár lépést tett a függönyig, félrehúzta. Érezte, hogy valakivel szembekerült. Teljes sötétben voltak és olyan szűkön, hogy majdnem érintette arc az arcot.

A főhadnagy két kézzel marokra fogta az idegen két kezét, hogy tehetetlenné tegye. Sokan gyűlölik őt, tudta.

- Ki van itt? - súgta rekedten, nehogy a nőket megrémítse.

- Krizbai.

A szorító kézkapocs meglazult.

- ...Miklós?

- Krizbai Miklós, igen.

- Fiam, te... jurátus úr!

- Nincs semmi rangom... Általában Senki vagyok... E percben: menekülő.

- A fáklyás zsandárok...?

- Engem vadásznak.

- Mit akar itt?

- Menedéket.

- Nálam?

- Az egyetlennél, aki adhat e városban.

- Bárki elrejténé.

- Egyedül itt nem keresnek. Császári ház.

- Nem fél, éppen azért?

- Mitől?

- Hogy itt bűn az, ami másutt irgalom.
 - Nem félek.
 - Hogy meri így megsérteni a hivatalnoki becsületedet?
 - Ön nemcsak császári hivatalnok. Hanem magyar is.
 - A magyareMBER jó alattvaló.
 - Jobb embernek, mint alattvalónak.
 - Kötelességem kiadni Önt.
 - MagyareMBER a kutyát sem bántja, ha hozzámenekül.
 - Tartozom császáromnak.
 - Az Istennek nagyobbal tartozik.
 - Tudja-é, hogy miért quietáltam?
 - A liberális polgárok eltörték a lábát, mert az utcán megjegyzést tett a tüntetésekre.
 - És tőlem kér irgalmat... a deákság hajdani vezér-liberálisa?
 - ...A praeceptor, aki az Ön nagybeteg gyermekét annyiszor megkacagtatta.
 - Ágnes... kicsi Ágnesem...
 - Ön nem fog kiadni engem... legfeljebb kikerget a házából és sorsomra hagy. De ha innen most kilépek - elvesztem.
 - Mit akar hát?
 - Tartson itt hajnalig.
 - Két szobánk maradt. Cselédünk van...
 - Pincében, kútban, hombárban... Óh, mihez vagyunk mi szokva!
 - S hajnalban?
 - Átöltöztet... maszkíroz...
 - Hasztalan. Minden út el lesz állva.
 - Vezesse félre a zsandárokat.
 - Mit mer kiejteni?
 - Enélkül hiába rejt el.
- Pillanatnyi dermedt hallgatás. A főhadnagy hangosan - a menekülő nem is lélezik.
- ...Nyomában voltak...?
 - Majdnem elfogtak.
 - Kicsoda?
 - Egy zsandárőrmester... szász ember, idevaló.
 - Hol?
 - Miriszlón innen, a Göblöhömben.
 - Felismerték vagy csak gyanúsnak találták?

- Nem tudom.

A gángra fénykéve ömlött, a fényben Klaudina ment végig a gángon. A két férfi önkénytelen átfogta egymást, nehogy megmukkanjanak.

A sötét újból rájuk nőtt.

- A kezét valamire, Krizbai.

A főhadnagy erősen eldurvult, cserepes tenyér szorítását érezte. És mintha a kéznek két újja rongyban volna.

- Ebben a házban senki meg nem sejtheti, hogy Ön kicsoda!

Egy percre elakadt a menekülő lélekzete, tán a feje is lejjebb esett. Milyen jó, hogy sötétben vannak. Hogy éppen hallgatni kell. Mert a hajadon ismét elment előttük, visszatért a konyhából.

A városfőhadnagy egy-két pillanatig még töprengett, de már erre alig volt ideje. Az udvar piros, gőzös fényt kapott az utca felől.

- Ne mozduljon - szólt sebesen, azután kiugrott a függöny mögül és az asszonyoknál termett.

- Be vannak téve az utcára a fatáblák?

- Be, édesapám... mi az?

- Semmi... semmi... Engedelem!

Vállon fogta a két asszonyt és arccal a falnak fordította.

- Nehogy megmozduljatok.

A gángon már hallatszott, hogy zörgetik a kaput. Kézen fogva ragadta be a menekülőt a szobába. Feltépte a kéményajtót. Krizbai szó nélkül is értett. Már nem is volt sehol, már a kéményajtó is be volt téve, csak a lehulló korom pergése hallatszott, csak a keze tapogása, ahogy felkapaszkodott a kürtőn.

Czinege kikiáltott a szolgálónak, hogy kaput nyisson.

- Vízet a szoba-kemencébe! - utasította Klaudinát.

Apfler zsandárfőhadnagy jött, két fáklyással. Már a gángon előadta kérését. Magyar szövegezés és a városi magyar hajdúk kellene. Lármadobszó mellett akarja az őrnagy kikiáltatni, mi büntetés vár arra, aki az üldözöttet befogadja vagy bármimódon megsegíti, és milyen jutalom a kiszolgáltatóra vagy nyomravezetőre.

Apfler azután Klaudina szobájának küszöbéig lépett és onnan szalutált a hölgyeknek.

- Kisztihand.

Az anya a kelméket fogdosta össze, Klaudina tüzes vaskanálon levendula-szeszben eltett rózsabimbót égetett füstölőnek. Illatos fehér felhőben, boldognak tetsző háziasságban tettek-vettek.

- Köszönd meg a születésnap bouquet-t, súgta az anya Klaudinának.

Klaudina engedelmeskedett.

- Köszönöm Eugène, a szíves figyelmet.

- Mi szépben foglalatoskodnak a hölgyek?

- Éppen ruhát választottunk.

- Áh, ez fontos ügy...

Mintha kellemes zavarba jött volna.

Az apa Klaudina elé állott:

- Egy zsebkendőt, fiam.

Míg átvette:

- Rágondolni se merjetelek, ami történt! -

Az utcán Czinege megkérdezte:

- Haramia?

- Rebellis. Őrmesterem megesküdütt, hogy felismerte. Csak egy pillantást vethetett ugyan arcába, mert ahogy rákiáltott, lefutott a Göblöhöm árján a gazba.

- Az őrmester honnan ismeri?

- Itt volt diák... Később is látta, mint honvédtisztet. Ha csakugyan ő az, akit gondol, jó fogást csinálunk.

- Neve?

- Krizbai. Rég keresik, listán van. Torda óta nyomában vagyunk.

Hirtelen észbekapott:

- Megálljunk csak... Alighanem én is ismerem. Csak nem az, akivel bálókat rendeztünk -

Elhallgatott, az arca el is komorodott. Nehezen szánta magát a szóra:

- De, ha úgy is volna... kötelesség.

Czinege most érezte csak, hogy az egész testén előmlő jéghideg felenged különös, ellenszegülő forróságba.

- Hátha be se jött a városba? Mehetett Csombordnak, Apahidának.

- A Tordai-úton nem futott keresztül.

- Egy ember eltéveszthette szem elől a tengernyi gyomban.

- Csakhogy az őrmester végigkergette a Hosszún, s a Kápolnán át a Milotay-kertig követte. Ott zörögni hallotta a bokrokat és utánalótt a borostyánba.

- S aztán?

- Mikor odaért, a serkedő fűvön pár csepp vért talált. Onnan pedig csakis a Magyar-utcai kerteknek vehette magát.

- Vagy az Őrhegynek...

A városháza elé értek; a kancellista még dolgozott. A gyertyafény kiszűrődött a kőgrádicsra. Apfler egy rongynak látszó zsebkendőt vont ki mundérja zsebéből. Széjjelrázta. Rózsaalakú, piros foltok festették azt, közben sár is pergett le róla.

- Mi ez?

- Ezzel törölte fel a vért a sáros fűről, hogy megmutassa.

Czinege sok vért látott már. És most mégis: gyermekkorának irtózata lepte meg. A piszkos zsebkendőbe szívódott, tiszta vér láttán valami jutott eszébe, amit a bibliában az ártatlanok kiontott vérééről tanult.

II.

A két nő keze aláhanyatlott a színlelt szorgosságból és a két szempár sokáig egymásba meredt. Az anya közelebb húzódott leányához, úgy mert lopva egy pillantást vetni a kéményajtóra.

- Mit gondol, édesanyám... itt maradjunk, itt várjuk meg?

- Ha kimegyünk, én nem merek visszajönni többet.

- Tegyük mégis úgy, ahogy édesapám parancsolta.

- Semmit sem parancsolt.

- Azt mondta, rá se merjünk gondolni. Ez csak azt teheti: végezzünk mindent úgy, mintha semmit sem tudnánk. Mint máskor szoktuk.

- Így mondta apád?

- Így, édesanyám. Instállok szépen a konyhába menni, én megterítem az asztalt... a cselédnek se járhasa meg semmi az eszét...

Terített, de csak a keze engedelmeskedett. Lelke tisztázgatott:

- Haramia nem lehet, apám azt el nem rejti... Bujdosó? Hát mer az idejönni? Régi, jóismerős.

Apja kemény konzervatív volt mindig, de műveltségét, jellemét mindenki tisztelte és a liberálisok között is voltak barátai. Sőt kedves tisztvársa is akadt, aki, ahogy apja mondta, „berúgott a negyvennyolctól”. S most ezek közül egy...

Dolga végeztén a szobájába tért, hogy szerető remegéssel gondolhasson az édesapjára. Milyen jónak, bátornak látta most őt, akinek politikai konoksága annyiszor sebezte véresre az ő szívét, akiről néha alig bírta hinni, hogy szent meggyőződésből megy a maga útján.

Soha sem fogja a mai este után szégyelni őt. Hiszen ha valóban honvédet rejteget... akkor szándékán kívül is méltó a címre, melyet mindenki megtagadott tőle, akkor „honfiú”, akkor hős... akkor a fejével játszik...

A veszély érzése csak most környékezte meg. Összetette a kezét:

- Én édes, jó Istenem!

Újabb lárma. Kifújta a gyertyát, meghasította a spalettát. Házról-házra jártak a fáklyások... vajjon „azt” keresik?

- Ha ide is betérnek?!

Zajt hallott a kapunál és rettenve sietett ki.

Apja jött meg.

...A vacsoránál a városfőhadnagy csak ennyit mondott:

- Klaudina fiam. Te ma anyáddal alszol. Zsuzsám lelkem, te add elő a Marci gúnyáit.

Marci a tavalyi darabont volt. Megházasodott s nemrég kölcsönt kért egy rend viseltebb ruha fejében.

- Hajnalban indítom a törökbúzákat a tövisi vásárra.

- Ne felejtse István lelkem, hogy Jancsi bá' hazament húshagyóra.

- Lesz, aki elvigye. Ti csak aludjatok jól.

Semmit sem kérdeztek többet.

Lefeküdtek, anyja apjának a helyébe, Klaudina az anya függönyös ágyába...

- Semmit sem gyanítsz, Klaudina?

- Aludjunk, édesanyám. Apám tudja, mit csinál.

Fáradt szendregés jött az anyára, amikor Klaudina neszt vett a szomszéd szobából. Ágya éppen az ajtó elé volt téve, a nagy helyszükségben. A suttogás érthetetlen gomollyá olvadt az ajtón keresztül.

Egyszer csak felült az ágyban. Fülét a hasadékhöz szorította. Próbálta a kilincset, az ajtó megpattant, amennyire az ágy engedte. Imént elállott szíve megindult mind hevesebb dobogásban.

- Ne játszódj vélem, Istenem! - tördelte a kezét.

Hirtelen felbuggyantak a könnyei. Meg volt bizonyosodva. Kinyújtózott mereven... Ezer gondolat rohanta meg, nem bírta velük. Csak későn kezdett számotvetni:

...Nem fogja látni soha többet. Híre sem lesz... Tudni sem fogja soha, milyen sokat siratta, milyen nagyon-nagyon szerette. Dehát mi hozta ide, ha nem a szerelem, a remény, hogy vele találkozik? Ki védte idáig?... Mi ez, ha nem felsőbb, égi útmutatás?

Olyan boldog volt és olyan szerencsétlen. De a boldogsága nagyobb volt, fénybe borította a szerencsétlenségét. Csak egyszer szemtől-szembe állani vele!...

A szomszéd szoba elsötétült, elcsendesedett. De ki aludt hármuk közül egy szembehúnyást? A leány az órát hallgatta, ahogy zengve énekelte ki az időt és elszánt, komorszép álmokat szövögetett.

...Az óra négy csengőt és négy bongót kiáltott.

Nesztelenül, a paplan alatt szedte magára köntösholmiit. Felkészült egészen és észbevette, hogy a nagykendője künt a gágon lóg. Várt.

Az éjfélőtai csend ottbent is megszakadt. Gyertyafény szűrődött át a hasítékon és még halkabb suttogás. A két férfi fogni ment az istállóba.

Klaudina most felkelt, gondosan összevonta az ágy függönyét és anyjáig lopózott. Az mélyen aludt, mintha az apa parancsa altatná.

Kiosont a gángra, tetőtől talpig a nagykendőbe burkolózott, s a pincédudor mögött sebtén, találmokra pár ruhanéműt rakott egy általvetőbe.

A gángablak kéken világosodott.

A gángajtó, a kapu nyitva volt már.

Itt-ott egy-egy szekér indult, falusi népek tartottak át a városon Tövisnek. A Kakasdombon zsandár nézett a fejkendője alá és durva bőkkal továbbberesztette. A Cifra Fogadóig keményen ment, ott meghúzódott a kőfal mellett. Az első sápadt, sárga csík hasadt ki a szürkére borult égen.

A szíve folyton imádkozott. Ha ideér, túl van a zsandárokon. Végre megismerte apja öszvéreit.

Kiállt az útszélre. Alig mert az arcába nézni. Torzonborz bajusz vette el úgyis a formáját. Inkább lesütötte a fejét.

- Szépen meginstállom kendet, vigyen el bár Orbóig a szekéren. Tövisre igyekszem.

A menekülő szívét megjárta valami.

- Asszony mellett még úgysem gyanítanak. Szekeret, törökbúzákat, gúnyát, asszonyt honnan kerítettem volna tegnap este óta?

- Szálljon fel, húgom. Adja ide egyszer az általvetőt.

Az újjatlan, durva kesztyűn át is érzett, hogy a segítő kézen kötés van.

Klaudina szíve oly hangosan vert, hogy egy kezével fogta a kendő alatt. Elhelyezkedett a szekéren, a férfi mellé, de egy szót sem bírt mondani.

- Hát aztán, ha feleségemnek nézik húgomasszonyt? - kérdezte Krizbai tréfásan.

- Akkor kisebbet tévednek, mint gondolja Kegyed.

És Klaudina hátracsúsztotta arcából a keszkenőt.

- Az Istenért, vigyázzon! A gyeplő az öszvérek közé esik!

Megfogta ő a gyeplőt. Közben elpirult, mert a férfi úgy nézett rá, mintha az ég hasadt volna ki előtte. És csak nézett és semmi szót nem talált. Csak a nevét találta meg:

- Klaudina!

- Tudja, hogyan és miért vagyok itt?

- Nem tudok semmit - engedje, hogy ne is tudjak egy percre semmi többet ennél.

Arcát a kezébe temette, mintha imádkoznék, vagy összeszedné magát. Klaudina gyöngéden nézte, nem zavarta.

A köd felett, a széles völgyre sárga derengés hintődött.

- A Kegyed apját én síromig nem fogom tudni eleget áldani...

Bármilyen igaznak hangzott ez, Klaudina ebben a pillanatban mást várt.

- Hogy ő ezt a jótéteményt is nekem szánta, utolsónak!

- Ezt a jótéteményt?

- A szekeremre küldi Kegyedet végső megtévesztésül! Ámbár egyet most már nem értek!

- Az Istenért ne áltassa magát... én... én a saját jószántamból jöttem.

- Jószántából?

A férfi szemén könnyes fény futott át.

- Klaudina kisasszony... nekem nem szabad sírni... és úgy tudnék pedig mostan.

- Mindent mindjárt megért... Apám titkolta tőlünk, hisz Kegyed is látta... hogy kit menekít meg. Én megismertem a hangját... az ajtón keresztül. És tudtam: ha most elmegy, akkor...

Elszégyenkezett.

- Nem látjuk egymást soha többet... Szégyen, hogy én... indultam útnak, de - hiszen mi egyéb hozta éppen az apám házába, ha nem az én emlékem?

- Klaudina kisasszony. Ne legyen közöttünk semmi hazugság. Engem - tudtommal - nem a Kegyed emléke vezérelt...

A hajadon megdöbbsent.

- Amíg szerencsénk csillaga magasán állott, magam is hittem, hogy fényes névvel fogok visszatérni. Kegyed apjaura is kényszerűen belátta volna, melyik félen van az igazság. Nem

úgy jött... Az álmokból egy irgalmas öregleány kolerabarakkjában ébredtem fel. Másfél évig bujdokoltam nála a Szilágyságban. Kertésze voltam. Paraszti sorban éltem volna, kitudja, meddig, ha gyanút nem fognak reám. Menekültem... Tordán el kellett, hogy áruljon valaki. Mikor tegnap a város szélén a nyomomban voltak s a kezemből csepegő vér is árulkodott rólam...

- Mi történt a kezével?

- Átlőtte a zsandárőrmester, aki felfedezett.

- Be van jól kötözve?

- Ahogy tudtuk, férfiak. Akkor... elsőnek eszembejutott az én régi principálisom...

Klaudina hűvösre fordította a szót.

- Értem. Kegyedet apám emberséges szíve vezette.

- Hallgasson meg. A lelkem fenekén, magam sem tudva, talán egyéb is vitte a lépésemet. Talán a remény is, hogy még egyszer láthatom Kegyedet. Az első azonban, amit apjaura kívánt tőlem, az volt: hogy Kegyed meg ne tudja kilétemet. És ez fáj ugyan, de egyben öröm is volt nekem.

- Mi volt ezen örvendeni való?

Klaudina a keszkenőt felhúzta szélborzolt fejére, hogy eltakarja az arcát.

- Kettős öröm volt. Először, és ez rút és önző érzés: de bevallom, boldogságot okozott, hogy apjaura még mindig félti a Kegyed lelkét a velem való találkozástól. Ezért nem értettem, hogyan küldheti mégis a szekerekre menyecskének.

A hajadon kicsit kiderült.

- Másodszor megsejtettem belőle, hogy Kegyed új útat lelt a boldogságba.

- És ez is öröm volt?

- ...Én igen szeretném Kegyedet boldognak tudni a messzeségből.

Az orbói völgy előtt jártak, jéghideg szél fúj le rájuk a havasok felől. Klaudina arca keményre vált, szinte megvetőre.

- Ha Kegyedet valóban érdekelné a boldogságom, mikor magamban voltam a szobámban, Kegyed előjött volna, megkérdezni.

- Apjaurának adott szavam ellenére?

- A szeretet több az adott szónál.

- A szeretet akkorra már megkapta a választ.

- Csak az én válaszom a válasz.

- Kegyedtől kapta meg.

- Az én szájamból nem.

- A Kegyed szájából... igen. Igaz, hogy nem szemtől szembe.

Klaudina ismét Krizbaihoz fordult. De csak nézett.

- Kegyed keresztnevéen szólított egy férfit, amikor egy szívességet köszönt meg neki. Nevelése, büszkesége ezt mással, mint mátkájáramenendőjével szemben meg nem engedi.

Klaudina feje alábbhanyatlott.

- Egy férfit, akivel én Vízaknánál... Szelindeknél... ki tudja még hol, szembenállottam...

- Miklós... Hallgasson meg... azon voltam éppen, hogy leszálok és visszafordulok... Jó, hogy ezt kimondta. Legalább elhalványíthatom magamon a szeme előtt a legsötétebb foltot. Mikor a húgom haldoklott: egy képpel fantáziált... Gomolygó felhőben egy fehérköpönyeges császári tisztet látott.

Klaudina behúnyta a szemét, megkeményítette magát.

- A futáskor én anyámat elmenekítettem. Édesapánk a tehetetlen Ágnessel maradt. Az első éjjel nem bántották őket. Másnap vízért kellett menni. Édesapám levetette és Ágnes mellé készítette a huszárattiláját. „Ez megvéd minket, mi császáriak vagyunk”!... Mire visszatért, a kapu bedöntve - Ágnes ágya előtt martalócok dulakodtak, egyikük kacagva lándzsával döfött az attilába. A felhasított párnákból a toll, mint sűrű felleg szállt a levegőben. Apámat leteper-ték - akkor jött Apfler...

Elhallgatott, magába veszett, csak a fejével bólintott a benne zajgó képekhez.

- ...Mindig mondta Kicsi-Ágnes, hogy fejük felett mint a templombolt, összeborult az utcátűz. Hogy a hó színt cserélt a földön a vértől, az üszöktől... És hogy a ló folyton botlott a romokon... bútorokon... hullákon... Mert lovon voltak, Ágnes apám ölében, s a fehér köpenyeg vezette őket.

A könnyek ott bujkáltak Klaudina hangjában.

- Ha engem mentett volna meg a gyehennából, az kevesebb lett volna. De Kegyed tudja, mi volt nekünk a mi szegény Kicsi-Ágnesünk!

...És ki tudja jobban, ha nem ő, a mai éjszaka után? Amikor a neve menedéket adott neki, életet...

- Klaudina kisasszony! Bocsásson meg nekem, hogyha szemrehányásnak hangzott, amit mondtam! Mit van nekem jogomban, a szemére vetni? Vagyon, tisztség nélkül... mit?

- A szeretetnek földönfutó képében is volna joga, szemrehányani a hűtlenséget. Csak a szeretetlenségnek nincsen joga, Krizbai úr!

A férfi ajka mozgott. Magának beszélt.

Rideg fenséggel nézett reá a hajadon.

- És én... boldogtalan... utánajöttem Kegyednek, és nem gondoltam meg, hogy másfél éven át nem próbált hírt adni magáról, hírt venni rólam! De így legalább színről-színre láttam, hogy Kegyednek képzete sincsen a szeretet főtörvényéről, amely azt parancsolja, hogy minden nyomorúságon át is ne szünjünk meg szeretni és reménykedni. Én tudom ezt, Krizbai úr! És most már nem szégyellem megmondani! Mi az a vagyon, az a tisztség? Nekem elég volt a hangját meghallani, megtudni, hogy él, és én - tudja meg: utánaszöktem Kegyednek!

A Tövisi Pad tetejére értek, fujtatni kellett. Megállottak. Krizbai mindkét kezével megragadta a hajadon kezét. Könyörgőn és mégis kétségbeesetten kiáltotta:

- Te velem akartál jönni a bizonytalanba?

Könnycsövek futottak le az arcán.

- Én nem tudom, hogy mit akartam. Én csak találkozni akartam veled, mindenáron. Csak meg akartam mutatni a szívemet. A sorsomat a kezedbe tettem.

Odahajolt a férfihoz, alázatos volt, mint az Úr előtt.

Mindent elfelejtettek. A télvégi reggelben bontakozó tájat, a felhőszerűen átlátszó távol havasokat, a hófoltos, közeli, kopasz szürkeséget. Vásárosok kívántak jószerencsét, zsandár ment el mellettük és Krizbainak nem jutott eszébe, félni. Küszködött, nehezen. És a hajadon várta az ítéletet. Halottsápadt volt a férfi arca, amikor megszólalt:

- Klaudina kisasszony, én arra kérem, forduljon vissza, érjen haza, még mielőtt a szökését észrevennék.

A hajadon is halálra sápadt.

- Én Kegyedet magammal nem vihetem. A Kegyed édesapja életét, hivatalát, becsületét tette kockára értem. Én az ő egyedüli kincsét el nem rabolhatnám még akkor sem, ha nem volnék megkötve erre a neki adott becsületszavammal.

Míg ezt mondta, hideg harmat ült ki a homlokára.

A hajadon dideregve burkolózott nagykendőjébe.

- Még az is bűn volna, ha arra kérném, hogy próbálja apjaurát megnyerni, hogy várhasson reám. A Kegyed testvérhúgának emlékéért volt apjaura irgalommal hozzám, és ugyanezen emlékezet másnak ítéli Kegyedet. Olyannak, akinek fentjár a csillaga. A bujdosók kenyerere keserű, és visszatérésre nincs remény...

Klaudina úgy érezte, hogy ez mind igaz - annak, aki egy nagyobb igazat nem ismer.

- Leszálok.

Ennyit felelt.

- A Kakasdombig visszaviszem.

- Gyalog akarok menni.

- Nincs idő veszteni való.

- Kegyed nem fordulhat a veszélybe vissza.

- Kegyed nagyobb kockázatot, ha megkésik, mint én.

Többet nem beszéltek. Vágtában repült a szekér, a leány, mint a fagyottember ült a deszkán. Egészen elburkolta magát.

A Cifránál megállást parancsolt és leugrott a szekérről. Krizbai kiszalasztotta a gyeplőt, utána nyúlt.

- Engedje, hogy megcsókoljam a kezét... emlékül.

- Emlékül?...

A hajadon sebtén kiburkolózott a kendőből, feltúrta ruhaújját és kipattintotta a felsőkarján hordott bilincset. Soká viselte: a bőr alatta kézkrozdás volt és viaszsápadt.

- Visszaadom a jegygyűrűt... amit Kegyedért viseltem.

Odadobta a vaspántot és a szót:

- Krizbai úr! Kegyed a legbecsületesebb ember a világon, de Kegyed engemet sohasem szeretett!

Mint a hátatfordított boldogság, megindult a köddel rámozott feketevárosba.

III.

Visszatérve a házba, a városfőhadnagy lefeküdt, anélkül, hogy elnyugodott volna. Mit tett ő? Cinkosául szegődött egy embernek - nem, egy ügynek, amelyet örületnek tartott. Örületnek, szerelemhez hasonló, mámoros megtántorodásnak - de nem gonosz elvetemedettségnek. Másfél esztendeje pedig csak azt látta, hogy e megtántorodás részeseit veszett vadállatok gyanánt üldözik, gyilkolják halomra.

„Istennek nagyobb tartozik”, hallotta a menekülő szavát, és érezte egész súlyával azt a különös parancsot, mely népe javáért a mindenkitől megvetett szolgálatba és a szolgálatban ma ekkora hűtlenségbe kényszerítette. Hogy hol van az igazság: szinte behúnyt szemmel a meglévő hatalom eszközéül szolgálni, - nyíltan előbb lázadó, ma irtóztatóan büntetett, lethargiában senyvedő népéhez állani, - vagy kétfelé szolgálva, egy jóért dolgozva lassan mindkét felől meggyűlöltté válni - nem tudta most megítélni. Nem is bírt valóban végiggondolni mindenben. Érezte a meghasonlást magában, de hogy mi mivel került benne szembe, arról tünődni most nem volt alkalmas óra. Tudta, hogy a veszély csak kilépett a küszöbén és hogy sokkal nagyobb, mint tegnap este.

Minden percben megzörrenhetett a zsandárfegyver a kapun.

E helyett azonban az asszonyok szobájában hallott kapkodást, lépéseket. A felesége jött, ingrevett nagykendőben, hálófőkötőben, lábára strimfli nélkül húzva a papucs. Sohasem látta így a szobájából kilépni.

- Hol van Klaudina?

- Már felkelt?

- Eltűnt.

A szó, amit az anya kiejtett, összeakasztotta a két szülő tekintetét. Nem merték tovább fűzni. Az apa kifordult az ágyból, sebesen felöltözött és nesztelenül kutatta át az egész telket, nehogy a cseléd észrevegyen valamit... Az első elsápadásból arca mind sötétebb színt vett. Amikor visszatért, a felesége megijedt tőle. Bezárta az ajtót maga után és az öltözetlenségtől, rémülettől vacogó asszony elé állott.

Kegyetlen rövidséggel metszette fel a talányt!

- Maradt-e Klaudina magában az este?

- Sokáig.

- Hol?

- A szobájában.

- Te hagytad ott?

- Ő kért, hogy menjek vacsorát főzni.

- Úgy!

Ökölbefogott kézzel, összehúzott szemmel az ablakhoz állt és számotvetett. Aztán megfordult:

- Klaudinát a menekült szöktette meg!

Az asszony a kéményre intett.

- Ő. Krizbai. A „honfiú”... a „honvédtiszt”... a gazember!

Leesett egy székre, a szeme üvegesen meredt el egy pillanatra. Megrázta a fejét.

- Sokat feltételeztél rólam, jómadár, de az utolsó számításod túllőtt a célon. Hogy hallgatni fogok.

Felállt, járkált, megállott, felkacagott. És töredezve beszélt:

- A becsületszavad! - A ruhámat, Zsuzsa! Hány óra? Úgy kell nekem! Két úr bolond szolgájának!

Az ajtóban elibeesdekelt az asszony:

- Mit akar -?

- Visszakapni, asszony, a megfutamodott leányodat!

- Hová megy?

- A zsandármériára.

Az asszony rá akarta vetni magát, visszahúzni két esdeklő karjával. - Elhárította, kilépett.

...Most, hogy még az összefüggést sem értette, csak úgy, mint az állat, amelyik nagy veszedelemben ösztönből a legokosabbat teszi, az anya összeszedte magát. Mintha remélt volna valamit az önuralmától: felköltötte a szolgálot, tüzeket gyújtatott, kiadta a reggelit, piacra küldött. Amíg lehet, tartani magát, titkolni a szégyent.

Csak egy félóra mult... Tompa, bizonytalan léptek a gágon. Klaudina, mint a kísértet, megjelent.

- Édesanyám!

Összekulcsolt kézzel állott elejébe.

Az anya felkiáltott:

- Fiam, be se jőjj, szót se szólj, nincs idő rá, fuss apádért a zsandármériára! Mutasd meg magadat nekie!

Klaudina fordult. A gángküszöbön az apjával találta magát szemben.

Az apa szó nélkül tántorodott az ajtófélfának. - Klaudina letérdelt eléje.

- Ne csókold a kezemet... hátha nekem kell tőled bocsánatot kérnem. - Hol voltál?

- Krizbaival találkozni.

- Tudtával szöktél?

- Tudtán kívül.

- S nem kellettél?

Alig hallatszott:

- Nem.

- Még a szégyenben sincs szerencséd. Elfelejtett?

- Erről nem volt szó... Azt mondta: ő semmit sem tehet édesapámnak ellenére.

Czinege István megragadta és falhoz szorította a leányt.

- És én... ide hallgass... mibe kergettél... én elárultam... én feljelentettem Krizbait!

Klaudina elomlott, némán, mint a levágott fű, az apja kezében.

Az anya sikoltása, a házban támadt asszonyi lőtás-futás egészen kívülmaradt a főhadnagy pillanatnyi gondolatkörein. A nagy megfordulás, hogy leányát visszakapta, de ártatlan vért juttat sötét kezekbe - szinte felfoghatatlan volt, mintha tőle függetlenül egy gonosz hatalom kápráztatná, hajszozná alig követhető események nyomában.

- Megmenteni...!?

Apflerbe kapaszkodott, indult is. Szemben találta, a zsandárméria felől jött. Az arca felvillanásából látta, hogy az is őt keresi. Friss volt, pedig az éjjel későig folyt a hajsza.

- S ez úgy igaz, tekintetes Uram, ahogy az altiszt jelentette nekem?

- Mit mondott?

Sötéten, magába veszve hallgatta Apflert, mert úgy tetszett neki, hogy nem emlékszik már mindenre pontosan.

- Hogy a tekintetes Uram ma reggel hét órakor engem keresett a zsandármérián, s nem találva, a szolgálattelvőnek jelentette, hogy hol fogható le Krizbai.

Nem kapva semmi választ, folytatta:

- Az altiszt mentegette szinte magát, hogy a patrullt a tegnap rekvirált szekerek egyikén az én tudtom nélkül azonnal indította Tövisnek. Azzal takarózott, hogy tekintetes Uram mozdulni nem akart az őrszobából, amíg nem intézkedtek. Sőt - hogy követelte volna, hogy az őrmester is menjen, aki tegnap felismerte. Hogy a menekülő már egy jó óra egérutat nyert és csak abban lehet bízni, hogy a tövisi malomban elidőz, míg számbaadja a molnárnak a szekeret.

Czinege István alig bírta végighallgatni mindezt. Saját szavai idegenek voltak... s olyan szörnyű volt a csengésük!

- Még a ruháját is leírta eszerint a tekintetes Uram. Zöldsinóros abanadrág, sűrke újjas, fekete kerekkalap - egy nőt is említett volna a szekéren.

A zsandármériára értek, Apfler irodahelyiségébe.

Csak most, a leülésnél vette észre a főhadnagy, milyen sötét a Czinege István arca.

- Mondja, tekintetes Uram, a Krizbai törbecsalásáért forszírozta tegnap este a torockói és csombordi utak erősebb szemmeltartását?

Czinege kínosan tekintett fel töprengéséből. Egész szótlansága idején azzal vetett számot, használhat-e az a majdnem másfélórás egérút Krizbainak? Miért is nem faggatta ki Klaudinát, mennyire voltak az útban?

- Apfler, mint barátoknak akarok neked most szólni. Vallani. Az este nyolc és kilenc óra közt Krizbait a lakásomon találtam. Mikor az őrmester a nyomába ért, a kerteken át az én portáig futott. Elrejtettem. Hogy miért? Te emlékszel Kicsi-Ágnesre. Annak a gyermeknek annyi jó órája volt az életben, amennyit ez az ember szerzett. Megértheted, hogy -

- Dehát nem éppen azért teszünk esküt a császárra, hogy még az ilyen nehéz kísértésben is hívek maradhassunk?

- Tegnap ilyenkor én is ezt mondtam volna.

- Most aztán igazán nem értem a tekintetes Uramat.

Czinege tudta, milyen kérdés következik. Elszánta magát.

- Ne is szólj. Azt akarod kérdeni, hogy akkorhát miért... árulkodtam? Azért: mert azt hittem, hogy - hogy rabolni járt nálam.

Apfler előtt ez egészen érthetetlen volt.

- Ezt neked most meg nem magyarázhatom. Értsd meg, egy szörnyű gyalázzal gyanúsítottam, elvesztettem a fejemet és iderohtam - feladtam.

Egészen halkán tette hozzá:

- Amivel vádoltam... ártatlan benne...

Nagyon rövid csend után szólalt meg Apfler:

- Nem gondolja tekintetes Uram, hogy ez így jól van? Megtalálta a kötelesség útját. Krizbai kézrekerül, tekintetes Uramnak nekem tett vallomása pedig a sírban nem lehet jobb helyen... A jelentést rögtön megfogalmazom. Úgy, hogy hivatalnoki, alattvalói becsülete foltatlan marad. Enélkül minden összeomlik.

Most magára is gondolt, a Klaudinával remélt boldog kapcsolatra, és ezért elpirult, mert még nem volt minden nyílt beszéd tárgya közöttük.

- Igen, igen, a családom jövője... De a polgárság... a város... Ha ők megtudják, hogy én adtam kézre!

- A mi embereink hallgatnak és a jelentéseink soha napfényre nem jutnak.

- És a lelkiismeret?

- Éppen annak kell megnyugodni, hogy esküjének eleget tett.

- Még ez sem igaz! Még ebbe sem kapaszkodhatom, hogy megbocsássak magamnak! Én Krizbait személyes, buta dühben... bosszúból...

Felugrott:

- Hát nem érted, hogy mit akarok? Tudni akarom, semmit sem tehetsz, hogy Krizbai ne kerüljön kézre?

Apfler csodálkozásból csodálkozásba esett.

- Egyszer lehetetlen, mert hiszen tekintetes Uram maga küldte és pontosan utasította a zsandárokat! Másodszor az én meggyőződésem, az én tisztí becsületem!

- Igen, igen! Nektek könnyű! Nektek nincs két becsületetek!

- Két... becsületünk?

Czinege István sötétre gyúlt.

- Ez az... - mondta magának.

Most megtalálta a nevét a visszásságnak, amely régóta rágta és most - úgy érezte - halálosat mart a lelkébe.

Darabig fel és alá járt, azután komor nyugalommal szólt:

- Ird meg a jelentésedet az őrnagynak, ahogy jónak látod. Krizbain s rajtam, az én lelkemen, legfeljebb az Isten ha segít. Legalább rajtatok segítsen.

- A jelentést megcsinálom. Nézze, tekintetes Uram, hiszen sokféleképpen lehet valamit elmondani. Addig töröm rajta a fejemet, amíg úgy meg tudom írni, hogy minden jó lesz.

- Vigyázz, a jelentésed felborulhat. Ha Krizbai mindent úgy vall be, ahogy volt... Nem, ezt ő nem fogja soha tenni. Tőle nem számíthatok semmi olyan áruásra, ami könnyítene a lelkemen. Az egyedüli reményem az, hogy ő másfélórával előrement.

Az utcán volt, csak a szokás vitte a hivatal felé, mert az agya össze-vissza gomolygott. A házuk előtt eszébe jutott Klaudina. Homályosan derengett benne, hogy betegen hagyta.

Belépett hozzá. A hajadon bő, fehér köntösben a lócán volt párnák közé fektetve, a lába alatt meleg téglák. Színtelenre vált ajka semmit, a szeme csupán egyet kérdezett. Az apa túl volt a haragon, csak mélységes szájalmat érzett most iránta.

- Meddig jutottatok, fiam, az útban?

- Krizbai...val?

- Vele.

- A Tövisi Pad tetejéig.

- Hány óra lehetett akkor?

- Félhét... háromfertály...

- Alig hiszem. Hogy tudtál volna onnan ilyen korán visszagyalogolni. Nem volt még nyolc óra, amikor én hazajöttem.

- Szekérrel hozott vissza a Cifráig.

- Krizbai? Visszatért?

- Azt mondta: nála csak az élet forog kockán, de nálam a becsületem.

Czinege összement a karosszékekben, mintha csontjait veszítette volna. Most látta Krizbait, lelke egészében és most vált előtte világossá, hogy az meg nem menekülhet. A visszatéréssel legalább háromfertály órát veszített, a többit kipótolja a patrullnak pihent lovakkal befogott szekere.

- Találkoztál-e valakivel, aki rádismert?

- Azt hiszem, senki sem ismert reám. Csak parasztokkal találkoztam.

- Akkor még mindig marad számodra egy út az életben.

- Igen, édesapám.

Klaudina lehajtotta a fejét, mint ítélet után.

Ez jól volt már, hát nem akart senkit se keseríteni. Felment a hivatalba és ott várta, hogy meghallja a hírt, amely az ő lelkének lesz a halálos ítélete.

Dolgozni nem bírt, az ablakhoz állt és kibámult a piacra. Szemben a vár fekete, kormosra perzselt gyűrűje, jobbkézt a félig tetőtlen kollégium, s a kettő között a négyszáznak durván feldombolt sírhantja. A sírhant előtt... a híg télutói sárban...

Egy szekér jött a búzapiac felől, a tövisi útról, s a zsandárméria felé tartott. Rezescsákósok közepén egy fiatal parasztleányféle ült, a keze, a lába láncon, a kalapját elveszíthette. Széltől-fagytól veretes arca azonban a feltisztuló világosságban inkább elszántnak tetszett, mint szenvedőnek.

Egy-két utcagyermek és egy igen lerongyolt koldusasszonyféle követte a szekeret. A felnőttek csak megállottak, mintha gyökeret vertek volna ott, ahol a látvány érte őket. Férfiak sötéten néztek, asszonyok eltakarták az arcukat... Temetés volt: elevent vittek temetni. A lerongyolt, baglyas fehérnép azonban durva átkokba tört ki, s a zsandárt, aki lefogta, összeköpdöste. A futáskor megőrült Bolond Nyika volt.

- Még ez is kockáztat valamit.

Czinege István most érezte először a kint, amelyben keresztrefeszített népe haldokolt. Most kezdte érteni a nemalkuvó utakat, a keserű dacot, amely a jót sem veszi szívesen attól, aki bántotta szentségeit.

Ő más utat próbált és talán neki volt igaza... de mintha itt ez nem számítana, ez az okos, józan, olcsó igazság, mintha volna egy más, egy drágább, csak életen-véren vásárolható... az igazság, hogy a nemzetet örületeibe is követni kell. Mikor az egész test lázas, akkor minden porcikája részt vesz benne, csak a verejték, csak a szenny kívánkozik el belőle, hogy ne ossza az ő sorsát... Késő. Késő... Most egyedüli reménye, hogy az ő kétszínű életén, mint két parton lábat vető hídon át, gyermeke elvész azok közé, akiknél elfelejt lassan mindent, ami neki, az apának még sajtott.

Egy zsandár jött érette. Vuics őrnagy úr kéreti a városfőhadnagy urat a zsandármériára.

- - - Egészen idegenszerű, a hosszú télen át elszokott, éles napfény sütött be és még szembeötlőbbé tette a helyiség rideg voltát. Erdély térképe s a fiatal uralkodó sugár képmása volt minden dísz itten. Az őrnagy szemben ült az ajtóval a zöldposztós asztal mellett. Balról Apfler, előtte a jegyzőkönyv. Pillantása megnyugtató volt, szinte biztató.

Az őrnagy korlátoltságánál jobban sebezte Czinegét a jobbán ülő szikár, himlőhelyes kapitány jelenléte. Ez türelmetlenül futtatta át szemét egy papíríven, Krizbai bűnlajstromán.

A fogoly balkézt állott. Keze láncon, jobbán a kötést vér szennyezte. Arca közömbös volt, mintha túl lenne az őt érhető legkeservesebben. Mégis, mikor tekintete a belépő városfőhadnagyra fordult, új kérdező szenvedés bukott fel benne.

Az őrnagy kezet nyujtott Czinege Istvánnak.

Szégyenletes felsülések sorozata volt idáig, e helyt, a zsandárság szereplése. Minden megtört a hallgatag, megközelíthetetlen, konok népen. Most végül egy „gutgesinnt” érdemhez segítette az új államszervet.

- Köszönöm, köszönöm.

A fogoly behúnyta a szemét. Mi ez a „köszönöm” Czinege Istvánnak?

- Kérem a városfőhadnagy urat, vegye szemügyre a foglyot. Azonos-e Krizbai Miklóssal, aki negyvennyolc tavaszán a helyi főiskolát mint jurátus diák látogatta?

Krizbai kímélni akarta Czinegét és elébe vágott:

- Krizbai Miklós vagyok, az, akit keresnek.

A kapitány izgágán kiáltott rá:

- Ki kérdezte Önt?

Az őrnagyhoz fordult:

- Pardon, majd én.

- Mit dicsekszik a nevével? Csak dicsekedjék továbbra is, ez az út nagyon magasba vezet! Lássuk csak - a lépcsőket!

Összehúzott szemmel újra az ívbe pillantott.

- Krizbai Miklós 1848 nyarán diligentán kívül visszatért Háromszékből és a helybeli iparos-, kereskedő- és tanulóifjakat a lázadó hadsereg részére toborzotta.

A kapitány elhallgatott, várta, hogy a fogoly tagadjon.

Krizbai ráhagyta:

- Úgy van.

- Nevezett vezette azt a fehérszemkötős császári parlamentairt, akinek a fedezete alatt Bem egész serege kibújt a kelepcéből Szászsebesnél.

A fogoly feljebb emelte a fejét.

- Valóban én voltam az egyik vezető.

- A retiráda többi, komoly hadvezetéshez méltatlan, hitvány trükkjeiben is főludas volt.

- Minden erőmmel szolgáltam tábornokomat, Bemet és hazám ügyét.

- ...A „Honvéd” cikkeiben gyalázta a császárt! Rágalmazta az osztrák hadvezetőség nagyjait!

- Csak azt írtam meg, hogy hitem szerint a császári felkelők felsőbb parancs nélkül Enyedet nem merték volna elpusztítani.

A kapitány előfúrta a fejét a fogoly felé.

- Verfluchter Kerl! Miért menekült akkor mégis császári fedél alá?

Krizbai Czinegére nézett. Látta, hogy a városfőhadnagy elsápad.

- Erre nem felelek.

- Császári ember szekerén lopakodott tovább!

- Gyalog fogtak el Tövisen túl a gyulafehérvári úton.

- - - Ez az ember nem az, aki csak úgy, semmi okból tagad. Kinek a javára hazudik? Mi érdeke van benne? A kapitány gyanakodva tekintett Czinege Istvánra.

- Városfőhadnagy úr, mondja szemébe neki a vallomását!

Apfler félhangosan fordult fellebbvalóihoz.

- Bocsánat. A vallomás már írásban fekszik az őrnagy úr előtt. Felesleges azt megismételteni.

Az őrnagy bólintott.

- Valóban, időpocsékolás. A foglyot csak identifikálni akartuk és ez megtörtént, nem tartozik rá, hogyan került horogra.

- Az nem elég. Hallja meg a fogoly a feljelentő szájából, legyen neki ez az első lecke. Látta, hogy nem minden fajtájabeli veszett meg!

Apfler sűgva kérte:

- Bocsánat kapitány úr, a városfőhadnagy úrnak mégis kellemetlen lehet, hogy a fogoly előtt így leleplezze magát.

- Was... kellemetlen? Jó hivatalnok fütyül rá, mit gondol róla egy Kossuth-kutya!

Apfler most az őrnagyhoz fordult:

- Őrnagy úr, kérem... akkor is inkább olvassa fel valaki a vallomást!

- Helyes. Kapitány úr, ne ragadtassa el magát!

Apfler a kezébe vette a papírt. Köhintett és ezalatt a fogolyra nézett. Üzent neki a szemével:

- Annyit higgy belőle, amennyi neked valószínű.

A városfőhadnagy felé szinte esdekelt a tekintete:

- Hallgass... az Istenre kérlek, hallgass!

Csakhogy a három tekintet nem értette meg egymást.

- - - - „Czinege István városfőhadnagy úr a hozzá menekült Krizbai Miklóst szemtől szemben ki nem utasíthatta a házából. Nevezett ugyanis sok éven át volt gyermekeinek nevelője. A városfőhadnagy úr kénytelen volt cselhez folyamodni. Este elrejtette Krizbait és hajnalban útratette, amikor is nyomába vezette a zsandárságot...”

Czinege Istvánt mindmostanig a szégyen és a fájdalom lebénította. Most bentszakadt lélekzettel meredt el a fogolyra... Döbbenet, - szinte utálat sötétítette el annak arcát.

Felugrott, kiáltani akart, leseperni magáról a lelkén esett szennyes szókat, mint undorító férget... De ahogy hirtelen a halálsápadtan olvasó fiatal férfira nézett, visszarekedt a kiáltása. Ha most elveszti a fejét... ha kiabál... ha leleplez... Apflernek sírt ásott... Pedig az a maga módján jót akart.

Összeszedte erejét, eszét.

- Őrnagy úr! Ezt a vallomást én nem mondtam penna alá Apfler főhadnagy úrnak. Ő azt tévesen értelmezte és így tévesen okadatolta tetteimet. Engedje meg, hogy kikorrigáljam azt, amit reggeli kusza lelkiállapotomban elfelejtettem megmagyarázni. - Én Krizbai Miklóst, gyermekeim praeceptorát elbújtattam és útratettem, azzal a tökéletes szándékkal, hogy *megmenekítem!*

- És aztán megbánta szándékát? Felébredt alattvalói lelkiismerete? Az eset érthető, sőt menthető...

Az őrnagy szinte jóindulatúan mondta ezt.

A városfőhadnagy keserves-keményen rakta egymás mellé a szót.

- Én Krizbai Miklóst nem hivatali lelkiismeretből, hanem személyes bosszúból jelentettem fel. Távozása után azt hittem, hogy megrabolt.

A kapitány fintort vágott:

- Ah... ilyen bizalmat gerjesztők a „honvédtiszt” urak!

Czinege csak egy pillanatig küszködött... a mindennél szentebbéért... Amiért az eddig legnagyobbnak vélt szégyent is fejére idézheti a szóban, amellyel lecsapott a kapitányra:

- Azt hittem, hogy megszöktette a leányomat!

Apfler rémülten lépett hozzá közelebb.

- És?

A vallomástevő mély részvétellel nézett reá.

- Krizbai Miklós nem szöktette el a leányomat. A leányom... maga szökött utána, hogy megossa véle a nyomorúságot!

Apflerre most szakadt rá a ház, amit eddig építgetett.

Még az őrnagy is kitört:

- Um Gotteswillen, ilyen skandalummal dicsekedni!

- Alle die gleichen! - Szégyelje magát! - vágta feléje a kapitány.

- Akik előtt én már túl még szégyenkezni akarok tudni... azok előtt ez nem szégyen...

És pillantása összeforrt most a fogolyéval, találkozó testvériségben.

- Ruhig! Mit hallgatjuk ezt a handabandát? Egy helyett kettőt fogtunk, őrnagy úr s punktum!

Az őrnagy zsandárokért küldötte ki Apflert.

Míg megjöttek, a két tiszttal pár szót cserélt. A kapitány dörzsölte a kezét örömeiben. De az őrnagy rosszkedvűen leintette:

- Ez a második siker szerintem fiaskó. Ha az ilyenekből is kibújik a kígyó, mint ez a Czinege István, akkor én nem tudom, mire építünk mi itten?...

Csörgő láncokkal jöttek a zsandárok. Czinege István már a fogoly mellett állott, kezét bilincskészen rakta keresztbe.

Csattant a vasperec... indulhattak.

- Külön cellába! - kiáltott Apfler után a kapitány.

Míg átmentek az udvaron az első napfényben borzongó fák alatt, Czinege odasúgta Krizbainak:

- Szereted még?

- Arra nincs szó.

- Fiam. Ha csak börtönt kapsz... ha visszatérsz... a tiéd. Élek vagy halok addig: mindegy.

- Miért tette ezt? Érettem?

- Magamért. Jusson nekem is a ti kenyeretekből.

A pincébe épített cella ajtajában Apfler mélységes szemrehányással állott elibe Czinegének. Úgy tett, mintha a vasak biztonságát próbálná.

- Mit üzen a családjának, tekintetes Uram?

- Üzenem nekik, most már hiszem, hogy a honleány is nagy szó. Fejükre idéztem... A honleány tűr és vár, amíg a honfiú szenved.

Apfler a neki oly fájó üzenet után is lovagiasan búcsúzott.

- Isten vele, tekintetes Uram.

- Isten vele, főhadnagy úr. A tűz is lehet jó, a víz is lehet jó, külön-külön. De össze nem folyhatnak soha. Annak jaj, aki megpróbálja.

KIFÜSTÖLÉS.

Egy szekrényajtót kellett kinyitnia, hogy azon át az életbe lépjen. Deszkái bátran koporsónak is nőhettek volna. Halott kelengye feküdt benne. És ő hat éve hált egy koporsóval egyszobában.

Mikor Judith csattani hallotta a zárat, erősen megfogózott. Anyja elgyengült: „Lelkem leányom” - és nedves volt a szemszöglete. Judith rezzenés nélkül nézte az előbomló fehér tetemeket. Nehéz len-ingek szálltak le a polcról: nagynénje ajándékai. Jó, falusi levendulaszag bújdosott bennük. Ezek még nem fájtak úgy. Csak a gyermekkort ragyogtatták vissza sápadt visszfényben. Boldog ámolýgásokat a nagykertben, a malomárok karikázó szöke hullámai mellett... Még vad volt akkor és rakoncátlan, a fák tetején élt és belefűtyült az életbe. Fintort vágott a nagynéninek az ajándéokra:

- Én nem megyek férjhez soha!

- Akkor is kell, fiam, kelengye.

Kell. Most látja. Odarakta őket, anyja várakozó két kezére:

- Ezeket elviszem. Kérem külön tenni.

A második polcon asztalneműek pihentek, sokszemélyes abroszok - mert úgy volt, hogy nagy házat fognak vinni, ünnep lesz az élet. Ezek mégsem fájtak. Akkori szíve is a kicsi ünnepekre készült igazán: a vendégtelen terítettésre, mikor csak egyetlen harmadik ül asztalhoz: rózsaszín köntösében a Boldogság. - Másképp lesz. Félasztalt fog magának teríteni, mint a magános emberek és mellette az Árvaság fog ülni, a szürke, étvágy felejtető asztaltárs.

A kicsi abroszok... Ezek mélyen, messziben induló saýgást támasztottak a szíve körül. Ezekbe már a lelkéből volt valami összefogva.

A konyharuhák... A fehér szobalánykötények, máslis bóbiták... Tizennyolc éves koráig járt iskolába, de azért gondos gazdasszony akart lenni, a maga szemével tenni ragyogóvá mindent. Egy kicsit parancsolni is vágyott, hiszen olyan gyermek volt még. De csak takaros lányoknak és fínoman, előkelően...

Picit összeszorította a fogát. Most jöttek a legfehérebb halottak. Szép kísértetek, akik nem tudtak elmúlni, csak valami gyenge holtszínt, sárgát kaptak. Battiszt lengeségek. Ingek, hibátlanul hímezve, monogrammozva. Legalul egy csodaszép ágyhuzat, összefogva, rákészítve a virágos brokát paplanra. Az ágyhuzaton pedig, összefogatlanul elomolva, lerogyva reájuk, mintha siratná a sok halálraítélt csodát -

Judith érezte, hogy hátán jégszilánk szúr végig.

- Mama - mondta összeszedett nyugalommal - kérem csak a konyhába menni. Majd én kiválasztom, mit akarok elvinni.

Az anya ijedten nézett leányára, de engedelmeskedett. Oly tanácstalan volt gyermekének sorsával szemben, hogy nem mert neki soha ellentmondani. Talán ő volt az egészben a legszerencsétlenebb. - Kifordult az ajtón, de nem ért a konyháig. Annyira félt, hogy leült a szobaajtó elé és mert a kulcslyukon nem volt lelke leskelődni gyermeke után, a fülével és a szívével hallgatózott.

Mit akar, mért küldte ki őt? Sírni fog? Miért akar sírni most, amikor sokesztendős konok küzdelemmel új életet teremtett magának az elsülyedt, régi élet felett! Igaz, ünneptelen életet, egy messzi, ismeretlen, reménytelen városkában. Az ő ünnepekre termett Judithja, aki bűbajos

nászútra, meleg és vidor fészekre volt kireppenőben; aki olyan ragyogó, olyan tiszta, édes mátká volt, mint napraváró hajnali rózsafa. - Aki egyszer mégis sápadtan, reszkető döbbenetben jött haza:

Már többször észrevette, hogy egy rendőr ólalkodik mögötte. Eleinte véletlennek tűnt, aztán kezdett kellemetlenné válni. Ma visszafordult és kérdőre vonta érte. A rendőr bevallotta, hogy meg van bízva az őrizettel. A kapitány úr adta ki neki a rendeletet, kísérsje a kisasszonyt, mert valaki gonosz szándékkal van iránta. Egy nőszemély. És Judith indulni akart a rendőrkapitányhoz, végére járni a megalázó dolog nyitjának. Az ajtóban megállította a postás. Levelet hozott, nem nagyon kiírt, ismeretlen női írást. A levélben követelón, kétségbeesett hangon egy kérés és egy fenyegetés állott. Bontsa fel az eljegyzését. Arra a férfira másnak van nagyobb joga. És ha nem tesz úgy, amint a levél kéri, majd meglátja, mi következik: az utcán, a templomban, akárhol...

- Ne menj sehova, - mondta ő, az anya - várd meg Lorántot.

Egy rettentő félóra hosszat várakoztak akkor. Jómaga dadogott valamiket Judithnak, hogy ez nem olyan tragikus. Csak botrány ne legyen, elvégre Loránt férfi... Judith kitágult, értetlen szemmel meredt a történendőkbe.

Végre jött a fínom, kedves fiú, akiben az ő világuk szerint senki semmi hibát nem találhatott. Judith szótlánul odaadta neki a levelet. Azt hitte, mindjárt minden jóra fordul, mert hiszen nem is fogta fel valóban a helyzetet.

A fiatalember elsápadt, soha így nem nézett a leányra. Lerogyott.

- Judith...

Megcsókolta a lábát. Akkor az anyára pillantott, vérpirosra vált, kezét az arcára fedte és kifutott, kezében a levéllel. Ott álltak ők ketten, tanácstalan összemeredésben: anya és leánya.

Egy óra se mult, majdnem beesett az ajtón egy cseléd.

- Az ügyvéd úr... az ügyvéd úr...

Visítani kezdett.

Judith vele futott, hajadonfőn.

Még meleg volt a keze, a homloka. Óh, mintha élt, mintha aludt volna a dívánon, csak a vértócsa mellette a földön, mondta az igazat.

Judith sokáig beteg volt azután.

Mikor testben fellábadott, lelkileg sínylett. Nem volt szabad a mátkaságára emlékeztetni őt senkinek és semminek. Az emlékeket tűzbe vetette, az akkor viselt ruhákat elajándékozta. Egyszer összeesett: egy új cseléd tudatlanul az asztalára rendezte Lorántnak gyermekkori képét, amit Judith mindenekfelett dédelgetett valamikor. Amit egyedül el nem égetett...

Aztán, mikor mindent és mindenkit hallgatásra szoktatott, egyszerre kemény lett és határozott. Kelengyéjét elzárta és újból tanulni fogott. Nem örömben tette, hanem önmagát járomba hajtva. Szorgalma, haladása példabeszéd volt, a diplomáját ablakba tehette volna.

Most pedig indult is, az ország túlsó végébe, állásba. Ehhez az útnakinduláshoz kellett kinyitnia a kelengyés szekrényt... Aminek a rakosgatásához az anyát nem akarta társnak.

- Óh Istenem, óh Istenem.

Hiszen olyan nyugodtan kezdett hozzá. A kicsit rozsdás kulcsot vaskézzel csavarta meg. Olyan okosan, tervszerűen válogatott. De aztán... Az anyai sejtés a leányon pihenő, hűvös nyugalmon át érezte a beteg szív induló reszketéseit. Kivált... A menyasszonyi inge úgy volt bedobva, ahogyan félbenmaradt, a többi holmi fölé. Jól látta ő, hogy félt hozzányúlni.

Sírni fog, egész bizonyosan sír. Nem szokott pedig. Csak rosszabb ne legyen. Édes Istenem, csak rosszabb ne...

Az anya sűrűn törülgette a szemét és figyelt, minden érzékét megfeszítve figyelt. Nem hallott semmit. Még a lépéseit, a ruhája suhogását sem. Ez még keservesebb volt. Kezét a kilincsre emelte...

- - Ahogy anyja után betette az ajtót, Judith lassan ment a szekrény felé. Úgy ment, mint kísértetnek elejébe.

Nem fog sírni. Két ember birkózott benne sokáig: egy nyöszörgő letepert és egy felüllévő fojtogató. A fojtogató elvégezte munkáját: keserű, kemény diadallal ült már régen a megfojtott felett. Judith megértette magával, hogy Loránt nem volt rosszabb, mint más férfi, csak szerencsétlenebb: mert gyöngédebb és lelkiismeretesebb. És hogy az is törvény, emberek törvénye, ami őt, Judithot érte. Hogy neki, a legártatlanabbnak kell - ha így fordul a kocka, - a legnagyobb keresztet felvennie. Felvette hősen, konokul. Sebzett erővel kiverekedett egy új életlehetőséget.

És ma birokra kel a kísértetek utolsó zúgával és le fogja győzni az utolsó kísértetet.

A kályhához ment és belenézett a tűzbe. Ropogós, félparaszas égés. A máglya készen áll. Nyitva hagyta az ajtót, hogy gyorsan végezhesen.

Visszatért a szekrényhez és utánanyúlt annak, amitől az imént reszketni kezdett. Kihúzta, de távoltartotta magától. Egy lépést tett a tűz felé... Az ing szertebomlott...

A leány megtorpant.

Milyen szép! Nagyon könnyű, szinte áttetsző selyem. A nyakánál lehelletes csipkék közé hímezett rózsakoszorúcskák. A rövid újjon is...

Leült, ölébe vette. Furcsa, nem irtózott. Nem rohanták meg a könnyek. Csak a hervadtan is csillámló emlékek, melyek hozzátapadtak a ruhadarabhoz. Ehhez a szépséges holmihoz, amely általa volt olyan remek. Nagy, nagy munka. Hónapokon át készítette. És milyen öröms munka volt. Azt nem tudja férfi. Öltésről öltésre díszíteni az üdvösségünket. Mindig bezárta hozzá az ajtót, nehogy valaki meglássa. A tűz énekelt és ő fűzte, öltötte, néha megcsókolta a selyemszálat. Fehér viharban vágatott át rajta: mire varrja. Néha kiesett a kezéből a tű... A vihar felkarolta és elrobogott vele a szent Ismeretlenbe...

Aztán... aztán félbenmaradt és koporsóba dobódott.

Mennyit szenvedett, mennyiszor kívánta a halált még akkor is, amikor már megbocsátott a halott mátkának! Mert az életnek nem tudott megbocsátani. Az életet undortól, gyűlölettől lobogó szemmel nézte.

- Pedig ha elfogadod, akkor meg kell teremned magadnak az élet elfogadható formáját is...

Ezt parancsolta egyszer magának.

És ez a forma kezdett is már jó ideje kialakulni. Munka, nyugalom, közöny.

Közöny? Az igazi közöny mosolyog, te pedig könnyektől tartasz és autodafé-ra gyujtottál ma tüzet!

Minek? Mindaddig, amíg nagy jelenetekben búcsúzol a multtól, amíg égeted, temeted, irtózol tőle és keresztet vetsz reá: addig nem váltottad át magadat a Közöny nagy, nyájas ünnepébe. Annak nincsenek szertartásai, az örökegyforma és felindulásnélküli.

Nem kell ide máglya, csak kifüstölés. Fújd rá a közönyödet és széthull az igéző átok. És akkor igazán felvetted a sorsodat, elfogadtattad magaddal a tragédiádat...

Vedd a tút Judith, végezd be az utolsó rózsát az ingeden, varrd el az utolsó, még lelógó selyemszálat... Ird be az utikosaradba ragasztott leltáradba, számold ki a többivel a mosónénak, és viseld el aztán, felváltva a többi közömbössel...

...Az anya úgy szenvedett, hogy már nem bírta. Ha Judithot ájulva a földön találja...

Benyitott, félve, szinte alázattal.

A leány az ablak felé fordulva a selyemszálat nyálazta meg és belefűzte a világosság felé magasan tartott varrótűbe.

VARGABETŰ.

„Az ő útjai végiremehetetlenek.”

I.

Öreganyám két Dobokai Druziánnát emlegetett. Az egyik fiatalon halt el, a második - az első emlékére örökbefogadott gyermek - jószerencsét csinált, szép családja volt, nagy kort ért el. Az elsőnek története itt kezdődik:

...Köhécsel, ásít, a kulcsai csörömpölnek - úgy bújik elő az egyházfi a papilak alatti pince-lakásból. Nyersül cserszen a nedves homok léptei alatt, míg a templomig ér, mely, mintha a lakók erős, egybetömörült lelke volna: uralkodik a körbefutó torha bástyákon és azokon tulnan a város földszintes, itt-ott még a forradalom óta rombadöntött házain. A hűvösárnyékú, rózsaszínapverésű korareggelbe halkan beleciterázó verebek hirtelen megbicsaklanak a muzsikában úgy, mint a kulcs a fonnyadt öreg kezében: a vár öblös, boltíves kaputorkán át kemény fiatal lépésekkel nagyon deli úrfi dobog előre, kezében krémszínű selyempapírba göngyölt titok. Szinte félretolja az öreget, szinte felszakítja az öreg templomajtót, aztán eltűnik a csillogó kőlábak között, arra, ahol az úrasztala lehet. Az egyházfi utána akar kándikálni, de orra előtt sunyian surran be egy hórihorgas, pulykatojáskepű nebuló, vargainas-féle, ki ugyancsak cepel valami újságpapírba csavart bokrétát. Pillanat és újra jön valaki. Ez pirulva, szépen meginstálja az egyházfit, hogy beléphessen mereven kötött, kerek virágcsokrával a templom hajnalias fehérségébe. Darócruhás, székely szolgadiák.

Most már zömök reppenéssel riadnak szét a templom támasztó-pilléireiről a verébfelhők. Seregben érkeznek a diákocskák, inasok, béresfiúk; kezükben széttanult, nemzedékeken át szálló káté. Siketítően kong az oktatásra hívó harang felettük, s míg egyesek tétován ácsorognak, fontoskodva tanakodnak, a sápadtabbja a torony körül félkört járva magolja:

- *Mózes ötköny-vét az - ótestámen-tomban.*

Józsúé a - bírák - s Ruth követik - nyomban.

Hajadonfős kicsicseledek pironkodnak befelé a várba. Polgárleányok fejkendő alól dühös pillantásokat vetnek a „kisasszonyt” sűgő diákok felé. Kalapos fehérstrimflis úri kisasszonyok begyesen lépegetnek végig a diákok sorfala között, se jobbra, se balra nem néznek és mégis elpirulnak, mikor épen „előtte” haladnak el. A deliszép úrfi mint két égő gyertya, olyan szemmel kémel a templomajtó mellől a kaputorokba.

Az egyházfi célzást tesz, hogy a tiszteletes úr, a város nagypapja már megfrustukolt. A suhancsereg befelé tolakodik és leül, szembe a lányok padjával, az úrasztala köré.

- Kip-kop, kip-kop.

Begyes, kis szőke lány topog végig a kőpadlaton. A fiúk feszülten ügyelik. Most ér a helyére és hányavetin furakodik be a padba. Megpillantja maga előtt az újságpapírba göngyölt valamit. Elfintorítja arcát, de mintha ezzel örömét leplezné. Bontja... A pulykatojáskepű suhanc pokolian vigyorog...

Fehérruhás, magas hajadon jó a padok között, büszke tartásának ellenemond kissé lehajtott feje, földre szögezett tekintete. A deliszép úrfi arcán a barnaságba bíborcsóvák gyulladnak. A leány most lép be a padjába és riadtan bámul a krémszínű csomagra, mely mellett a tarka mezei csokor is ott szerénykedik. Hirtelen felnéz - talán Istenre akart - de tekintete megakad félúton, az égő gyertyaként lobogó két szemben...

Zsupsz!

Hahota. A begyes, kis szőke dühösen csapja ki a földre a csomagjából kiforduló csalánpukétát (Szokása kikoszarzni a tánciskolában az ágrólszakadt diákokat és padján felejteti a mesterinasok virágait.) Ki ezen mulat, ki a fehérruhás hajadon döbbenetét lesi, kit az a cseresznye-csokréta izgat, ami zsinóron ereszkedik alá a karzatról egy jóképű polgárleány elé. Valami régkonfirmált diáktól.

- Ki innen a vének! - acsarkodik egy pöttöm kicsi diák.

Senki se veszi észre, hogy a pap már ott áll, középen.

- Ejnye, ejnye! Hát ti fiaim nagyvásárt csaptok Isten szent házában?

Egyszerre mindenki vasárnapi arcot csinál. A szolgálók padba sülyesztik zsebkendőbe fogott majoranna bokrétaikat. Szétnyílnak a káték. Az öreg pap a szószékre csoszog. Megy a káté, ki darálja, ki páthossal szavalja, ki nyekergeti...

- És most szólítom gróf Simonfay Zsiga úrfit.

A deliszép úrfi felemelkedik.

- Melyik az első parancsolat, erre feleljen a gróf.

Az úrfi nyíltan a papra pillant, aztán a legsugárabb, legszendébb hajadonra. Hangosan, pathetikusan szavalja, egyenest a lánynak: Én vagyok a te Urad Istened... rajtam kívül más Isteneid ne legyenek!

A leány megrezzen és hirtelen földreesik padjáról a tarka mezei bokréta. Megriadt az igétől? Vagy gonosz varázslat szelét érezte meg? A darócruhás szolgálók holthálványan nézi, hogy a deliszép úrfi szemében hogy vet lobbokat a gyertyafény... És az ő nagygonddal, hajnalban szedett csokra lent hever a kisasszony lábánál... Jaj. Most meg is taposta tudatlanul. Megtaposta, mert a tiszteletes úr a leányokra tért:

- Szólítom Dobokai Druziánnát.

A fehér leányzó felemelkedik. Szeme riadtan szegődik továbbra is a selyempapír csomagra, ami oly nagy és olyan törekeny valamit rejt, hogy nem merete padba gyömmöszölni.

- Mindezen parancsolatoknak mi a summája, Druziánna leányom?

Mintha pillanatra elakadna a lélekzete, aztán:

- Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és minden... erődből...

A leány itt elhalkul. Homloka elfehérül, szinte világít. De miért, Istenem, miért? Azért a merésznél is több tekintetért, amellyel Zsiga gróf a feleletét igenelte? Szerencse, hogy a pap kisegíti és egy tepsiképző szolgát hív fel:

- Na, Kati fiam, hát aztán hány Isten van?

- Hát instállom - erőlködik a leányzó, - csak egy van.

- Nagyon jól van fiam. Látszik, hogy tanultál.

...Káté végeztével másnapokon nagy volt a sietés. A kicsi cselédek reggeli edénymosogatás, a kisasszonyok egynémelyikét a varrósiskola, másikat szigorú édesanya várta, a diákokért már bolond csetepatét csapott a kollégium csengettyűje.

De ma vasárnap volt.

- Szabad hazakísérnem?

Simonfay Zsiga gróf kilépett a templomajtó előtt sorfalat álló diákok közül, szorosan Dobokai Druziánna mellé. Nem várta a beleegyező bólintást. Ügyesen, símán terelte aztán a nagy zavarban lévő hajadont a széles Magyar-utca felé, honnan kerülővel, az állén át lehetett hazajutniok.

Udvariasan köszönt el Druziánna elmaradozó barátnéitól. Végre az álléban voltak, csak ketten. Mert nem igen sétált benne szinte soha, senki. Minek? Úri embernek szőlője van, oda megy levegőzni. Akinek nincs, az csak nem fogja ott mutogatni a szegénységét?

- Druziánna kisasszony, kegyed tekintetére se méltatta a virágaimat. De mindegy. Fontosabb nekem az, hogy kegyedet ma szomorúnak látom. Mi oka volna rá?

A leány nagy, okos, szemrehányó tekintetet vetett fel az úrfi szemébe.

- Kérem, instállom kegyedet, szóljon.

Nehéz sóhaj.

- Gróf úr, legyen szíves, ne hozzon több pukétát és...

- És? esdeklem, szóljon hát!

- Legyen áhítatosabb, mikor Istenről tanulunk.

- Én áhítatosabb vagyok, mint ha úrvacsorát vennék.

- De... mindig... mintha félremagyarázná a szent igéket...

Az úrfi kicsit vállat vont.

- Amiért kegyedre nézek? De csak bizonyos igéknél!...

A gróf megállott és erőst a leány szemébe nézett. Jaj, ha most valaki ezt látná! Kicsi fúvásra milyen nagy szél kerekednék!

Épen most fordult be pedig az álléba Vesmás Gáspárné, ki keresztanyja Druziánnaé.

- Na, hova, hova? Konfirmációról? Persze, jót tesz a séta! Te úgyis sápadt vagy, violám. Hát abban a papírban mit szégyelsz úgy tőlem? Addsa csak... Jé, beh szép! Na, ezt itt nem kapálták! A gyorskocsi hozta.

Belemosolygott szélesen a gróf szemébe. Közben megcsípte Druziánna karját, hogy az értsen.

- Te gyermek, a szalagod egy helyt fel van pattanva. Gróf úr, kérem, menjen egy kicsit előre. Van nálam egy dajkatű. - Te szegény bogár, te. Nálatok voltam, egy kis aszalt veresszőlőért, báránybecsinálthoz. (Szokása volt a legképtelenebb dolgokért beállítani, csak, hogy körülzimatolhasson mindenütt egy kis pletykamagért, amiből terebély fákát növesztett.) Ne ellenkezz velem, hanem kísérjete vissza hozzámig. Aztán bejössz és nálam hagyod a pukétát. Gróf úr! Parancsoljon jönni. Most pedig hazakísérnek engem.

A két fiatal közrevette Vesmásné Csontt Apollónia asszonyságot, ki szinte nekiperült, hogy ilyen izgalmas ügy vetélőjét kaphatta kézbe.

- Menjete csak balfelől, egymás mellett. Nem állok én karónak két rózsafa közé. Hát bizony lelkeim, szép idő is az, amikor az ember konfirmálni jár. Én is ott ismerkedtem meg Gáspárommal, Isten nyugosztalja.

- Igen, kapott a szón Zsiga gróf, felér két tánciskolával.

Druziánna összehúzta homlokát, szinte szenvedőre vált az arca.

Vesmásné tovább, folyton beszélt, mintha nem érezné, hogy az első kipattant szikra égeti a fiatalokat. Pedig hogy égetett az a szikra. Tüzén keresztül Druzsiánna csak fojtva érezte nagy, nagy félelmét szíve fenekén. A gróf a kapunál kezét csókolt Vesmásnének, époly alázattal, ahogy főúri dámáknak szokás. Tudta ő, hol, mit, hogyan kell...

Bent Druzsiánna szinte elgyengült.

- Nő, te kicsi csirke, te.

Csontt Apollónia karba ölelte a leánykát. Nagy érdeklődéssel és valami gyöngédséggel szemében nézett reá.

- Anyád vár. Azért tanácsos a tearózsákat - tearózsa most, április végén! - itthagyni nálam.

- Nagyon haragszik édes anyám...?

- Na. Nem kell félni. Menj csak szépen haza. Aztán mondd azt, hogy mostanig nálam voltál, mert látni akartad a zsrnált. S vártál, amíg hazajöttem. Végre is a keresztanyád vagyok, s becsületes asszony. Nem is tudom, mit félt úgy a gróftól. Annak a botra faragott szikulusnak szánna... Hogy híjják? Bajka? Hisz az jobbágyfiú lehet... Na, előttem székre se ülne, nem hogy a drága leányomat neki elprédáljam! Nem tudom én, vak a te anyád, nem látja, milyen szép vagy? Aztán a Dobokaiak lófő nemzetség, a százesztendős pikszidárius asszony se merne elődbe vágatni az úrvacsoránál... A székelyeknél a lófőleány grófkisasszony számba megy...

A rózsafehér arcon mosoly ringott át.

- Pólika néni...

- Na, na. Most indulj már haza. A virágot majd elgondozom... Tearózsa! Ez csak más, mint a Bajka Mózsa útilapival kerített kakukkfű pukétái!

Druzsiánna ráhajolt a virágokra, felitta illatukat, mint szíverősítőt. Nagyon is fel kellett idézni a drága jó szagot, hogy özvegy anyja küszöbén át merjen lépni. Óvatosan tette be a nehéz tölgy-kaput, még egy-két pillanatot adott magának.

A keskeny bolthajtásokkal átívelt, északos udvaron, a kövel kerített csoportokban császárszakállak nyitogatták első zsegeiket. A futóka bukfcencet vetett a téglaboltokról, s a portuláka rikító szőnyeget a tornácig terült. Itt oly emberek laktak, akik el nem tapostak semmit.

Druzsiánna kilincsig ért. Az anya - féligősz, de nem nagyon idős, talpig gyászt viselő asszony - összeráncolt homlokkal fogadta:

- Kisasszony, hol voltál mostanig?

Ebben a hangban volt valami az ítélkező örökbíró mindentudó szigorából. Ennek nem lehetett hazudni...

- Nem nézem én, hogy maholnap pártás leány vagy. Azt hiszed, nem tudom, ki szokott templomból hazakisérni? Te... te szerencsétlen! Ugyan mi jóvégre vezet mindez? Kutya kutyával s macska macskával, mondta szegény apám, az effélére! Már az sem tetszett nekem, mikor Zéfi grófné a Máriskó kontesz kedvéért tánciskolát rendezett! Hívott volna akkor is magukhoz valókat a vidékről, s nem egyszerű nemesleányokat! De persze fősvény s azoknak szállást kellett volna, hogy adjon éjszakára! Most aztán nem tud ellenni tőled az a léhűtő grófi kócifer! Hogy is nem szégyelli pelyhező szakállal konfirmálni! Ha eddig megvolt istentelenül, mit jut épen az idén eszébe!... Jó is, hogy vége lesz már ennek a... Uram bocsáss meg! Hogy az én leányom épen a konfirmációja alkalmával legyen szóbeszéd tárgyává! Meg nem szenvedem, hogy még egyszer végig cégéreztesd magadat vele az utcákon! Mondd meg

neki: gróf úr, én szegény leány vagyok, mégcsak férfirokonaim sincsenek, akik megvédhetnének a világ szája ellen! Ha igazi férfi, elmegy előlem!

Mind nagyobb méregbe hozta magát. És épen, mert leánya fejlehajtván rebegett előtte, épen mert néma volt és kimondhatatlanul gyámoltalan. Virágnyi, madárnyi, akiken áttapos a vihar: szirmuk, szárnyuk ellenállása gyengébb a lehelletnél.

II.

Romlatag kőfalakon, templomcseréppel bordázott bástyafülsőkön lilaszínű parádét vont a borostyán és készült, készült a parádé egyre még. Öles székely legények vállukon hordták a kidöntött növendék-fákat és állát vertek belőle várkaputól templomig. Bent fürge fiúk cserfa-levélgirlandokat húztak át a karzatok között, padokba verődve koronát-koszorút kötöttek a lányok. Soha máskor ilyen csacszkaságot nem látott a fehér templomhajó. Az volt a legény, aki az orgona tetejére mászott, hogy bokrétákat tűzdeljen a legfelső sípokra. Bajka Mózsza a tornyon át a padlásra merészkedett, hogy zsinóron engedje le a koronát az úrasztala fölé. Meghal az anyja, ha most meglátná. Zsiga gróf kacagva nézett a szédítő magas padláslyukból lekandikáló vasfejűre.

- Én a jobb részt választom és kegyed lábához ülök, segíteni. Úgy sem tudtam mostanában soha hazakísérni, eltűnt mindig, mint Hamupipőke. Nem tudom, valamikor szokásban volt - a história professzor mondta - hogy a templomba menekülők sértetlenek voltak. Hát ilyenképen vagyunk mi most ketten... itt biztonságban vagyunk a szívünk.

Druzsiánna már az első szóknál megrázta a fejét. De különös volt, nem mert az úrfi blaszfémias beszédeire tiltakozni. Valami babonás, félelmetes erő volt abban, hogy az Irás szavaival varrt hímet szerelmükre.

A gróf sorban adogatta fel a virágkosárból Druzsiánna keze alá a vérpiros bazsarózszakat. Hogy tudta adni a virágot, milyen szépen, ábrándos tűzben pillantott fel velük együtt, mintha mindegyikben az ő teljes, bíborpiros szívét nyujtaná hódoló áldozat gyanánt.

Mikor a nap már kései, elnyúló aranyfényekkel sepré végig a templom virágba, lombba mártott, szinte elsötétített falain, az öreg pap is becsoszogott, hogy utánanézzon a pompának. No, meg hogy „beitassa” velük a holnapi ünnepség rendjét. Nagy versengés folyt ugyanis a leányzók között, ki hányadikul üljön a sorban. Sírás, összeveszés is volt már emiatt és Kézdi Polixéna el volt szánva, hogy ölébe ül Krizbai Cécinek, majd elhúzódik az eggyel lejjebb, ha a mollruhája ropog! - Mások hajnali felkelést, az egyházfi megkerülgetését tervezték...

- Hát édes gyermekeim. Egyet majd elfelejtettem. (Pedig napok óta töprengtem, hogyan adja be ezt némely áspiránsoknak.) Figyeljete csak ide. Hogy kiket fogok megáldani. Hát fiaim, ti ugyan tudjátok, hogy Isten áldása mindnyájatokra egyképp kitöltődik. Épen azért mindegy, hogy kinek a fejére teszem a kezemet. De mégis, a rend s az illendőség úgy kívánja, hogy megmondjam. Kettő vagyunk itt, ki idejénél fogva első lehet köztetek. Mert tanulásban mind igen derékul viseltétek magatokat... De úgy gondolom, nem tartjátok méltatlannak az elsőségre Simonfay Zsiga gróf úrfit és Dobokai Druzsiánna kisasszonyt... Simonfay gróf, úgy, méltóságod tizenhét és fél esztendőket töltött be... Druzsiánna, téged én kereszteltelek, tudom, most multál tizenhat. No lám, most már nem baj, hogy két esztendeig betegeskedtél. Legalább egy gróffal együtt áldalak meg. De kegyelmed gróf úr, mért késett annyira a jóban? A filozófia klasszist járja már, ha jól tudom?

- Anyámasszony igen kegyes és azt tartja, nem szabad zölden venni fel az első úrvacsorát. Apámuram freidenker, ő nem törődött vele...

A pap összeráncolta a homlokát. Az öreg Simonfay Mihály gróf istentelen hírében állott, Voltaire volt az órákuluma. Épen azért kell bő áldásnak szakadni a fiára, hogy tartson, hasson jó időkre...

Azon az éjjelen a friss lombok fanyar illata megédesült a napnyi pompázásra lekaszált tavaszi virágok lehelletétől. Nehéz ünnepi balsam keveredett ebből. S a sok virág: mintha a falak magukból virágozták volna ki, hogy egy szűzi nász öröme csodát tegyenek. És ők ketten, a templom főhelyén, szemben az ünnepiruhás, ünnepi arcú tömeggel, virágfelhők és álomfelhők közepette... Druziánna nem tudta, mennyei vagy földi malasztól feszül patyolatdereka alatt ujjongó szíve. Összeforrt a két üdvösség és elragadta valami fehér extázisba. Angyalnál tündöklősebb és alázatosabb volt, mikor az áldásért a mohába vont földre térdelt... Csak a pap állt közöttük, jobbkeze a gróf, balja a Druziánna fején. Az áldás hosszú volt, akár egy esketési beszéd. Hogyne. Jobbkézt az első padban ott ült Simonfay József, Mihály gróf vénkisasszony nagynénje, ki az ekklezsiának is gyűjt. Elfáradt a jó öreg nagypap, s ahogy mindjobban ránehezedett a két fiatal főre, összehajtotta azokat, hogy szinte érintették már egymást és egybecsólt arcuk tüzének lehellete.

Bűn volt? Mikor ismét helyükön ültek, Druziánna szeme anyja szigorú, kisírt tekintetével találkozott... Mert anyja mindig sírt a templomban. Szülőit siratta: apját martalócok döfték át negyvenkilencben, anyja belesorvad a bánatba. Urát siratta, a kollégium inspektorát, kit vadorzók ütöttek le a „Csókolók”-nál, messzi, havasi, irdatlan erdőben és fiát, kit a Maros mindenesztendő pogányáldozatául szánt a sors. Így voltak az ő örömmünepek is könnyesek. Vagy most még egyébert is hullott az anya könnye?

Druziánnában zűrzavaros érzéseket vert fel az anya komorsága, hogy elrepítette szemét másfelé és akkor Pólíka nénit látta, sugárzó arccal, meglegedetten. Fialat szíve öntudatlanul talált enyhet a mosolygó arcban, mint a napra forduló virág a verőfényben.

Pólíka néni ötször változtatott helyet a templomban, míg olyat talált, ahonnan mindent kellőképen szemügyre vehetett. Közben kétszer csaknem összeveszett a polgárosszonyokkal, kiket ősi helyükre, hátrább tessékelt. (Nézd az orcátlanjait, hova nem furakodnának!) Végre most félig ölében ült egy fiatal asszonykának, akitől csak egy újjbegyni helyet kért.

Ünnepség után a nép a Magyar-utcára ömlött ki a várból. Szép, talpig fehér lányok: kezükben imakönyv, csipkezeskendő, amivel az első szent bor után szárították meg fiatal ajkukat - és a kegyes mondásokkal telnyomtatott emléklap. Szemlesütve lépegettek anyjuk mellett, diákok csatlakoztak hozzájuk, úgy sétáltak fel és alá a macskafejes járdán, vaskosaras földszinti házak, még a perzselés nyomait mutató romok előtt. Dobokainé, bár a legbüszkébb anyja lehetett, egyetlenben egyszer ment csak végig az utcán. Leányával és Zsiga gróffal közrevétette magát és ünnepélyesen komor maradt. Mint vasfalon kellett volna megtörnne rajta a fiatalok tüzének. De Simonfay gróf, míg elérte Druziánna emléklapját, megérintette a leány kezét.

- Örvendj ifjú a te ifjúságodnak... olvasta. Nekem a tiszteletes úr ezt az ígét mondta a kenyérhez. Szép íge, de nem nézik jó szemmel, ha az ember követi.

- Az ígének folytatása van, mely óva int a meg nem engedett örömtől, mert egyszer számonkérük örömeinket, szólt az anya kicsit élesen.

- Igen...? Nem ismerem a folytatást, nem vagyok eléggé jártas az Írásban. De amit tudok, az már nagyon sokat mond nekem... És mely ígétet mondta kegyednek a pap, Druziánna kisasszony?

A leány remegve figyelt a beszédre. Félt, hogy a gróf megbotránkoztatja anyját, az pedig megsérti a grófot. Most végigpillantott saját maga makulátlan fehérbe öltözött alakján.

- Azt mondta: maradjak mindig olyan fehér, mint a köntösöm.

- No, de ilyen ellentmondó igék...

Hirtelen elhallgatott a gróf és azt kérdezte, le fogja-e vétetni magát Druzsiánna kisasszony?

- Menjünk is a fotográfushoz, kapott az anya a szón, mert úgy is volt a terve, hogy leánya életének e legszebb ünnepéből emlék maradjon fenn. De a gróf beszédei után semmi kedve se volt már, bár egy szót se ejtett szemrehányásfélét, míg haza nem értek. A középső házba nyitva, a házi fontszótt terítős ágyak, a lábas óra halk tipegése, s a fehérneműs sifonerekben hervadó levendula hiába küldött békét felénk, még Druzsiánna tengelicéje is hasztalan üdvözölte vidám sikongással őket, az anya Kálvin aszkéta arcába tekintett és szigorúan kezdte:

- Druzsiánna. Rémítő dolgot tapasztaltam máma. Már a templomban láttam, hogy minden igaz, amit beszélnek. De azt még se hittem, hogy annyira légy vele, hogy a kezedet merje érinteni. Mit engedtel meg neki, hogy így konfidenskedik és még előttem se modasztálja magát?

- Semmit, semmit édesanyám... Igazán, igazán nem tehetek róla...

- Ami történik, azért mindig a leány felelős! Ha megőrzöd a méltóságodat, ő se mer tolakodni! S ha léhaság történik, mint ahogy láttam, annak csak te vagy az oka!

Druzsiánna sírni kezdett. Sírása büntudatos színben mutatta és az anya még szigorúbban kezdte magyarázni az ősi, kegyetlenségig puritán elveket, amelyeknek szigorában nőttek fel a familia leányai évszázadok óta. Már tudniillik a Dobokainé családjában, mert csak ő volt itt „trunkus”, az apa beszármazott Szikuliából.

Az áldozócsütörtöki csodaszép hangulat fekete keserűségbe fúlt. A pompás kis ebédnél Druzsiánna semmit, az anya majdnem semmit se evett. A délután szótlán szürkességben telt el. Druzsiánának fájt a feje és a kanapéra dőlt. Templomba se mehetett, ahogy illett volna úrvacsora után.

Még szomorúbb napok következtek. Nem kellett többet korareggel a templomba járni. Az anya örvendett rajta és azon volt, hogy okos szavakkal lohassza a tüzet. Hiába hallotta a parasztabonát: hogy az égből dobott tüzeket eső el nem oltja. Soha se hitt a babonában.

- Oktalanság az egész. Minden csak az idő és a lelkierő kérdése. Át kell esni a keserűségen.

Druzsiánna szerelme pedig, mint a szentek mellett égő mécs olaja, nem fogyott, hanem magamagából gyarapodott. S amiképp gyarapodott az olaj s a tűz, apadt az edény, sápadozott, vékonyult a leányzó. Gyakorta ült keresztülkötött fejjel a dobráma meg a recepárna mellé, míg az anya a tűzhely előtt sebesen pergette a rokkát és zsoltárokat énekelt, vagy azt a találót, keserveset:

*„Fogd meg pajtás a vasvesszőt, a vasvesszőt,
Verd meg vele a temetőt, a temetőt,
Mért nem kedvez semmi szépnek,
Semmi épnek...”*

És mégis: Druzsiánna imádkozva kérte az Urat, hogy ne fusson az idő, bár semmi jót nem adott a jelen. De legalább tudta, hogy itt van, a városon van az, akiért eped. Hanem ha julius elejére fordul... Simonfája kastélya és aztán Leyda városa... mint delejtű a csillag felé, fog arra húzni az ő sóhajainak csapata...

Nem is volt már ez szerelem, valami nagy betegség volt, úgy fájt és úgy hervasztott, valami lázféle, aminek nincs és nem is szabad, hogy legyen orvossága.

Régebb se voltak utcakati fajtájú népek, most épen sehova se jártak. Druzsiánna csak vasárnap, a templomba, ahol nem illett szemet emelni a karzaton ülő diákságra. Az anya néha a temetőbe járt ki. Leányát kíméletből nem vitte, a hegy miatt. Ilyenkor Druzsiánna lelkéből kisírhatta magát. Egyszer, mikor a legjavában sírdogált, valaki szépen reáborult.

A leányka felnyujtotta hozzá ölelő karját.

- Pólika néni...

- Ne sírj hát, na. Mindjárt nem sírsz, csak halld meg, mit mondok. Zsiga gróf tegnap nálam tette tiszteletét... Azaz, hogy láttam elmenni az ablakom alatt. Te, olyan volt az epekedéstől, mint egy váltott. Megszólítottam. Miért ne? Tudom, hogy az emberek menekülnek a megszólításaimtól. Hogy azt beszélnek, hogy minden évben újra kell huzatnom a könyöklő párnákat az ablakfámon. Bánom is én! Nem is lagnám én ilyen félreeső csendes helyt, mint ez a ti kolégyom-utcátok! Bizony jó mindent tudni, mindent látni! Meglátod azt most te is! Szóval, megszólítottam Zsiga gróft. Aztán bánom is én a hírnevetem, mikor fiatal szívek bajáról van szó. Nagyon hálás volt, aztán kétszer is kezet csókolt. Hiába, csak a mágnások tudják, mit kíván az úri módi. Mondja sokszor a kosztadónéja, Firtos professzorné, hogy milyen úrias tempói vannak! Szóval hát kifaggattam és mondhatom neked, meg van az háborodva érted. Na, ugyé, már gyógyulsz, eszem a szívedet!

Druzsiánna mindkét kezével szorította keresztanya kezét.

- Mosolyogj hát bubám, mert bizonyisten szebb vagy akkor, mint egy pápista szentkép. De aztán meg ne szakadj az örömtől, ha a többit hallod! Megigértem ugyanis a grófnak, hogy összehozlak titeket. (Érezte, hogyan kezd reszketni a lány.) Holnap délutánra kérezz át hozzám. Nálam van egy divatzsurnál, most már igazán. Pattantusnénak, annak a gazdag örménynének hozta a gyorskocsi. Anyádat ez úgysem érdekli, ő fumigálja a divatot. Pedig milyen rájfrhúzott szoknyák jönnek bé... Ekkorák né, mint egy hordó...

Druzsiánna oda se figyelt. Nagy tétovában volt. Hirtelen szomorúan, mintegy tagadóan nézett az asszonyra.

- Mi az, hát félsz? - tért magához a keresztanya szemléletes divatelőadásából.

- Félek, hogy megtudják...

- Anyád?

Druzsiánna hallgatott.

- Ahá! Nehogy azt hidd, hogy megsértődöm. Tudom, mi a hírem. Húsvét ünnepszombatja fejibe a diákok táblát szegeztek a kapumra: „Itt lakik a város szája.” Tudom én, hogy sokat jár a szám, de először is, csak jóindulatúan beszélek. Másodszor mindig igazat mondok. S aztán, aki sokat beszél, az legjobban el tud titkolni valamit. Ha én nem mondom el, hogy nálam találkoztok, megesküszik rá mindenki, hogy nem találkoztok. Majd azt mondják, ha ki is szívárogo valami: Ugyan! Vesmásné rég elkofálta volna, ha úgy volna! Én pedig ne legyen becsületes asszony, ha elárulak!

Ettől az órától kezdve Druzsiánna elkezdett sugározni. A titkos boldogság a legjobb szer: gyógyszer, szépítőszer egyben. A leányzó csöndes volt, szorgalmatos, engedelmes és néha énekelt. Különös énekhangja volt, valami fájdalom remegett benne, mint a pattanni készülő húrban.

Az anya hálás volt Pólikának, hogy átsegíti gyermekét a bánaton.

És elfutott az idő. A rózsalevelekként hulló tavaszi napok. Mikor Druzsiánna mindennap átment Pólika nénihez, akinek ősi kertje kissé felhagyott volt és giz-gazos, mint az ablakban

sokat könyöklő fehérnépeké. De volt benne egy hátra, a kápolnadombra nyíló ajtó, amelyen - ha véletlenül vagy készakarva nyitva felejtődött - láttatlanul surranhatott be az arrafelé tanulgató diák és volt benne sátoros káziával függönyözött filagória, benne gyeppad és körül virágok és lepkék és tavasz, tavasz mindenfelé. És Druzsiánna virult köztük, mint a tavasszal még kihajtó, magukat agyonvirágzó fák, akik elsorvadnak kánikulára.

A gróf szerelme gyönyörűség volt. Kisfaludy regéit érzékenyen hangsúlyozva olvasta fel és énekelt is néha, gitárhoz, hogy:

*„Istenhózzád te szende szép hölgy,
Te bús lelkennek édene...”*

Pólika néninek még a Druzsiánnaénál is jobban égett az arca, mikor a szerelemnek ezt a magasztos megnyilatkozását látta. Ezenkívül Zsiga gróf értett a mindennap más szerelmi szókhöz: sohse látott virágfajtákból hozott pukétákat, tudott térdepelni, szendefényű szép szövétnekének hívta Druzsiánnaét és a csókot a leány ruhaszegélyén kezdte... Mert Pólika néninek olykor vendégei jöttek, megasztán a könyöklőt se lehetett végkép elhanyagolni és aztán ő nem úgy tartotta, mint Dobokainé, hogy a jegygyűrűvel kell váltani az első csókot. Hadd örvendjenek egymásnak, hiszen az ilyen szerelem, mint a grófé, le nem lohadhat és micsoda büszkesége volna neki, hogy ő csinált grófnét a keresztleányából. Végre is, már libapásztorleányt is vett el gróf feleségül és Druzsiánna egy királyi trónra is méltó szépségében.

S a hol őrzött, hol nem őrzött fiatalokban az áhítatból lassan áhítózás támadt. Druzsiánna szerelme eltérébélyesült és lett az a nagy, egyetlen szerelem, mely mint szörnyű törvény olvasódik egynémely fejekre, csak maga lehet a maga orvossága s nem fér bele a más szíveknek szabott medrekbe...

Nyár kezdte már forralni az ereket, utólszor kellett találkozni a kázsiafüggönyös filagóriában. Mert a négylovas, címeres grófi batár megérkezett már Simonfájáról, az úrfi után. Druzsiánna nem akart gondolni a holnapra. Addig, amíg a gróf itt volt, egy könnyecseppel, egy sóhajtással nem akarta csorbítani végtelen boldogságukat. Szinte öntudatlanul, minden szépségét, szerelmét e napra gyűjtötte. Titkon csodaszép két zsebruhára valót recélt, egyikbe könnyeit fogja sírni, másikat a grófnak adja. Fehér köntösét maga mosta, vasalta makulátlanra, gesztenyeszín haját balzsammal illatosította. Még harisnyát is a konfirmációsát, a pávafark-rámflist húzta, pedig ki látja? De élete ez ünnepe tetőtől talpig habtisza akart lenni.

Mikor azonban délután anyja elé állott, az rövidesen szólt rá:

- Minek ez a cifrázkodás szeredanap fejibe? Először illik kérezni, és aztán öltözni. Ma itthon ülsz. Le kell szedni az ecetrózsát. Maholnap elnyílik, s aztán nem lesz rózsavizünk.

Druzsiánna megtántorodott. Bár nem volt szokása kunyorálni, most esdekelnéni kezdett, és oly szívszakadva kérte anyját, hogy az, ki eleddig mit sem gyanított, magára eszmélt:

- Megérem, te nem Pólika nénéddhez készültél? Megérem, cellengeni szoktatok ilyenkor a Magyar-utcában? Csakmár az Isten elvinné innen... Nem mész s punktum.

Druzsiánna össze vissza szurkálta a kezét a rózsaszedésnél. Estére nem bírta a lábán állani, kirázta a hideg. Éjtszaka felkelt álmában, felöltözött és futni akart Pólika nénihez. Pár napig feküdt aztán, mint egy darab fa. Nem evett, nem beszélt. Mikor felkelt, nem vágyott ki sehová. Jött pedig öccsének halála évfordulója. S hogy, hogy nem, erre a napra marjult ki az anya bokája: kendermagért ment a hiúba a tengelicének, és rosszul lépett le a grádicson.

- El fogsz menni a temetőbe. Valakinek kint kell lenni máma. Lassan mész, hogy ki ne fáraszd magadat.

Druziánnának mindegy volt ez. Felvette fehér köntösét (pedig jaj, látni se kívánta) és piros rózsákat kötött koszorúba.

A temető magas hegyoldalban volt, forradalomkor kidöntött kétszáz sírkő volt a lépcső a tetőig. És az ő sírjok ott volt, legfelül, ahonnan szőlőkbe, erdővégekbe torkolt a temető.

A sírok hosszában-széltében terültek, a borostyán ligetökké nőtt felettük, mintha titkolná, hogy elfeledték rég a kaszáztatást, díszítést. És sok család pusztult ki itten ágastól, gyökerestől nemrég.

Már elmúlt rég a lilabolyhos tavasz, az akácból is csak valami hervadt, nehéz illat maradt. Zinniák rikítottak mindenfelé, de a nap az ő bőrlevelükön is kacagva csókolt; nem volt itt irgalom, a meredek, víztelen hegyre hordott virágoknak tavaszon túl el kellett aszni az első naptüzek után.

Druziánna megállott a tetőn és visszafordult. Szeme lassan megfényesült, mert az országútra látott, mely Simonfájára visz. Aztán lépett egynehányat a zizzenő fűben... s hirtelen felsikoltott.

Mintha sírba akarná rántani, valaki térden ölelte. Valaki, aki a fűben heverészett.

- Istenem... hogy kerülsz te ide?... Visszajöttél...

- Nem tudod? Nem gondolod? El se mentem. Búcsúzatlan, tőled! Nem, soha! Azzal a nappal tartoztál még nekem... nem is te tartoztál: az élet! Az Isten, vagy a fátum! Szóval a batárt hazaküldtem a praeceptorral. Kimentem Körtövésre, a Zéfi tánt majorjába. Adtam a jó rokont, az öreg épen kint van, nehogy egy szem elveszen az egresből... Apám se bánja, ha az öregnek gazsulirozok egy cseppet... Közben be-beszöktem a városba, hírt venni felőled... És vártam...

- Mire?

- Mire, kincsem? A mai napra. Vesmásné megmondta, hogy ma vagy anyád öki gyelme, vagy te fogsz kijönni a sírhoz.

- S ha édesanyám jött volna?

- Akkor hozzátok futottam volna. Árkon bokron, egyenest.

- Jaj...

- A pokolba is, tudod, utánad. Ezért az egy napért.

- Ne mondd ezt így: ezért az egy napért... Úgy fáj... mintha... mintha te... nem örökre...

A gróf csodálkozó döbbenéssel nézett a leányra. Az elszégyelte magát:

- Menjünk... menjünk a sírhoz...

Odaértek. Druziánna reá húzta a koszorút a derékotört oszlopot ábrázoló sírkőre. Ma volt a negyedik évforduló. Ma először nem sírt a sírnál. Szárazon ragyogott a szeme. Mintha nem is volna itten.

Leültek a sírmelletti padra. Druziánna tekintete pillanatokra a mélyen alatt zsongó város tetőire szállott, aztán a völgy messzenyúló képébe veszett. Az égperem végtelenében aranyporba hűnyt a búbajos Marosmente, abba az aranyba torkolt bele a simonfái országút... Milyen csoda történt azóta, hogy imént arra bámult...

A gróf át akarta karolni az üdvösségbe veszett lányt.

- Ó, nem... nem... hiszen hol vagyunk... itt bűn...

Zsiga gróf rövidet kacagott.

- Azt hiszed? A szerelem a legfőbb vallás, csak a szerelem engedelmeskedik annak a törvénynek, hogy szeresd felebarátodat, mint önmagadat. Csak a szerelmesünket szeretjük annyira... Nem?

- Nem.

- Hát? kevésbé?

Druzsiánna megrázta a fejét; közben megrózsállott és lesütötte a szemét.

- Áh... jobban? Te gyönyörűségem, te! Tudd meg, hogy téged a templomban se volna bűn...

Druzsiánna elsápadt.

- Valaki jön...

Fölállott, előrehajolt, hogy a bokrok közt lelásson a sírkőgrádicra. Bajka Mózsit pillantotta meg, amint könyvébe bújva kapaszkodott fel a grádicson. Idejártak az eminensek tanulni, de ez lám, még nyáron is magol, miközben valami úrficskák mellett praeceptorkodik. Hja, otthon nincs falat.

- Menj, bújj el... Istenem... ha meglátnak... egy asszony is... ha anyámnak...

- Nem megyek nélküled.

Megfogta szorosán a leány kezét. Már kattogott a kő. Beszéd is errefozlott...

- Eressz... menj... menjünk...

Sebesen nyíltak, csapódtak körülöttük a bokrok. Olykor ugrani kellett át a sírokon, kidőlt köveken. Az utatnyitó úrfi homlokát megcsapdosták a gallyak. Kezét véresre hasogatták a csipkebokrok.

De miért futottak még egyre? Valami kergette őket; de vajjon az emberek szemétől való félelem? Bizonyos: Druzsiánna, a napok óta heverő, bánatba, magaelengedésbe, reménytelenségbe zuhant, most valami fiatal, forró életörömet érzett: futni csapkodó cserjék között, lihegve, egy erős kézen...

A szőlőn túl bükkbe értek, annak is kétesztendő irtásába, hol hínáros iszalagként sarjztattak magukból kúsza bokrokat a kivágott törzsek. Óriási harangvirágok csengették feléjük a csend, a magánosság szimfóniáját.

Egyszerre Druzsiánna elbotlott, féltérdre esett. A szíve nem bírta már, meg egy inda is keresztül feküdt az útján. A gróf gyengéden fel akarta emelni.

- Úgy elfáradtam... pihegte szegényke. - Lélekzeni sem bírt. Mintha csak harmatból volna a tüdeje.

- Hát pihenjünk... Itt nem bánthat senki. Nem furcsa, hogy téged anyád és engem keresztanyád küldött a mai találkozóra?... Milyen szép vagy Druzsiánna! A szemed, az arcod, az ajkad hogy ég!... A futástól? Vagy félsz? Attól is? Hát még? Te!... Te szendefényű szép szövétnek, aki égedelemtűz-lángját gyujtottál!...

Ott búcsúztak ők, Isten ölében, akiknek nem volt helyük elbúcsúzni emberi szem, anyai szem előtt.

III.

A nyár nem tett jót Druzsiánnának. Az úrfi igazán elment most már. Mihály gróf nem is igen hagyta Simonfáján időt tölteni, amint hogy leveleivel is bennelakott, mióta Zéfi tánt a konfirmáció után valami képtelenséget árulkodott be Mihály grófnak, egy nefelejsbokkrétával, nemzetiszín szalaggal kifestett levélben, mit „alkalommal” küldött ki Simonfájára.

Druzsiánna megvilágosodott, elfehérült, mint a vas, ha minél jobban izzik. Álomjárónak tetszett, nem aludt, nem evett, valami messziségbe nézett.

Pólika néni volt az egyedüli, akihez át-átment. Az anya nem bánta már, tegyen, amit akar, úgy kezdett fájni a szíve leánya pusztulásán.

Ki hitte volna, hogy az idő nem mindig orvosság, s hogy az ő leányának nincs lelkierije?

Egy napon Pólika néni komoly szóra vonta Dobokainét.

- Édes lelkem, Kalim, engedj meg, de sírba jut így a te Druzsiánnád.

- Hát mit tegeyek, az Isten szerelmére? Hívjam Baricz kirólgust?

- Nem segít az, csak megijeszti az ilyen szívbéli bánatosokat. El kellene vinni a leányt valamerre. Ne lássa ezt a helyet, ahol minden arra az emberre emlékezteti...

- Tudtam én azt, hogy nem jó az ilyen úrfiakkal szóba állani! Ugye, hogy nincs bár egy sor írása a szegénykém számára! Kell is neki magunkfajta örökre! Igen, legyeskedni, minden helybe mással! Aztán a mágnáskisasszonyok... Itt persze Druzsiánna volt a legszebb. De azután...

Pólika néni idáig zavartan lapult, - szokása ellenére. De most már felpattant:

- Na, már az én keresztlányomnál szebbet a hercegkisasszonyok között se kap az a... hogy verje meg az Isten!

Hirtelen elhallgatott, más vízre tért:

- Kali. Hallgass rám. Én azt mondom, engedd azt a leányt velem. Tudod, jön az ősz, megyek Mokányiába, betakarítani holmit. Magammal vinném Boicára, a lelkemet. Hátha jól tesz az az áldott havasi levegő...

A máskor sziklaerős anya ráborult a mozgékony kis Pólikára.

- Ahogy gondoljátok... ahogy ő akarja... Te Pólika, *azon nap* óta senyved egyre...

- Milyen nap óta?

- Jaj, Pólika... Nyár elején egyszer... mit mondom, egyszer. A fiam halála napján. Csillagos estére jött haza. Meg voltam rémülve, hogy veleszökött, vagy neki ment a Marosnak... Persze megréguláztam, pedig megfogadtam azelőtt egy perccel, hogy én Istenem! csak még egyszer életben lássam! Feladtam neki a leckét, ahogy mi hallottuk, hogy hát a leánynak a disznócsordával kell egyszerre hazajönni... De olyan zavart volt, mintha nem volna helyt az esze. A hajában száraz cserelevél, a válla felett egy piros vércsepp. Mintha valaki vérző újjal érintette volna. Nem akart felelni, hol volt, mit csinált, hogy mocskolta be a drága konfirmációs köntösét. Makacskodott, hát én is kifogytam a békességes türesemből és... konfirmált létére... de megütöttem. Egyszer... kétszer... de az furcsa volt, hogy túrte az a verést. Az arcát ütöttem... Mintha csak jól esnék neki, szinte odatartotta a fejét, mikor félbehagytam. S Istenem, Istenem, csak a javát akartam, hiszen csak azért tartottam kordában, mert azt akartam, hogy a hajnalcsillagnál fényesebb legyen... Aztán tudod, a biblia is azt mondja, aki az ő gyermekét

szereti, az megveri... S lelkem anyám úgy tartotta, hogy az anya veréseitől gyarapszik a gyermek... S az enyém összement azóta, mint egy kicsi kesztyű... Az... anyám sorsától félttem...

Pólika néni régen sírt már. Utoljára hangosan.

- Ne mondd, lelkem Kalim, mert megszakad a szívem. Hidd bé a drága gyermeket, kérjük meg, akar-é velem jönni?

Druzsiánna bejött, mint szép, fehér kísértet. Akart, mindent akart, amit Pólika néni tanácsolt.

Egy hét múlva ökörszekérre ültek és elkocogtak Boicára, ahol Pólika néninek anyai része volt, egy kis két szobás, tapaszos udvarház, néhány mokány zsellér vagy harminc holdon. Elég messzi volt a városhoz, még csak falu sem volt; szétszórva guhadtak a földből a gomba formájú viskói. Lóháton jártak le népei a városba és egy szót se tudtak az urak nyelvén.

Úgy novembertájt, mikor már a torma is ki van ásva, Pólika néni egy hajnalban, rakott ökörszekér tetején, megérkezett. Nagyon jó híreket hozott. Druzsiánna épül. Segített a szilvaszedésnél, szilvaíz főzésnél. Ott volt a krumpliasásnál, kukoricafosztásnál. Most már azonban nem mozdul ki a házból, mert nagyon erős a levegő. A kedve is jobb. Csak egy baj van: nem akar hazajönni. Ő, (Pólika néni) eléhozta neki tegnap a hazajövet, de csak sírt mint a záporosó. - Hát az anyját nem kívánja látni? - Csókolgatja, s engedelmet kéri, hogy nem tud hazajönni. Megszakadna a szíve. Meg aztán fáj neki az a verés is. Minek felizgatni. Pólika kiköltözik hozzá télire, úgyis fonatni, szőtetni akar. Tavasszal aztán visszajönnek.

Vissza is jöttek május közepére. - Most derült ki, milyen lecsperdi perszóna ez a Vesmásné Csontt Apollónia. Hogy csak a szája jár örökkéig. Druzsiánna semmit helyre nem jött, sőt a nagy fehérsége szinte ijesztett. Vagy egy fél esztendeig lábon húzta, azután ágynak esett. Fehérségébe hamúszín vegyült, és lett belőle szegény, mozdulni is alig bíró, eleven csontváz. Mindennek fejébe az anyjától végkép elidegenedett. Nem nézett vele soha szembe, igent-nemet szólt csak hozzája. Félt tőle, vagy megutálta? Mikor egyszer álmában az anya megcsókolta, felébredt és rémülten sírni kezdett. Dobokainé össze is perelt Vesmásnéval, hogy ő forgatta ki leánya szeretetéből, azon a nehéz télidőn, mikor lóháton se lehetett Boicát megközelíteni. - Vesmásné nyelt és hallgatott.

Druzsiánna kihúzott még egy telet. Fehérborostyán hullásakor temették. - Dobokainé először megvadult a fájdalomtól. Hónapokon át sírt és éjszakánként kifutott a temetőbe, a leánya sírjára. Aztán elnémult és összement. Olyan volt, mint a magát sorvasztó, elrogyó rőzserakás. Régi, rendes házatája zülleni kezdett. Kis vagyunkájával nem törődött. Miért? - Lopták, csalták. Garmadáknak rothadt a gyümölcs a kertben, a fák alatt. Szép matróna külsejét az asszony koszladozni hagyta. Eljárt szakadt köténnyel, frissítetlen főkötővel. Hát itt se gyógyított az idő. Pedig két kerek esztendő múlt a Druzsiánna temetése után.

Pólika néni sírva beszélte a romlást mindenfelé.

Dobokainé aztán fogta magát egyszer, lefeküdt az ágyba és elküldött Vesmásné után. Pedig elhültek volt egymástól, a Dobokainé sok falángatózásai miatt. Hogy így, úgy, csak akinek soha se volt gyermeke, csak attól telik ki az, ami Vesmásnéétől kitelt...

- Póli... Te mégis, mindig jó voltál velünk... Megmondom én: nem akarok tovább élni ezen a világon. Ne ijedj meg. Nem akarok én elkárhozni, mert akkor odaát se találkozhatom a lelkem halottammal. (Nem is gondolt már a többire, csak Druzsiánnára.) Másképp akarok én elpusztulni. Isten kegyelméből. Épen azért kérlek tégedet, valamire. Menj el a tiszteletes úrhoz, s kérd meg, könyörögjön érettem vasárnap. Hogy az a szent Úristen könyörüljön egy nagy betegen - mert a lélek betegsége a legnagyobb betegség - és vegye magához...

- Hát nem akarsz te élni semmi szín alatt, Kalim lelkem?

- Nem én többet ezen a világon. Mert látod, mindig egy van a lelkemben: hogy olyan szigorúra fogtam, pedig hát most már tudom, mindent rá kellett volna hagynom, mert Baricz kirólgus megmondta, hogy ne vádoljam magamat, mi tette tönkre, mert így se, úgy se maradt volna meg... Én csak nyomorgattam... Iszonyú dolog ez, hogy nincs mód, a halotton valamit jóvátenni... Minek éljek én ekkora kereszttel, Krisztus urunk is elesett alatta...

Pólíka néni felhagyott a sírással. Gondolkozott egy kicsit. Pedig nem volt kenyerere a tünődés.

- Jól van, Kali. Még máma elmegyek a várba, mert zsendül a tavasz, s holnap indulok Boicára veteményeztetni. Vasárnapra megrendelem a könyörgést.

Következő vasárnap az egész templom sírva fakadt, oly szépen könyörgött a nagypap:

„Uram” mondta, „tedd a te kezedet az ő szívére, mert ha te csak kisújjaddal érinted az emberi bűnös, beteg szívet: a paradicsom virágainak balzsamával telik meg az...”

Kérdezték zsebkendős pukéták megől a vénasszonyok: ugyan kiről lehet szó?

Vesmásné aznap szürkehajnalon jött meg Mokányiából. Délutánig ki se bújt. Tán ismét volt valami a rovásán Dobokainéval szemben? De nem, mert délután átízent hozzája:

- Kali, lelkem, jere, mert nálad is betegebb vagyok.

Tudta, csak erre mozdul ki komaasszonya.

Dobokainé töpörödöten, árván, de sietősen jött be az udvarra, nyitott be a középső házba. Hiába, hogy még szükség van rá, ez visszahozta valamelyest az erejét.

- Mi az, mit ijesztesz te engem, mikor semmi bajod, a dívánban ülsz?

- Jobban vagyok már, de te ülj le Kali, fúdd ki magadat. Nagy szóm van ma veled.

- Na, nekem is. Ma templom után vizitában volt nálam Reoli Pepi. Azt mondta, a helyreálltomért imádkozott a pap... Mit csalafintáskodol? Nem lehet bízni egy szavadban sem?

- A pap az Úristen akarataért és nem a mi gyarló kívánságainkért könyörög. Gyere most velem, az első házba.

Előrement és felnyitotta az ajtót... Egy karosszékből - furcsa, hogy kerülhetett oda, - katrincás mokány menyecske ült, igazi havasi, még a haja is a félfüle köré volt vastag varkocsban odakanyarintva. Különben takaros fehérnép volt, s az ölében még takarosabb gyermeket tartott, mintegy háromesztendőset.

- Tedd a földre, Vironyika.

A kicsi lecsúszott az ölből, de ijedten fogózott bele a katrincába.

- Kali... nézd jól meg azt a gyermeket.

Dobokainé úgy volt, mint aki viharba került és nem tudja, mi lesz vele. Kínosan, mereven nézte a ragyogó fejet: angyalénak tetszett, akit látott koporsóba, földbe téve és aki hihetetlen csodából visszareppt az égből.

- Kihez hasonlít...?

Gyötrelmes jaj:

- Druzsiánám...

- Na látod Kali. Ez a kicsi leány a Druzsiánáé. A te unokád... Ne nézz rám, mintha bolond volnék... Lelkem, el ne szédülj...

Leültette egy karosszékbe a holtraváló asszonyt, ki szemét is eltakarta, mintha attól félne, hogy megvakul. Gyehennatűzbe, vagy felkelő napba látott?

Pillanatig hallgatott Vesmásné, aztán a tőle telhető higgadtsággal szólt tovább:

- Igazat beszélek. Most már tudod, miért imádkoztattam a gyógyulásodért. Nem mondhatod többet, hogy nincs kiért élj és hogy sohase engesztelheted ki Druzsiánna lányodat. Légy anyja a gyermekének...

Vesmásné felvette s a hidegrázva reszkető anyának ölébe tette a kicsit.

Mintegy álomban, mintegy tébolyultan nyúlt az utána... Belekapaszkodott, mint fulladó a vízre hajló vadrózsagallyba, mely sebez is és mégis: élet. Nem merte nézni a gyermeket, csak a puha kicsi, meleg kicsi valóságát érezte, a havasillatú, ropogóshúsú friss tagjait... Mintha szíve helyett szívet tettek volna kebelébe.

Félkézzel a kicsit fogta, fejét beléjefúrta, másik kezével Pólika kezébe fogózott.

- Kalim lelkem... hallgass meg csak... Nagy bűnösök voltunk mi a te lányod dolgában. Te üldözted, én kerítettem őket... S a mi fekete bűnünkért Isten a legnagyobb jóval szégyenített meg... Mert tudod lelkem, most szinte azt hiszem, ennek így kellett jönni... Druzsiánna a halálé volt, születése óta... Szedett szőlő volnál te most, a gyermek nélkül... Hogy lányod helyett lányod legyen, nagy nyomorúságok kerülőjét járatta veled az a fentvaló Úristen...

Az anya könnyei bővül hullottak a gyermek szép, síma gesztenyeszín hajába. Mintha szárító, puha selyemkeszkenyőbe.

De Vesmásné utolsó szavainál felpillantott, körülnézett, keresett valamit. Egy képet, amelyen sápadtan ragyogott a tavaszeli nap. Törékeny leányt ábrázolt az, konfirmációs ruhában, kezében imakönyv, emléklap, homlokán gyógyíthatatlan két szenvedés koronája.

Az anya felkelt s karján a szorosrafogott gyermekkel eliberogyott a képnek. Mint tél oszoltán az újból forni kezdő bor sikoltva tépi fel a pecsétet: zokogva hördült ki belőle a szó:

- És én téged megütöttelek! Én téged megütöttelek!

BOLDOGSÁG.

- Na, hiszen ő is, szegény feje!

Igy sóhajgtak a nagynénik Imre unokaöccsük felett. „Valóságos Ázsia”, mondogatták néha összefoglalóan a háza tájáról, de annak egyes eseteit is gyakran beleszótték példálózgatásaikba.

„Már én csak azt az egyet tudom mondani”, így kezdődött a szó, de hány ilyen „csak azt az egyet” tudtak!

- Hogy némely milyen könnyen él!

- Padlót festet, hogy ne kelljen súroltatnia!

- Kockacukrot vesz és cukorport, ahelyett, hogy vágná és törné a süveget.

- Poronyú almásbélessel vasárnapozik! Igazi restasszony tészta.

- Ágyban kávézik, a haját csak szalaggal köti át, úgy hillerkedik napestig!

Ez a „némely” az Imre felesége volt. Vézna húszesztendős madárka, bizony nem sok komolysággal bélelték meg odahaza. Pedig lett volna rá okuk, mert afféle templomegere-tanítóemberek voltak. Belé is pusztultak korán a nyomorúságba és itt hagyták az életre nem nevelt egyetlenjüket.

A fiatal asszony esetei így valóságos családi csemegéül szolgáltak új rokonságának. Imre testvérnénje, egy örökké horgoló, időtöltött kisasszony hordta a pompás beszédtemákat a tempós délutáni kávézásokhoz, a „fúdd el s elrepül” könnyűségű kalácshoz, a sűrű bivalytejhez és a drága mérgekkel illatozó, nehéz fekete kávéhoz.

- Tegnapra például... egy, kettő, három... (Eszternéne a láncszemeket számlálta) odarendelte a mosónét... egy, kettő... s mikor az neki akar fogni a dörgölésnek, kisül, hogy az este elfelejtettek áztatni - egy... kettő... Persze az asszony nem ért rá facsarni, teregetni és másfél napszámot kellett kifizetni neki... egy, kettő... egy, kettő.

- Szegény Imre - túrhatja az orrával a földet! - sóhajtott a jólelkű Józéfa néni.

- Akit az Isten megvér, elveszi az eszét! - mérgeződött a kemény fajtájú Johonka.

Az egész házasság egy nagy „fuccsal” kezdődött. Imrét „megütötte az ördög a lapátjával” és ahelyett, hogy gyűjtött volna, amivel önálló irodát nyisson, leszerződött irodavezetőnek a principálisához. Eladta az eszét, élhetett a más kutyája módjára ezentúl. A fiatalasszony, akinek nem sült ki a szeme ezt az áldozatot elfogadni, hamar leszerepelt a család előtt. A mézeshetek után levizitelt a rokonságban és mindenkit visszahívott egy délutánra. Két napig erre készült. Tortát sütött, sandvicheket kent, almát fényesített. A pohárszéket megrakta minden jóval, az edény és asztalnemű is odakészítődött jólőre. Ki akart tenni magáért „Cunci asszony”. (Imre így becézte feleségét és ezt a nevet némi csúfondáros akcentussal az egész család felkapta.)

A vendégek megjöttek. Mind rokon volt, mind idősebb Cuncinál és mind kézimunkát hozott. Szégyelhetette magát a menyecske, hogy csak kibabázta magát nagycifrán, de bizony nem volt mit előrángatni kézimunka fejében. Olyan zavarban volt, annyit próbált kedveskedni a komoly, szigorúan szóló néniknek, hogy teljesen elfelejtkezett a csemegékről. Eszter odaodavágott a szemével a kredencre, de hát hogy szólt volna! Nem az ő dolga, hogy eszébe jusson a kínálkodás.

Mikor a nénik már túl voltak a kapun - sértettségük diadaléretében sopánkodva hazafelé, akkor rémült rá Cunci is a felrakott pohárszékre. Sírni kezdett kegyetlen szégyenkezésben, úgy elengedte magát, hogy az urának kellett ágyba fektetnie, mint egy kis lányt, aki köre csapta a porcellánbubát.

Egyetlen szerencséje az volt Cuncinak, hogy Eszter néne nem ütötte be mindennap az orrát hozzájuk, ámbar erősen „jó sógorasszony” volt, „hű rokonság”, ahogy a családi szó járta. Így aztán sok minden titokban maradhatott. Például a Cunci zeneszerzése is. Volt neki egy rozoga, hosszú-hosszú zongorája. (Nézd a lelkemet, gárniturja nincs és klavirozik!) Hát versbeszede egyszer az ura becenevét, akit ő Babunak szólított. A verset meg is zenésítette. Egész délután, késő estig, a zongoránál ült, szólamokat komponált és kottázott. Imre holtfáradtan jött meg az irodából:

- Vacsorázunk, fiam?

- Jézusom... nincs egy falat kenyér a háznál.

Mitévő legyen? Rázendítette a szerzeményt, énekelt és zongorázott teljes erőből. De úgy kacagtatta a férjét a fura, nagyképüsködő dalocskával, hogy az könnyekig volt és beírta a délről maradt mákos laskával.

Már megint „pálám et publice” történt Cunci másik híres esete. (Imre családjában a nők is latin szólásokkal éltek.)

Az esküvő után néhány héttel a nagynénék csak kezdték odadugni a szájukat Eszter füléhez:

- Nincs semmi újság a fiatalasszonynál?

- Nem úgy viseli az magát! Szökdös egész nap, le a lépcsőn, föl a lépcsőn, legtöbbet az ura nyakába.

- Hivass hozzá, aki megvizsgálja.

- Mondtam én már, mert émelyedett, de a párnába dugta a fejét és azt mondta, ne beszéljek ilyenekről, a kútba ugrik, úgy szégyeli magát.

Két nap múlva Cunci függőnyt tett az ablakra, leszökött a párkányról és többet nem volt mit szégyenkeznie. - Hiszen csak akkor csapott spektakulumot! Annyit pityergett, annyit esküdt az ura fülébe, hogy máskor ilyenkor olyan jó lesz, mint az angyal az égben.

Igy folyt az élet „Babu és Cunciéknál.” Történt ezer visszás dolog, nagy és kicsi. Egyszer az összes befőttek peshedtek meg, máskor a kész új ruhát bontotta szét Cunci és nem sikerült összeteremteni többet. Azután asztalfutó nélkül terítettek, vagy vasárnap varrták a gombot a kikészített fehérneműre.

Ott laktak a város lenézett Porond-utcájában: három úgyahogy berendezett lyukban, de ha pénzhez jutottak, hát Cunci azaleát vásárolt az ebédlőbe és hálópyját az urának. Johonka csak a kezét csapta össze:

- Hogy mit nem tud a kántorkisasszony!

Megesett az is, hogy színházat béreltek s hogy berándultak Kolozsvárra. Azután pedig a hónap végéig „éhkoppot ettek sóhajtott lére.”

Amellett nyavalyás kis fehérnép volt Cunci: hol egy nátha tette ágyba, hol egyébért feküdt, amivel más asszony akár disznót öl a családban. A féltékenysége pedig egész kacagás volt! Örökké nyugöködött vele az ura nyakán, még az egetől is visítózva rohant.

Szó, mint száz: Imre olyan „virtsaft”-ba került, hogy már siratgatni is szokták a híres uzsonnákon.

- Beh jó, hogy meghalt a szegény anyja, legalább nem látja ezt a züllést.

Ami azonban két táborra oszlatta a néniket, az Imre viselkedése volt. A szentimentálisabb párt nemesnek, mártirosnak minősítette a férfi finom tempóját: hogy nem panaszkodt soha egy árva szóval.

- Ritka nagylelkűség - mondotta Józéfa néni. - Mindig mosolyog, még az utcán, magábanmentében is és ha az ember kérdi: hogy vagytok otthon, azt feleli: jól, kezeit csókolom, köszönöm, nagyon jól.

- Ez a legcsúfosabb kétszínűség, megengedj, édes Józéfa. Ezért hopocálhattam kicsi korában! Ahelyett, hogy mint anyjához jönne hozzám, kipanaszolná magát és megkérne, hogy oktassam egy kicsit azt a habhajdánét!

A kis habhajdáné pedig egyszer csak fogta magát és meghalt. Ezt is olyan önféjűen csinálta. Mikor Józéfa és Johonka néni éppen rászánták magukat, hogy „lecsapnak” valami rosszul beütött disznóvásár után. El voltak már készülve a bevezetéssel.

- „Nézze lelkem, a maga ura korán árván maradt, mi vájtuk ki a nyomorúságból, anyja helyett anyja voltunk, hát csak van jogunk...” stb.

De mikor beállítottak, Cunci keservesen nyöszörgött és Babu rakta az ecetes ruhákat a boldogtalanra. Persze télvíz idején kimelegedve berohant a konyhából a fűtetlen első szobába, hogy lesse a katonazenét. De azért a nénik elővették a jóságukat - az ember nézi, amit néz - és felváltva ápolták. Azonban Cunci még az ágyban is udvariatlan volt, folyton az urát akarta magánál; belefogózott a kezébe és ha menni akart, karikára nyílt a szeme a kétségbeeséstől:

- Ne hagyj itt magamra... ne hagyj itt magamra!

Szegény elkínzott embernek semmi nyugtot nem engedett és mire behúnyta a szemét, az összes néniket megsértve hagyta vissza.

Imre szépen, komolyan viselte a gyászát. A nagynénik ki nem fogytak a dícséretből. Hogy megbecsüli még holtában is! Soha egy rossz szót nem beszél felőle. „A szegénykém”-nek emlegeti, ha szó van róla.

Időt hagytak Imrének - ne szólhassa meg senki, hogy ők milyen fajta familia - egy teljes esztendeig a fekete karszalag viselésére. Ekkor is csak okkal-móddal kezdődött, hogy:

- Hiszen szép, szép, de utóvégre is -

Egyszer aztán Johonka mégis csak kirukkolt s a halál óta Imrénél lakó Eszter is elkezdte a nótát, hogy ő nem bírja már a háztartást kétfelé. (Nem oszlatta fel a magáét, ő tudta, miért.)

Szegény Imre pedig már egészen elhelyezkedett ilyenformán az életbe: hogy Esztike főz és uralkodik és ő minden vasárnap délután kísétál a temetőbe. Hanem azután addig-addig hallotta a néniktől, hogy „ez így nem élet” és addig szenvedte az Eszter duzzogásait, amíg kezdett puhulni.

Csak annyi terminust kért még, míg elkészül a szegénykének a sírköve.

A jó nénik ezalatt újra szedték a város eladó leányait. Családfát, hírnevet latravetettek, no de szalmájában is megválogatták és azt is kinézték, hogy legyen egy pár sustákja. Főleg árva leányt kutattak, aki azonnal kézhez kapja az övét s nem böjtölteti az urát az örökségért.

Pompás új asszony került. A másik még a kis újjával sem ért fel. Más is az, ha a tapasztalat válogatja meg a feleséget, mint ha diákbálon akadnak össze a fiatalok, ahol a cingár boka és csiri-csaré száj szédíti az ifjú embert.

Az új asszony erős volt, tán szebb is a másiknál, mindenesetre jóformájú fehérnép. Símára fésült fején, komoly kontyán csak úgy pihent a szem. Híres gazdasszony-anyának a leánya: három évig hordott egy kötényt és minden ruháját maga varrta.

Még a házasság előtt kivette Imrét a principális körméből és saját irodájába, saját házba segítette. A rokonsága pöreit is elhozta hozományba. Azután túladott férjének szedett-vedett bútorain, szép kész garnitúrákat hozott ő azok helyett. Már az első héten leltárba vette az ura fehéreneműjét. Be is stoppolta az első asszony után maradt sok likat a harisnyákon. Egyebet is átrendezett. A hálósoba nevetséges, sőt Johonka szerint „orcátlan” rózsaszínű lámpájáról lehúzta az ernyőt. Könnyű munka volt: cafatban jött le a vázról, úgy meg volt évődve a selyem.

Imre csodálkozva állt meg este a józan, fehér világosságban, mintha elszállt volna valami a rózsaszínű fényben.

- Hol van a lámpaernyő?

- Ott, - mutatott rá Ilona, egy marék elporosodott rongydarabra.

Imre nézte a cafatokat. Ezek árasztották a meleg, andalító világosságot?

Lassanként minden megváltozott körülötte. Nem is volt már, ami Cuncira emlékeztessen. Épen csak álom-alakban járt még vissza. De ha Imre mélázó kedvben ébredt és az álmokat emlegette, az asszony legyintett:

- Álom s esős idő!

Ilona mestere volt az életnek s az élhetőségnek. Ment is körülötte minden, mint a karika-csapás. Bezzeg nyugodtan tehetné most próbára Johonka a tisztaságot Imrééknél. Felrakhatta a feketebársony kalapot a sifonér tetejére: nem volt azon egy mákszemnyi por, amikor levette. Honnan lett volna? A háziasszony jeggyel jelölte meg, hogy meddig jutottak, ha netalán félbehagyta volna a cseléd a portörleszt. Máskor „meglepték” a fiatalasszonyt, de ugyan nem jött az zavarba. Olyan kamrája volt, mint az édenkert. Csak lekötött három szál füstölt kolbászt a rúdról, forró vízbe dobta, tormát reszeltetett. Aztán kivette a pohárszékéből a mindig készentartott édestésztákat és olyan vacsorát rögtönzött a váratlan vendégeknek, hogy aki jobbat kíván, az hazudik.

Jöttek is gyakorta most már a nénik. „Végre van, ahová az ember néha elmenjen.” „Ez már talál a családba!” Még a neve is. Nem is tűrte, hogy kitekerjék, ő se sületlenkedett a férje nevével. Nem kínoztá Imrét soha semmivel. Igaz, hogy Imre néha szerette volna, ha több szükség van reája. Ha este belefogóznék egy meleg kis kéz:

- Kísérj végig a folyosón, úgy félek!

Csak hogy nem félt ez az asszony semmitől.

Mikor émedni kezdett, akkor szakkönyveket hozatott, eljárt doktort, vénasszonyt. Mint az óra, olyan pontosan élt rendelet szerint. A végnélküli csipkék helyett most már réklikeket kötött, fásli-szalagot: egy, kettő... egy, kettő.

Két héttel a nagy esemény előtt már az utolsó szalag is be volt fűzve a kis kelengyébe. Azután minden derendócia nélkül pompás fiúcskát szült. Azt kívánt, az lett: az ilyen nagyszerű teremtés az Úristen dolgába is bele tud szólani. Nem is folytatott olyan zöld beszédet, mint Cunci, aki leánykáról ábrándozott, mert azt szebben lehet öltöztetni.

Hat hét múlva fényes keresztelőt csaptak Imrikének. Huszan ülték körül a lakomát. Az asztalfőn a fiatal anya, a család ünnepe, balján a pappal, jobbán Antónia néniével, a keresztmamával. Ez gyermektelen, gazdag konziliárusné volt. Brassóból, az asszony rokonságából.

Fogyott a sok nehéz étel, folyt a drága bor, egymást szégyenítették meg a „tartalmas” felköszöntők. A banda is felzendült a verandán, csupa hivatlanul.

Szép hallgató nótákat húztak, a vidám ember szereti úgy távolból a szomorúságot. Imre is jól beléjük hallgatózott. És úgy csodálkozott, hogy ez mind érte van és az övéiért. Az elégedett, tisztos rokonság, a jó mód, a vigalom... olyan furcsa volt ez, még mindig olyan hihetetlen.

Józéfa néni ábrándozott, de Johonka odasúgott a fiatalasszonynak s az kapott a szón és továbbadta Imrének:

- Fizess fiam, sok lesz a multság ára, ha ilyen sokáig engeded, hogy húzzák.

Imre felkelt és bement pénzért a hálószobába. Kitárta a vasszekrény nehéz ajtaját és kihúzott egy fiókot. Gummiszállal átszorítva feküdt ott a sok rendezett bankó, mellettük a pénztárkönyv és a ceruza. Milyen pompás dolog ez, milyen zavarban is voltak egyszer Cuncival. Imre-napot jött a banda megmuzsikálni és alig tudták a forintos a tükörfiókból, mellényzsebből összevakargatni... Beh ijedten is nézett szegényke, hogy nem tudják kiszurkolni. Mikor aztán megvolt az utolsó krajcár, átölelte az ura vállát, táncra perdült vele:

- Hadd húzzák még, ne siess!

...Künt a banda már érezte, hogy illő lesz a frissbe fordulni. Abból is már elzengett jó néhány, de a házi úr késett. Ilona asszony nyugtalankodott: „Ez nem illik, rendetlenségre, szegénységre vall; mintha keresni kellene nálunk a pénzt.”

Már mozdult, de Józéfa néni visszanyomta.

- Te csak maradj, fiam, nem illik felkelned.

Átment a nappalin, onnan nyílt a háló. A feléje szolgáló ajtó nyitva volt. Imre nem hallotta meg, hogy valaki belépett.

Úgy maradt arccal a kasszára dőlve, a válla össze-össze rándult. - Józéfa néni megérintette.

- Mi az, Imre fiam?

A férfi mozdult, de nem volt még ereje visszazökkenni a rendes mivoltába. És most az egyszer életében igazán úgy szólt a nénihez, mintha az anyjának mondaná, őszintén, gyámoltalanul, kicsordulva:

- Hagyjon el, Józéfa néni. - Én is voltam valaha boldog -

Az arca nedves volt és piros, még a kassza oldalán is fényes, földig futó csíkok írótak a könnytől.

ALUL.

A négyórással kellett a kislánynak megérkeznie.

Kislánynak hívta csak a pár hét alatt, mióta megtudta, hogy van a világon és hogy találkozni fog vele, hogy köze lesz hozzája.

El is képzelte egészen, név szerint. Bizonyosan szőke, csak szőke lehet! Nem túlságosan magas, inkább középtermetű, talán annál is kisebb. Nagy, világos szeméből ámulva, balgátagon kukucskál a gyorsan táguló pupilla - és sebesen beszél, mindig hirtelen szólva, mintha más utakon járó, messzi álmokból riasztanák fel.

Ilyen volt az anyja is. Kedves, meleg gyermek, virág a virágai között... Nem volt a lelkében semmi rosszaság, semmi ingatagság. Benne magában volt a hiba: a gyáva, gyámoltalan nagy szerelem, hogy nem mert szólani abban az időben, amikor kinyílt a lány és várakozott arra, aki eljön a lánysága után.

És eljött a győztes.

Akkor ő már hiába térdelt le elébe egy alkonyatkor a porondos kerti úton, ott, ahol a labdarózsák eltakarták a fákat nyesegető apát. Hiába kulcsolta át reszkető térdeit!

Csak egy rémült, menekülő tekintetet kapott. - Elszaladt a lány, a kislány.

És azon az éjjelen még sokkal messzebb szaladt. Azaz, hogy nem ő ment, hanem elhúzta a győztes, ahogyan a delej az akaratlan vasforgácsot. Kiment hozzá a kertbe, mert a győztes úgy parancsolta. És kiment, már parancs sem kellett hozzá, a kerten át az útra, ahol a hintó várt...

„Ahol megtalálta, onnan már nem kívánta hazahozni.” Így szólt a krónika tovább az öreg igazgató-tanítóról, meg szép, szőke, anyátlan kislányáról.

Modellje lett, szeretője, esketetlen asszonya a festőnek, aki fekete volt és biztosszemű, könnyűszavú, amilyen soha sem járt sem azelőtt, sem azután ott az Isten hátamögötti falucskában.

Mindig azt hitte ő, az alulmaradt, hogy nagy sors várt rájuk, kettőjükre. Csak most, hogy levelét vette a hajdani „kislány”-nak, csak most tudja, hogy a halál kettévágta a győztes életet, és hogy a névtelen asszony egy új, névtelen kislánnyal tért vissza a szamosmenti faluba. Ott élt szegényen, megvetetten, hogy kibőjtölje a kicsinek a nagyapa szeretetét, a nagyapai örökséget.

„És amikor már minden jól lenne, énnekem kell meghalnom, kedves Sente úr. Tudom, hogy nincsen sok oka, hogy jó legyen hozzám, de azt is tudom, milyen jó szíve volt. Magára bízom a kislányomat, mert akije volna, azok jó szemmel nem nézik. Számontartottam kedves Sente úr, bár messze kérezett innen, hogy meg nem házasodott, így nem lesz neki senki a mostohája. Mert maga - érzem - nem lesz az hozzá soha... Szoktassa rá házi munkára, ha épen elé is vétetné vele a tanítónői oklevelét...”

A négyórás késett, és a váróterem lassan szürkébe borult. Sente úr, a tanítóbácsi, nem olvashatta tovább a levelét, mert itt ezen a kis állomáson nem volt szokás lámpát gyújtani, amíg az emberek az újjukat látták. De hiszen tudta már könyv nélkül, meg aztán folyton sírva fakadt ügyis, ha belenézett.

Sohasem hitte, hogy életében még változás történhetik. Megvolt a házikója, kertje. Nyulat, galambot tartott és szerette a falu gyermekeit. A kántornénál kosztzott, és paphoz, jegyzőhöz eljárt ferblire, vagy muzsikálni a táncoslábú kisasszonyoknak.

Most pedig neki is lesz egy ilyen kicsi-kisasszonya. Ugyanhát elmulhatott már vagy tizenkilenc éves, de azért még mindig kislány bizonyára: szőke, filigrán és álomból felriadón pergeti a szót.

A birtokocskát, ott a Szamos mellett, majd kiadja bérbe. A pénzt azonban el nem költi. Bankba rakja, hozományak.

Itthon pedig új rendet teremt. A belső szobát, amelyet most nem fűt télen, átadja a kislánynak. Jómaga sem hál többet a nagyszobában, abból ebédlő legyen, meg nappali. Hanem a kamarát fogja átrendezni legénytanyának. Állandó asszonyt is fogad a bejáróné helyett s azt sem valami akárkit, hanem jobbajtát, aki anyát is pótoljon a kislánynak. Aztán ki tudja, az új kolléga, aki a papkisasszonyt nem kapja meg úgysem... De egy ilyen szegény, névtelen kislánynak, aki szelíd és szeretetvágyó lehet, nagy szerencse volna.

Igaz persze, hogy akkor aztán jobban szeretné az urát, mint a gyámajját.

Féltékenység szorította el Sente tanítóbácsi szívét. Nem, sokáig nem fogja férjhezadni. Megtartja magánál és nagyon fogja szeretni. Nagyon, nagyon hálás lesz a kései öröméért, amit belehoz az ő magányos életébe. Mint egy jóságos, boldog édesapa, olyan lesz vele...

Édesapa! A szíve átmelegedett. És egyszerre eszébe jutott az a tekintet, amelyet akkor estefelé vetett reá a festő, amikor a kislány kikoszarazta őt és ő kimondhatatlan bánatban kullogott hazafelé.

Hanem meg kellett mégis halnia a győztesnek, fiatalon. És a leánya most az övé, az alulmaradotté.

„Apám” - így fogja szólítani őt és az igazit nem szólíthatja soha már, sehogy. A sors visszaadja neki ahelyett, akit a másik tőle elrabolt.

Künt megpendült a jelzőharang ti-teng-je. Parasztok nehéz kopogással baktattak kifelé. Sente tanító is a nyomukba hágott és kilépett az állomás kicsiny előterére, ahol egy elkerített virágágyásban georginakórók rothadtak a vizes hó alatt.

Szürke, szinte piszkos ködből hámlott ki a vonat. ...Már hallatszott is a dohogása.

Átalvetős parasztasszonyok ugráltak le, a szomszéd nagyközségből, vásárból jövet. Most vették meg gyermekeik téli kalapját, némelyiknek két-három kis kalap volt egymás tetején a fejébe húzva.

Sente megfeszült szemmel kutatót a homályban, ...egyszerre megszólították.

Felfelé kellett válaszolnia a kérdezőnek, mert jóval magasabb volt az nála. Prémboás, kosztüms, gyászfátylas úrnő, kezében csak egy kis vászontokos bőrtáska.

- Ön az egyetlen kabátos ember itt, hát nem lehet más, mint aki engem vár - mondotta a mélyfestésű hang.

- Sente tanító vagyok.

- Jóestét. Ráskai Klára.

Az anyját Kláricának hívták.

A tanító csendes megütközéssel hallotta a nevet.

- Ráskai?

- Apám nevét hordom ...némi joggal - felelt a hölgy és a hangja elárulta, hogy nem restelkedik. - Majd mindjárt beszéllek többet magamról, csak vigyen be innen, ahol a vasútgőz átmedvesít egészen.

A tanító gyámoltalanul érezte meg, hogy ügyetlen és elfogódott. A legrosszabb helyen állott meg kérdezősködni.

- Tessék, tessék csak kérem - kalauzolt. - A szekér... az a szekér ott reánk vár. Nem ráz, kötéllel van hintamódon felkötve az ülése.

- Várhat az még egy óráig Önre?

- Reám?

- Mert én az alulról érkező vonattal vissza akarok utazni. Tulajdonképpen másfelé vagyok útban, csupán kerülőt csináltam, hogy a tanító urat megismerhessem. Nézze, csomagom sincsen.

- Vagyis kegyed nem fog most bejönni velem a faluba?

- Nem, uram, hiszen szó sem volt erről ugyebár a levelemben?

- Akkor hazaküldöm... nem az enyém a fogat, nem várakoztathatom.

Beléptek a váróterem keserűre bepipázott levegőjébe.

A tanítónak, - úgy érezte - igen jó ötlete támadt.

- Menjünk át a főnöki irodába, ott lámpa is ég és meleg is lesz.

- Nem, dehogy! Csakis a tanító úrral akarok együtt lenni. Kinyitom az ajtót, a száraz hidegtől nem félek.

Leült a homályban, szemben a férfival és beszélni kezdett. Nyugodtan, minden szót mintha megmért volna előbb.

- Anyácskám szegény - tudja ugye, hogy csak négy hete temettem el - utolsó napjaiban elárulta nekem, hogy a tanító úr jóindulatába ajánlott engem. Látja, akárki jóindulatába ajánlott volna - nem kerestem volna fel szívesen az illetőt. Nem találja különösnek, hogy egy diplomás, felnőtt leányt rá kell bízni egy férfira, - akihez különben semmi köze? Ne értsen félre, mert Önt nem számítom azokhoz. Sokat töprengett szegény anyácskám, hogy kire bízson. Én nagyon megörvendtem aztán, hogy a tanító urat kérte gyámomnak. Mert mindig mondta, hogy Ön aranyszívű jó ember. Így hát nem is állhat utamba. - Mert nekem „utam” van. Látja, azért mondtam az imént, hogy némi joggal viselem az apám nevét. Anyácskám nem igen akart erről az „út”-ról hallani. Azt mondta mindig: „nincs ott boldogság fiam, asszonyember számára. Asszonynak otthon jó...” Ó, nagyon bohó gyerek volt az én szegény anyácskám!

Egy kicsit elhallgatott.

De a tanító nem felelt. Bámult és nem jutott eszébe semmiféle kérdés.

A lány hangja a gyöngédből átforrósodott.

- Már kicsike koromban festegettem. Apám adta az ecsetet először csak úgy tréfából a kezembe. A képzőben alig tanultam valamit. Csak a paletta érdekelt. Aztán a tél elején nagy titokban elküldtem néhány képemet Pestre... Jablonczay mesterhez. Megírtam neki, hogy kinek a leánya vagyok. Képzeld, levelet kaptam tőle magától. - Ha tudná, drága tanító úr, mit írt! Nézze, itt a levél. Mindig, mindig nálam van.

Kihúzta az írást kebeléből.

- Van gyufája?

A sárga fénynél eltáncoltak a betűk a tanító szeme előtt: „Vegye fel a Ráskai nevet. Joga van hozzá, a legszentebb jogon, mert senki úgy nem gyermeke az apjának, mint az, aki fényes képességeit örökölte.”

A leány hozzáhajolt a tanítóhoz és rábeszélő, meggyőző hangon magyarázta:

- Kérem, édes jó tanító úr, Önnek bele kell egyeznie mindabba, amit már úgyis elrendeztem. Kiadtam a birtokocskát, a házat. Csak jóvá kell hagyatni a szerződést az árvaszékkal. Pestre megyek a mesterhez tanulni. Higgye meg, azért születtem, hogy az apám élete folytatódjék! - A csomagjaim már útban vannak Pest felé... Olyan kevés idő van már... késett a vonatom és a másik jelez mindjárt...

A várószoba parasztjai újból kifelé indultak. Mozgolódott az iroda is. Valaki pénzdarabbal verdeste a jegykiadó ablakát.

- Kérem szépen, váltsa meg a jegyemet Budapestig. Ha az megvan, átadom az írásokat, amelyeket jóvá kell hagyatnia. A címemet is felírom egy névjegyre. Apám nénjénél fogok lakni... Most már ő is szívesen tud rólam.

Pár perc múlva berobogott a vonat. Ablakaiból fehér, erős, szinte kegyetlen fény esett ki a vígasztalan kicsi állomásra.

Csak most, a felszállásnál látta a tanító igazából gyámleánya arcát. Kemény, faragott vonásait sűrű hollóhaj keretezte...

- Minden értem tett lépésért igen hálás leszek; egyébként igyekezni fogok nagyon kevés bajt szerezni Önnek, - mondta, rövid, friss kézszorítást adva búcsúzásul.

De fent, a fehér fény teljében már nem figyelt többé a sáros, fénytelen világra, amely odalent elmaradni készült mögötte. Boldog kipirultságban gombolta szét kabátját az enyhe melegben és ahogy magasranyúlt a hálógig, mégegyszer megmutatkozott a tanítónak.

Sugár volt, fekete, biztos mozdulatú, bátorszemű. Olyan bátor, olyan tisztánlátó volt a szeme, amilyen nyugodt és győznitudó a beszédmódja. Az apja leánya volt, a győztesé, tetőtől talpig, kívül és a lélekben.

Alul, a süppedt havon, visszaindult a tanító. Hátrahúzódott a csatlakozni akaró parasztoktól... Egyedül, dideregve kullogott haza az alacsony házikók között, ahol már csak egy-egy kutyavakkantás köszöntötte a világtalan falusi koraéjszakában.

A TÜKÖR.

Sápadtarcú, kicsit fölényesen mosolygó európai állott az ezüst-arany hímzésekkel mennyezetig zsúfolt bazárban. A bazáros zagyva franciasággal esküdözött egy nászutaspárnak, hogy e diónyi boltocska milliókat ér, - közben a száz frankra tartott vállkendőt odaadta tíz frankért. Magukban maradva, a sápadt idegen törökre fordította a szót:

- Van régi holmid?

A török kezével intve, félrebillentette a boltocska hátsó függönyét. Beléptek az ablaktalan, csak egy olajlámpás fényétől megderengetett kamrába: a földön ott volt a csibuk, a fejpárna.

- Te itt szoktál aludni?

A török bölintott és az olajlámpást felcsavarva, sorban odatartotta néhány szétteregetett függönyhöz, szőnyeghez, majd a boltozatról aláfüggő rézampolnához... Az európai szeme azonban egy, a falnak hanyagul támasztott tükrön akadt meg. A tükör kerete a magasból jövő derengésben alig csillogott, mintha vasból vagy nagyon elpiszkolt ezüsből volna.

- Frenki, a szemed biztos, mint a sólyomé a zsákmányra, - szólt a török.

Az európai e bókra a tükör után hajolt; de az lehúzta a kezét, amint könnyedén akarta föl-emelni. Csak most tűnt elő: mily gonddal voltak kivésve, mily hibátlanul megőrződve a keret sűrű, liliumfonásos arabeszkjei. Maga a tükörlap vak volt, semmit se mutatott.

- Mit adjak érte?

- Százezer frankot, uram.

- Szóval... tízezret? - kérdezte az európai fínom gúnnyal.

- Tévedsz uram, a függöny mögött vagyunk. Ibraim ben Abdullah nem őriz olyan portékát az álmával, aminek árából alkudni lehetne. Ha nem jössz igaz török szóval, nem is hoztalak volna ide be. Nézd meg frenki jól azt a tükröt, nem vas, nem ezüst az. Nem tudom, hogy hívják az ércét, de rozsdá nem fogja és többet ér, mint a vertarany. A tükör lapja pedig...

- Az, megengedj derék Ibraim, aligha ér valamit...

- Tisztelj meg frenki azzal, hogy leülsz fejpárnámra, valaki bejött a bazárba, ha visszatérek, elmondom neked, mit ér a tükörlap.

Az európai maga mellé állította az olajlámpást és kutatva vizsgálta kiszemelt zsákmányát.

- Ha platina - mert annak néz ki - mindenesetre megér húszezret. Hát a munka rajta... A tükörlap azonban... a vén ámító csalni akar vele, jó lesz hát felülni a meséjének, hadd higgye, hogy azt fizetem meg; különben ha rá jön, hogy magában a keretet taksálom húszezerre, mindjárt külön fizetteti meg a meséjét...

Az öreg visszatért és leült a földre.

- Bezártam odakint, esteledik. Siessünk a vásárral, ha a mezarthim csillag feljő, nem hoz több szerencsét a pénz. - Figyelj, frenki. A tükröt egy vándordervistől vettem, aki Bagdadból zarándokolt Rumba. A Tigris-folyó partján vetette ki lábához a víz, midőn egyszer reggeli áhítatmosdását teljesítette. Megvettem tőle, mert láttam, hogy régi és hogy nagy kincs... Később hallottam, hogy a bagdadiak ezer esztendeje keresik Kandazé emirleánynak a Tigris-folyó hullámaiba veszett varázstükrét...

- Varázstükör? Miben áll a varázslata?

- Óh uram, e tükör a világ hét csodáját múlta felül csodálatosságában. Egy a nyugatról keletre tért mór aranycsináló kezéből ered az - talán hallottad, hogy azokra bizatott valamikor a világegyetem valamennyi titka. A tükör üveglapját ő úgy állította össze, hogy az minden beleeső képet magába szívott és mindazt, amit valaha látott, időnként visszasugározta. Rahman emir csináltatta e tükröt, hogy felitatta leányának, Kandazénak hasonlíthatatlan szépségét, azt a kalifának megmutathassa, anélkül, hogy a szent hit törvényeit, mely megtiltja a menyasszony bemutatását házasság előtt, megszegné.

- És tart még a varázstulajdonság? - kérdezte az európai kicsit türelmetlenül.

- Nem tudom, uram. A tükör akkor is csak annak mutatta képeit, aki értett a varázslat nyitjához. Ezt pedig Rahman emiren, a kalifán és Kandazén kívül csak az emir egy rabszolgája tudta, aki állítólag kihallgatta az emir meg a mór alkuját a tükör felett és aki azután -

- Elég, elég, legyintett az európai. Csak egyet még. Te, derék Ibraim, ismered-e a tükör nyitját?

- Nem én, uram.

- Persze, persze. - És az európai nevetett. - Ma is élnek a csodák, csak hogy mindnek elfelejtődött a sémája. Siessünk a vásárral, emlékezz. A mezarthim éppen nyitni akarja szemét... Húszezer frankot adok.

- Adj uram ötvenezret.

- Húszezret.

És az európai letette a pénzt.

- Igen vagy nem?

- Igen uram... nagy ugyan a veszteségem, de, mert hogy törökül köszöntél...

Az európai ismerte az árleengedés ilyen naiv megokolását. Hallgatva egy darab Timesbe csavarta a nagyocska tükröt és hóna alá fogta, aztán kifelé indult a stambuli ótörök városrész nehézillatú, sikátorszerű utcácskájából. A mezarthim éppen akkor nyílt ki, mint szikrázó ezüstlótusz az ég végtelen bíbortengerében...

A babona órája volt: szinte éjfél. Sötét, mélybenyúló terembe holdfény szivárgott: töredezett köreliefeket, érempénzes vitrinákat, mereven mosolygó, aranyozott bálványokat cirógatva végig, akár mennyei uszálynak földetseprő vége. Időnkint a holduszályba ide-oda imbolygó árnyék esett: fiatal férfifej, egy a kezével kebléhez szorított ovális keretre hajolva...

Már sok mindenben túl volt, mióta az olajlámpa gőzéből a stambuli aranyporos alkonyatba lépett... Túl volt azon, hogy a vén török meséjét hazugságnak vegye: hiszen egyik arab alkimista papirusán rábukkant egy följegyzésre, mely Kandazé tükrét említette... tehát volt valami, valaha, valahol...

És miért lenne tisztára képtelenség valaminő ismeretlen szerkezet, mely a beleesett fénysugarakat megőrizze és bizonyos külső hatás alatt visszavetítse a világba...?

Az árnyék némán, merőn bámulta a holdfehér tükörlapot. Néha fölszisszent: óh, balgaság, észvesztő ostobaság az egész - ő, aki a tudomány megtéveszthetetlen fáklyája mellett hatolt előre az elült századok, ezredek sötétjében, ő indul el egy oktalan mesén, bizonytalan ingoványok fölé, mintegy lidércfény után...? És mégis. Az a vakszemű tükörlap a babona hatalmával sugározott rá: régi, hüvös, józan mérlegelésekkel nem tudta beleosztályozni fölhalmozott, vignettázott, kor, érték, hitelesség szerint mesterien elrendezett régiségei közé. Nem tudott napirendre térni fölötte, nem új problémához menekülni tőle... agya és keze szüntelenül

visszanyúlt a tükörhöz, mint behúnyt szemhez, amit föl akar nyitni, amibe bele akar pillantani...

Künn a távoli tornyok sorban elütötték az éjfélt. A holdvilág egy könnyű indus sállal letakart kerevetre siklott, figyelmeztetve a merengőt. A fiatal tudós, kezében a tükörrel, végigterült a nyugágyon, nem volt ereje valóban nyugalomra térni.

A tele hold éppen a tejfehér tükörlapba esett: egyszerre a síma, hályogszerű vak semmiség mélyülni kezdett, perspektívát kapott; valami feltükröződött benne... Ah, nem a könyvekkel, vitrinekkel zsúfolt terem, hanem egy csipkeszerűen stukkózott, ívekbe boruló oszlopos csarnok barnaarany mennyezete... De ez csak távoli, elvesző háttér gyanánt, - mindjárt elől egy fej hajolt a tükörhöz: két nagy, mérhetetlenül tudatlan, sóvárgó, titokzatos és szomorú szem, parányi összecsucott gránátvirág ajak, nehéz, sötét hajfelhők alatt vakító homlok... A fiatalember szíve elállott. A tükörből tekintő arc egyszerre abba a néma extázisba ragadta, amibe minden férfit beleejt az igazi női szépség és az igazi női szomorúság. Örökre elnézte volna, de a fej hirtelen, mintha szólítaná, megfordult: helyette az egész pompázatos, falvankosokkal, szőnyegekkel ékített csarnok képe hullt a tükörbe. Közepén ezüstgyönggyel omló szökőkút. Medencéjét a nyíló fehér hónapos-rózsák fonták körül.

Az oldalfal nehéz aranyhurkolásos függőnye széttáruult: egy békaszerűen rút öregasszony csúszott befelé, karján ragyogó ruharakással, lapos, hervadt szájáról le lehetett olvasni a szót:

- Kandazé...

A tudós szíve örületesen kezdett verni. Az öregasszony órabul beszélt és ő ezt a nyelvet értette...

- Kandazé, kicsike leánya, gyorsan öltözz fel nappali díszedbe.

Most előtűnt a lány egész alakja: csak könnyű, de szemérmesen hosszú, fehér muszlingben volt, karján, lábán semmiféle ékszer. Az öregasszony azonban nehéz zöldselyem köntöst, csilingelő kőöntyűket aggatott rá és megcsókolva lábacskaikat, parányi szattyánpapucsba bújtatta őket.

Már lebbent is az átelleni függönyajtó. Komor, behúnyt szemű szerezcsen ajtónálló lépett be.

- Kegyes és szépséges Kandazé úrnőm, legmagasabb atyád, az emir akar megtisztelni látogatásával. Beléphet?

- Gyermeki alázattal várom a kitüntetést, - felelte a leány.

Magas, derékigérő szakállú, zöldturbános férfi jelent meg, lassú méltósággal közelítve és hirtelen térdet hajtva az elősiető leányzónak.

- Kandazé, gyermekem, életem tavának legfehérebb lótuszvirága. Én jöttem ma hozzád, mert már kezdve te vagy az úrnőm, én pedig csak alázatos alattvalód...

A leánya megütődve bámult apjára, ölelésre emelt karja reszketni kezdett.

A hatalmas emir gyönyörködve nézte a gyermekét. Aztán egy elébeterített bársonyvánkosra magamellé vonva őt, az öregasszonyt egy kézintéssel kiharcolta.

- Ne ijedj meg, sőt ujjongj, Kandazé, tündérszép gyermekem. Nagy hírt hallasz, nagy dicsőséget aratsz. Tekintsd ama tükröt, melyben, mint parancsolám, egy esztendő óta naponta meg nézed magadat, e csodatükör felszívta huriszépségedet. Az elmúlt éjjelen - ép holdtölte volt - tudtodon kívül a kalifához vitettem azt, isteni szeme elé tárva, ki vagy. A felséges kalifa belésápadt látásodba, átölelte a tükröt és Allahra esküdött, hogy még a mai szent napon eljegyez és mához harmadnapra feleségévé teszi, rangban minden eddigiek felett álló nejevé és születendő fiadat örökösévé... Leánykám, e perctől fogva a kalifa mátkája, az én felséges

uralkodóném, a szent hit és szent birodalom leendő kalifájának kiválasztott anyja vagy, én pedig csak a te és a te férjed szegény szolgája...

A leányka szeme mind riadtabban tekintett, virágajka összezárult, keble reszketve emelkedett, arca elfehéült...

- Ungo, háremem leghívebb őre, ki éberségedért nyerted legkedvesebb gyermekem őrizőjének tisztét, lépj elő!

A vak szerencsen a kiáltásra újból belépett és Kandazé lábához térdelve, ezüsttálcán egy smaragdos karkötőt tartott elibe.

- Ime, vedd atyád kezéből a fényes kalifa jegyajándokát; a perctől fogva, hogy azt kezredre zárod, a kalifát magadnak a szerelemben, nekem az uralkodásban kezesünkké teted.

Az emir megragadta leánya karját és rácsatolta az ékszert. A leány azonban, mintha jéghideg kígyó csavarodna rá, hirtelen halottfehéren, lekaszált virág módjára végigesett a padozat tarka márványkövein...

A tükör most elhomályosult, mintha kendővel takarták volna le, azután újra derengeni kezdett...

A csarnok háttérében, nehéz bíbortakarók között Kandazé aludt: lábát a déli arany verőfény melengette. Az öregasszony egy bronzkandeláber lángjába gallyakat hintegetett: a lángból kék és sárga füstbodrok szálldostak a leány halántéka felé... Kandazé fölébredt.

- Fatma, - súgta halkán, úgy, hogy alig lehetett leolvasni ajkáról a szót - húséges öreg Fatma, mondd meg nekem, láttad-e valaha a szent kalifát?

- Bizony láttam, mikor a szerencsés háború után a népnek mutogatta magát.

- Mondd Fatma, fiatal-e még a szent kalifa?

- Miket gondolsz, galambkám. A felséges kalifa nagy bölcsességét hatvan esztendő alatt gyűjtötte.

- Úgyhát mondd... nincsen bronzszínű arca és a szeme nem ég, mint a parázs a kandeláber mélyületében...?

- Óh nem, nem. A felséges kalifa arca sárga, mint a tudós pergamenek.

- Nagyon rút, Fatma?

- Rút? Honnan tudnád te galambkám, mi az a rút, mi az a szép? Hát láttál te már férfit atyádon, meg a szerencsen Ungon kívül? Hiszen te úgy nőttél fel, mint gyöngy a kagylóban, a tenger fenekén... Ha egyszer kalifa, akkor ő a férfiak elsője: szép, bölcs és jó.

- Mégis... a fiatalok szebbek.

Fatma megdöbbenve nézett a leányra.

- Szeplőtlen arab szűz ilyen nem gondol, nem hogy mondana, leánykám. A férfiban csak a vétkezni vágyó nő válogat. Igaz mohamedán hajadonra nézve nincsenek férfiak, hogy összehasonlítsa őket, csak egy férfi van, akinek odaadják. Hogyan is lehetne boldog egy nő a világon, ha észrevenné, hogy az övénél szebb férfiak is vannak? Allahra, téged valami megbabonázott, hogy ilyen gondolatod van. Megmondta már egy álom ezt nekem, tudtam, hogy fájdalom, betegség vagy romlás lesz belőle.

- Álom... miféle álom, Fatma?

- Tegnap alkonyatkor, ahogy a zugolyomban elbóbiskoltam, - ott láttalak az ablakrostélynál állani és óh, szörnyűség, mintha egy fiatal párduc hajolt volna feléd a rácson keresztül... Azért

jajgattam, mikor hirtelen felébredtem; és te hajnalló arccal, mintha jó és nem gonosz jelek környékeznének, futottál felém az ablak mellől... Mi az, galambkám, miért vacogsz? Ne félj, ne higgy az öreg Fatma babonáiban! Vagy füstöljek a kísértésoszlató szent faháncsossal?

Kandazé megragadta az öregasszony cirógató kezét.

- Fatma, hű öreg Fatma, szeretsz te engem? Jobban, mint emirapám?

- Mióta anyádnak élte árán a világra jöttél, - őt is híven szolgáltam, Allah juttassa a hurik kertjébe, - egy nap se hagytalak el, egyetlen galambocskám. Belőlem szívta az életet... miért kérded hát, hogy szeretlek-e.

Kandazé arcán biborvérfelhők gyűltek, szeme emésztő tűzben égett. Lehajtotta fejét Fatma kezére és sírni kezdett...

A tükör újra elborult és újra megnyilatkozott.

Ugyanaz a csarnok, csak hogy a déli világosság helyett esthajnali rózsafény könyökölt az ablakokra. Fatma Kandazé lábánál aludt. A leány megmozdult, felkelt... Arcára fátylat, vállára könnyű sált vetve, mezítláb lopózott az ablakig... A tükör az ablakon át a kertet is visszaverte: haragos thuják, ezüstgyászos olajrengeteg, lángszínű rózsamezők háttérben mint valami fiatal ragadozó: sudár, kékkaftános legény bukkant fel... A teste bronz, a haja sörény, a szeme parázs. Amint Kandazét megpillantotta, hirtelen, mintegy imádkozón, karját keresztbevetette vállán. Aztán gyors, könnyű macskalépésekkel surrant közelebb; megragadta és kiemelte az ablakrácsot. Kandazé kihajolt, mint a forró szél alatt lengő virág.

A szép idegen ajkához szorította a leányka kicsüggő fátyolát. Kandazé karját is aláejtette... A legény csókolt, csókolt és mégis: szemét az ablakon keresztül, mint kutató tört, mely prédát keres, villantotta a csarnokba.

- Kandazé, azt beszélük, holnapután lesz a lakodalmad, a kalifa már megtekintette a rózsaberkeket, tömérdek rózsát szedet a város díszítésére. Az édességárusok üstökben főzik a rachatot, tízezer narancs leve csurgott már a sörbetesek hordóiba, szegfűbors, szerecsendió és más drága fűszerszámok illatától részeg a város; a mecsetek belsejéből a legszentebb szőnyegek kerülnek elé, a pálmalombokból a legüdebb sarjak kaszálódnak le az utak ékítésére, ahol a nászmanchyn körülhordoznak téged... Nekem csak a sötét szegénység marad. Mennyit rimáncodtam, hallván szépséged földöntúli voltáról, hogy ablakod alatt, a rózsakertben szolgálhassak. Mennyit lapultam, míg rámtévedt tekinteted át a rácson; hány éjszakán át játszottam a halállal, míg az ablakrácsot átfűrészelttem... most imádkozom hozzád, könyörülj rajtam, csak egyszer engedd meg, hogy megtekinthessem a mennyei csarnokot, melyben lakol, láthassalak téged tetőtől talpig.

- Oh, nagyon nagyot kérsz tőlem. Ha Fatma alszik is, az ajtónálló...

- Hisz az vak.

- De hall, mint a vadállat.

- Csöndesen leszünk, mint a titkon adott csókok.

A legény alakja emelkedni kezdett és hirtelen besiklott az ablakon. De földet érve, nem Kandazéra, hanem a terem falaira vetette szemét és pillanatra vadul meredt a tükörbe. Kandazé bámulva nézte... A legény észbekapott:

- Óh huriszép Kandazé, tükreidet akartam legelőször látni, mert hisz ők bitorolják a gyönyört, ami nekem elérhetetlen üdv: fátyol nélkül láthatják arcodat.

- Csak egy tüköröm van, az ott a falon, abba is csak apám parancsából tekintek.

A legény szeme villant, mint a fegyver a napsugárban. Hirtelen amaz egyetlen tükörhöz lépett.

Kandazé megragadta:

- Allahra, ne mutasd arcod e tükörnek...

De már késő volt. A legény arca belemetszódott egész vad szépségében a tükörlapba.

Kandazé pedig, mintha ijedtsége váratlan boldogsággá hajnallana, maga is belemosolygott a legény vállán át a tükörbe.

- Hát úgy legyen... hát nézz bele jól... - suttogta. - De aztán... eredj, eredj. Siess, nagyon félek.

A legény gyorsan az ablakhoz ugrott. Mozdulata oly heves volt, hogy a márványmedence szélén álló üvegecske csendülve, cserepekre törve gördült a medencében alá. Fatma felriadt, száját kiáltozásra tárta.

- Igérv valami drága ajándékot neki, - hördült a legény.

- Fatmának nem kell ajándék, Fatma soha árulója nem lesz az ő tejgyermekének... - makogta az öregasszony.

- Vesd magad a földre és úgy esküdj meg erre.

Fatma a földre terült és nehéz esküt rebegett. -

A tükör most hosszabb időre elborult: a londoni éjtszaka a holdat is elfogta ködkezelével. A fiatal tudós holtmereven feküdt, mintha egy mocnása elúzhatná a felidézett varázsképeket. Ajka egymásrészáradt, pupillája sóvár, sötét üreggé tágult... A hold sápadtan, mint lábbadó beteg kezdett elöbontakozni ködlepedőiből és vele együtt a tükör arca is újra elevenné vált...

Az aranybarna csarnok reggeli fényözönében drágakőszínű madarak röpködnek, a márványmedence hónaposrózsái egész áradatban nyílnak. A szökőkút szivárványosan járja gyöngyös táncait, a kandeláberek rózsaszínű gőzzel füstölögnek... Kandazé halványpiros fátyolköntösben, vállán papagályával, feje fölött lengő csodamadaraival a hurik táncát lejt.

Az emir szakállát simogatva gyönyörködik benne.

Kandazé táncol. Karját a mennyezetre tárja, keringőző madarai ékszerek gyanánt lepik el repülő haját és ő táncol... Táncol, míg ajaka vérré, arca rózsává, szeme szikrázó csillaggá hevül a tánctól. Mintha a tánccal őrzíteni készülne...

Hirtelen, legszedítőbb keringéséből, legcsábítóbb felnyulánkozásából alázatossá, megadóvá, mozdulatlaná válva földreborul... Csodamadarai rajban lepik el és csőrükkel magasbaemelik homlokpántját és abból alácsüggő fátyolát... Szenvedélytől izzó arca, mint az üdvözítő nap a felhők fölül: előragyog, hogy elvakítson.

Aztán egészen elhanyaglik: apja felfogni készülő karja helyett a nyitott alkóv selyemvánkósa.

- Kandazé... győzhetetlen leszek... leszel. Nincs férfi, akit ez meg ne őrzítene.

És az emir megáldja leányát. Kandazé térdel, mosolyog és kér.

- Meg vagy elégedve?

Az emir bólint.

- Szabad ezért nekem is kérni tőled valamit?

- Kívánj és meglesz.

- Add nekem a varázstükröt... egészen.

- Egészen? Hisz egészen a tied.

- Nem, mert a kalifa is belenézett. És ha meghalok, talán más férfiszem fogja egyszer nézni belőle arcomat. Ez bűn. Engedd meg, hogy nászom estéjén... összetörjem.

Az emir megdöbben.

- A tükör egy vagyona került. Kérj akármit, leánykám.

Kandazé esdve néz.

- Csak ezt tudom kérni.

- Az emir szava nem játék. Legyen. És most jöjjön Ungo.

A vak szerecsen a hívásra egy gyöngyházzal beeresztett rózsafaládát emel be a függöny mögötti ajtón.

- Ime, Kandazé, a felséges kalifa itt küldi a nászruhákat. Tied a kínai biborselyem, a próféta-zöld kaftán az ő nászi pompája lesz. Arra kér, hogy saját kezdeddel terítsd azt majd rá a holnapi nászlakomán, hadd lássák az ország nagyjai hozzávaló szerelmedet. Egyébként pedig ma nem látlak többet; sirasd meg, amint illik, leányságodat, senki sem fog megzavarni.

Kandazé semmit se szól. Szeme lehúnyva, nagyon sápadt és úgy mosolyog, mintha egyszerre nagyon boldogtalan és nagyon boldog lenne.

Alkonyest izzik be a csarnok ablakán, a csarnok falain sötétrózsaszínű virágfüzérék. A padozat is csupa szírom: Kandazé tele marokkal hinti egy hánckosárból a rózsapelyhet. A kandeláberek aranyfüstöt lehelnek. Kandazé halványpiros fátyolruhájában a tükör előtt áll, átkarolja azt és ujjong:

- Tükröm, kincsem, világom. Enyém vagy, egészen az enyém. Drága foglalat, mely fölittad, magadba zártad az ő bronzsín mosolyát... És föl fogod inni, magadba fogod zárni a fölém-hajlását, a fátylamra szórt csókjait... Kimetszlek tükröm a drága keretből és elrejtelek, falba, földbe, vízbe, ahol más sohse lát és én lopott éjféli órákon belédláthatok...

Tekintete megelevenedik: odahajol, egészen közel a tükörhöz és forró csókokat lehel a lapjára. Aztán hirtelen tovarepes, az ablak iránt. - A legény most veti át magát a párkányon. A medence szélére, a rózsák hűvösébe ülnek.

- Timur, suttogja Kandazé, fájdalمامat szívem fenekére zártam érted. Örvideni akarok ma, mert holnap engem eltemetnek. Parancsolj velem életem utolsó boldog napjáért, Timur. Szólj, mivel vendéglejelek meg, szólj, milyen ruhába öltözzem; kívánd, hogy ellejtsem násztáncomat...

- Ebben a ruhában fogsz esküdni?

- Nem, ebben csak táncolni fogok... ha magunk leszünk a szent kalifával...

Hangja elakad, arcán láng fut át.

- Hát öltözz az igazi nászruhádba.

- Az súlyos, abban nem tudok táncolni.

- Akkor hagyd a táncot.

- Nem, azt látnod kell, mert abban teljesül egy régi kívánságod... a végén majd meglátod... És aztán átöltözöm a nászruhába. De először téged akarlak megtisztelni...

Kandazé egy kis rózsaoilajos üvegcset vett elő, azzal megkenete Timur haját, a fejére tiarát, vállára pedig a zöldselyem kaftánt adta.

- Fatma, súgta az öregnek, készítsd elő leghűsebb sörbetedet, legízesebb halvádat, mert mi ma ujjongani és vendégeskedni akarunk, ma mi vagyunk a menny és föld urai.

Kandazé halkán dalra nyitotta ajkait, tapsra kezecskéjét. Az oszlopok közt függő kalitokból tarka lepkerajként rebtentek elő a madarak. A leány fátylat vett a kezébe és táncra ringott...

Timur alig figyelt rá. Inkább a tükörhöz fordult és belesuttogta:

- Mindjárt végzi a bohó és öltözni megy és mi magunkra maradunk és akkor...

E pillanatban azonban, épen a tükörből: a leánynak egy oly lebilincselő mozdulata lepte meg, hogy önkénytelen visszafordult... A vérszínű gőzben imbolygó virágalak, az arc sűrűn elfátyolozott és mégis sejtetett szépsége a legény fiatal vérét hajtani kezdték. Szeme mohón tapadt a leány meztelen lábfejeére, mely az utolsó szédítő ütemeket lejtette... A lepkekönnyű madárraj a leány fejére szállt s amint tanítva volt a kalifa gyönyörűségére tenni azt: csőrével megragadta és magasbaemelte Kandazé arcfátyolát. A leány álmodhatatlan szépsége láttán Timur összereszkedett. Soha se látott szépséges finom főúri nőt szemtől-szembe, fátyol nélkül; nem volt képzele se, mi egy gyönyörű nő. És most a föld legszebbje vakított rá. Mintha villám érte volna, megtántorult és odahullott a leány elé, hirtelen viharként kerekedett, szörnyű szenvedelemben.

Kandazé hozzáhajolt:

- Mit parancsolsz... vegyem a nászruhámat?

A legény megérezte a leány táncától áthévílt testének, hajának illatát. Keble vadul emelkedett, agyában szédült gondolatok kergetőztek:

- Vegyed... a nászruhádat... de az igazit - a legigazibbat.

- Mire gondolsz? - suttogta Kandazé, gyönyörrel fürödve a legényből áradó vágy hullámaiban. A sárga napruhámra? A csillaggal varrt türkizleplemre? A redőzött indus muszlinuszályomra? A vérszínű hajnalköntösömre?

Timur átölelte Kandazé térdét:

- Annak a ruhának a színe, mint a drága gyöngy, érintése mint a pihebársony, redője nincs, Allah remekbe szabta... Eredj, kérd meg Fatmát, vetkeztessen téged abba a pompába...

Kandazé szívére szorított kézzel, mintegy megbabonázva suhant a zöld függöny mögé. Timur káprázatban állt pillanatig a terem közepén. Mintha szédülne vagy viaskodna, megragadta saját homlokát. Aztán körülnézett... most megpillantotta a tükröt. Odarohant, megfogta mindkét kezével és nehéz lélekzettel vallott neki:

- A prófétára... hiszen én e tükörért jöttem... mit akarok?... mit várok?... Itt vagyok, egyedül vagyok végre, én és a föld legnagyobb kincse, győzhetetlen fegyvere: a tükör... Tükör, halld imádkozó szavamat, hiszen imákat töprengtem ki sóvárgásomban, amiket belédsuttogjak... Enyém vagy és veled együtt rabszolgám minden ember, nekem, aki eddig mindenkinek rabszolgája voltam... Ahova én felfüggesztelek, beloplak... Ismerni fogom az összeesküvők jelbeszédét, a királynék bűneit, a pénzcsinálók titkát; ott leszek az ellenség és a jóbarát legelrejtettebb óráin: ahova beférkőzöm veled, ott nincsen többé titok... Ah, pénz, hatalom és gyönyör fog lábamhoz hullani - és kéjjel és örömmel fogom gögös gazdáimat, kegyetlen volt úrnőimet kipellengérezni... Elfuthatok most, most...

Az alkóv függönye megrebbent. Timur szemét üveges fény hálózta be...

- Nem... nem bírok. Nem, amíg azt a kart magamra nem kapcsoltam, azt az ajkat ki nem ittam, abban a hajban meg nem fürödtem... Van, még van idő a teljes sötétig... S ha nem maradok többé magamra a tükörrel?!... Vinni fogom őt is... az asszonyok asszonyát... és a tükröt, a kincsek kincsét... Soha ilyen zsákmány!

És Timur, félkézzel a tükröt markolva, félkarját mint a szerelembeteg ragadozó nyujtotta az alkóv felé... Kandazé fehér virágként emelkedve a függöny zöld hullámaiból: egyetlen patyolat-shawlba burkolózva, lassan, lehajtott fejjel jött előre. Oly néma alázattal jött, hogy Timur megértette. A lilium-színű leplet csak egy kapocs tartotta; törékeny, remegő opálkapocs: Kandazének szívére szorított keze.

Timur szemére vérfátyol borult. Elengedte a tükröt és megragadta szerelmese kezét.

A tükör újra elvakult: a vitrinás csarnok ijesztő feketeségében félhalottként fekvő tudós homlokára szorította kezét. Úgy érezte, hogy a kép többé soha folytatódni nem fog és hogy önmaga, félőrülten a kibogozatlan történet és a tükör soha meg nem fejthető talányos mibenléte miatt, mint egy mániákus fogja hátralévő esztendeit leörölni. Szívében vad, gyermeki szorongás támadt, sőt félelem, sőt rimánkodás: tovább, tovább! Mint enyhülő megváltásba merült aztán újra a sebesen felbukó képözönbe.

Sötétlő estét látott, a medence szélén Fatmát és Timurt.

- Vigy el engem is, - könyörgött az öreg.

- Ha maradsz, árulónk, ha jössz, terhünkre lehetsz...

- Ha maradok, árulóvá gyötörnek, ha viszel, mindig megölhetsz, ha terhetekre válok.

- Ehhez tartsd magad és figyelj. Teremts kenyeret és valami italt, ezekre szükségünk lesz. De perc alatt. Sietnünk kell, mint a halálnak. Ah, hosszú volt a szerelem... Ha az éjféli a városon belül talál, veszve vagyunk. A partörök aludni térnek és a víz fölé leeresztik a rácsot... Már pedig csak a folyón szabadulhatunk. A csónak odaát van a lótuszok között: magam tákoltam. Először Kandazét fogod kiséíteni hozzám a tükörrel együtt az ablakon...

- A tükröt is?

- A tükör mindent látott és árulónk lesz, ha visszahagyjuk. Egyébként pedig ne kérdezz, ne sóhajts és ne nyögj, mert...

És a legény megmutatta keskeny damaskusi pengéjét.

- Irgalmazz és mondd, legalább azt mondd, hova... nem magamért, a tejgyermekemért, a szememfényéért kérdem, mit akarsz velünk... vele?

- A világ ura leszek és őt a világ úrnőjévé teszem.

- De hiszen a holnapi hajnal látni fogja, hogyan kötnek gúzsba az üldözők engem meg téged és a holnaputáni a vérünk tócsájában fogja megnézni orcáját...

- Ne fecsegy, ne rémüldözz. Mielőtt a hajnal hasadna, a Tigris-folyó egy kimosott, csak a víz felől megközelíthető titkos barlangjában leszünk. Ott maradunk rejtve, míg az országot át-kutatják. Onnan aztán napkeletre megyünk, túl a Ganga-folyón, ahonnan eladtak engem s ahová már nem ér se az emir, se a kalifa keze...

Kandazé belépett. Egyetlen mosoly volt, egyetlen ragyogás: arca, válla, karja az opálfény helyett korállrózsaszínben tündökölt, maga volt a megdicsőült szerelem. Nem nézett sehova, nem látott meg semmit, szemét Timuréba vesztette.

Timur hozzáfordult:

- Nos, Kandazé, te nem kérdezed, hova megyünk?

- Ahova viszel.

A leány odahajolt a legény boltozott vállára, mint galamb, aki együtt akar a sással felrepülni. Timur azonban elhárította:

- Nincs több időnk. Sietni kell. KészüljeteK és úgy, hogy végig a vizen megyünk, különben az emir ebei kiszimatolnák lépteinket.

A legény kivetette magát az ablakon, Fatma Kandazét az alkóv függőnye mögé kísérte. Pillanatra a csarnok üresen maradt. Ekkor a szerecsen függőnyajtója gyengén szétnyílt: a vak tapogatózva, neszelődve az ablakig vergődött és kezét rémulten dugta a rács talan tátongó ablaknyílásba. Aztán gyorsan visszacompolygott a függőnye mögé.

Az aranybarnán stukkózott terem álomszerű körvonalakban tetszett ki... Egyetlen olajlámpa szűrte fényét a nehéz selyem függönyökre, a medence fehér faragványaira, a szendergő rózsafejekre... Kandazé az ablaknál remegett, a tükröt ölelve. Fatma egy váltótnak arcával jött, ment: néha a kezét tördelte... Az ablaknál, a csillagos éjbe rajzolódva, megjelent Timur. Kandazé ajakáról örömsikoly lebbent el: Timur kiölelte az ablakon.

A tükörlapban most alig kivehetően sötétkék árnyékból és ezüst derengésből szótt keleti éj bukott föl; keréknyi, vérvörösen fellebegő holdtányérral, diónyi csillagokkal, pálmák és minaretek fantasztikus körvonalával, aztán egy acélszínű, fenségeseen tovaimbolygó folyón himbálózó kis lélekvesztő.

Timur beléhelyezte Kandazét és pár pillanat mulva Fatmát is odavezette. A kötéL eloldódott, Timur kézbe kapta az evezőt: karján az erek finom zsinegekként dagadtak. Kandazé melléje símult: a tükröt maguk elé tartva, abból bámulta a város elúszó képébe rajzolódó Timurt. Néha - ilyenkor a vízre árnyék eshetett - a tükörlap egész éjbe borult, aztán újra megderengett.

Egyszerre Timur arca eltorzult. A csolnak a város falához volt érkezőben és íme, a folyót áthidaló kőív ből a vaslécezet a víz fölé volt bocsátva.

- Elkéstünk, - hörögte a legény.

Egy percre behúnyta a szemét, számot vetett. Arca oly kemény volt, olyan elszánt, hogy Kandazé szíve elállott. A csolnak épen a rácsba akart ütődni...

- Húnyd be a szemed, parancsolta Timur Kandazénak.

Azután Fatmához fordult:

- Emlékezz. Itt csak kettő menekülhet. Vissza pedig nem hagylak...

- Kandazé nélkül csak a halál jó, bölintott az öregasszony.

Mégegyszer Kandazéra vetette s aztán némán lehúnyta a szemét.

Ekkor Timur torkonfogta Fatmát és a víz alá nyomta, hogy a rács fogai ne engedjék föl a testét. Néhány hörgő bugyborék szállt a víz színére... Timur öklével hatalmas léket vert a csolnakba, aztán átölelte a leányt.

- Fogd jól a tükröt, ki ne nyisd a szemed és ne végy lélekzetet, amíg nem mondom.

Azzal lebukott a víz alá, mélyre, ahova a rács már nem ért... A tükörbe sötét-zöld álomvilág festődött, amelybe végtelen magasból szűrődött alá a csillagok ragyogó hálózata. Aztán a fekete-zöld világ ismét oszlani kezdett... Timur a víz fölé emelkedett. Az erősbőđ holdfényben folyó ezüstté vált az ár: ezüstben úsztak tova, a tükörben pedig lassan álommá mosódott a városfal, a pálmák, minaretek csipkézete.

- Végy lélegzetet és ujjongj, - suttogta Timur. Az akadály gyors letiprása, a friss, elszánt gyilkosság mintha borzadalmas mámorban megkettőzték volna a legény erejét: baloldalra feküdve, oldalvást úszott, hogy Kandazét majdnem egészen kiemelhesse a vízből. A leány vonagló ajakkal, halálraremült szemmel Fatmát hívta, kereste...

- Sohase kérdezd, hol van, ezt akarom.

És Timur hatalmas ívekben szelte a vizet. Sokáig ringtak így az ég és a feneketlen folyómélység között. Ekkor Timurnak a tükörbe eső arcára fekete felhőnél ijesztőbb árny borult. Valami hang ütötte meg a fülét... Messze, de a városfalon már innen, a folyóparton apró aranygözös csillagokként fáklyák rajzottak... A fáklyafüstben imbolygó, előresuhanó árnyak: lovasok. Timur tudta, hogy a lovasok a víz sodránál és a legsebesebb úszónál is gyorsabban jönnek... jönnek. Összeszedte minden erejét, úgy haladt előre kétségbeesett, merész ívekben.

Az ég, a bársonyfekete csillagos ég, - mintha ijedtében - sápadozni kezdett. A lovasok egyike íjjához kapott... Hosszú nyíl szisszent a legény válla mellé a vízbe, de a lövöldözőnek íjját egy másik elrántotta, nyilván észrevette a Timur karján aléló Kandazét.

A tükör újra zöld selyemárt mutatott, a hold ijedten tekintett a hullámfátyolon át... Aztán újra fel és újra alá... Ruháikat az ár tovamosta, csak Kandazé palásthaja úszott velük. A legény homlokán, nyakán pattani készülő érkötelek dagadtak: de úszott és élt Kandazé és vele volt a tükör, a tükör...

A parti üldözőkből kettő leugrott a lóról és a vízbe vetette magát. Timur összerándult: újra alábukni készült, ezúttal hosszabb időre.

- Hadd engedem el a tükröt... esdekelt a leány.

- Fogd, mintha az életemet tartanád!

- Nem bírom...

De azért fogta, szorította, míg újra a víz színére buktak. Szorította, míg tagjait zsibbadó görcs húzta, míg újjait nem érezte többé... Timur látta, hogy a leány ájulóban van, hogy keze meglazul a tükrön... Lelkében pillanatnyi örült tusa kerekedett: a tükör, vagy a leány, a lány, vagy a tükör... Egyiknek veszni kellett.

- Allah a nőt a férfiú terhére teremtette.

Behúnyta a szemét, nehogy a leány huriszépsége, nagy, szomorú, a percek agóniájában mindent megsejtő szeme megtéveszthesse. Örjögő mozdulattal kapott a tükör után, a leányt pedig eleresztette. Óh, milyen könnyen vált le róla: mintha tehetetlen ájult lenne, vagy mintha mindent megértve, örömmel feküdne a halál hullámaiba. Az úszó hajpalást egy iszalagja még lábújjába ölelőzött a legénynek: és Timur lerúgta azt...

Mindegy. Most alábukik és vele van a tükör, - a tükör és a tükörrel együtt mérhetetlen szerencse, hír, gazdagság és a huriknál tündöklőbb asszonyok, akiknek ölén Kandazét el fogja felejteni.

De abban a pillanatban, hogy a leányt elengedte, megszűnt számára az irgalom. A katonák nyilai rajban villámlottak feléje... Ahogy alábukott, vörös vércsíkok húzódtak utána a víz hajnali fénytől világosodó zöldjében; balvállába minden tempónál hasogató szúrás nyilallott.

Még egyszer felbukott, hogy lélekzetet és irányt vegyen. Ekkor a tükör utolsó képet vett föl a partról, az ég piros kárpitja alatt két térdelő katona egy szétbontott fehér turbánba göngyöltette Kandazé tetemét.

A vízben csupán egyik üldöző volt Timur mögött, de az is messze oldalt maradva. Az ujjongás pillanatnyi fellobbanását a legény lelkében szörnyű bizonyosság oltotta ki: üldözője

elmaradt, mert önmaga a víz alatt úszva, egy örvény sodrába került. Ha elengedi a tükröt, talán még kivághatja magát így, sebektől hasogatva is. De nem: a tükröt soha, semmiért! Sőt belekapaszkodott, sőt rátapadt a testével, hogy vérszalagok futottak le a tükörlapon... És az örvény, mint vaskéz ragadta, húzta le a semmibe: a tükör örületes, zöldebb, zöldebb, sötétebb kavargást mutatott...

A fiatal tudós verdeső szívvel felült a kereveten. Mégegyszer a tükör fölé hajolt: felhördült a képtől, ami rámeredt. Hullámtalan zöld végtelenségből egy halottkék arc rémített elő: szeme kidülledve, szederjes ajkát a halak lakmározták... A tudós irtózva taszította el magától az elborzasztó képet... A zuhanó csörömpölésre magához tért. Az ablakon a halavány londoni reggel sápadt, most oltva ki a hold utolsó ezüst fénykévéjét. A bálványok hozzáférhetetlen, megfejthetetlen mosollyal köszöntötték. A húszezer frankos tükör a parketten hevert, hátlapjával fölfelé. Pillanatig nem merte fölemelni: nem tudta, miért: attól félt-e, hogy összetört, vagy hogy nem és hogy ismét azt az arcot fogja rávetíteni.

Végre lehajolt. A tükörlap ezer kis szilánkra volt zúzódva, mintha sok-sok finom lemezből lett volna összeróva, a szilánkok fehérek és foltatlanok voltak, mint a sűrű tej.

- Több dolgok vannak, oh Horatio... villant át a tudós zaklatott agyán. - Soha egy lélek se higgye magáról, hogy fölötte áll egy-egy bűvöletes óra kísérteteinek.

És ez éjszaka óta örökre eltörlődött ajkáról az a fölényes, ifjú mosolygás, amellyel valaha a stambuli régiségáruhoz belépett.

HUGOCSKA.

MÁRTA. EGON.
HUGOCSKA. SZOBALEÁNY.

Fehér világosságú, női nappali. A szemközt levő két ablakon, áttetsző sztórokon keresztül nap-sütött, oleánderes, kerti-bútoros terrászra látni. A terrászról középiütt lejárát. A berendezés világos és kényelmes, a szőnyegek is világosak. A bútorok zöme középtájt. A zongora a bal-, a heverő a jobbsarokban. A két ablak között fiókos szekrény, felette Márta képe életnagyságban: légies sálruha, meztelen váll. A fiókos szekrényen, mintegy a kép alá állítva sok fehér viola. A jobb ablak előtt egy elkezdett gobelin. Tetszés szerint: tükrök, vitrin, sok porcellán, kép, könyv és kézimunka. A balfelől lévő ajtót nehéz szőnyeg takarja. Jobbra is ajtó.

Tavaszi késő délelőtt.

HUGOCSKA: *(Tizenöt éves. A zongoránál ül és valami egészen kezdetleges gyakorlattal vesződik. Igen finoman van öltöztetve. Rózsaszínű stílruhája csak térdig ér. Lakkcipője van és a meztelen karján exotikus fekete karperec. A haja mesterséges, kifogástalan lokknikba fésülve. Sötétszőke. Sápadt arca még kialakulatlan, de már szépülőben.)*

Feláll és csenget.

A SZOBALEÁNY *(Jobbfelől)*: Tetszett csengetni?

HUGOCSKA: Legyen szíves és hozzon egy tálban hidegvizet. Tegyen bele egy darab jeget és két kicsi asztalkendőt.

SZOBALEÁNY: Igenis. *(Kimegy.)*

Míg kint van, Hugocska egy székre ül és a fejét fogja. Mikor a szobaleány visszatér:

HUGOCSKA: Csavarja ki az egyiket és adja ide! *(Összefogja és a homlokára teszi.)* Fogja a zsebkendőm, szorítsa rá vele.

A SZOBALEÁNY *(a tálat egy kis székre helyezi a zongora mellé)*: Nem éri bogra, hanem megtűzöm két biztostüvel. *(A tűket a kebléről kapcsolja le.)* Mennyit fáj a feje a kisasszonynak!

HUGOCSKA: Mindig fáj, ha gyakorolok.

A SZOBALEÁNY: Hát miért nem gyakorol kevesebbet a kisasszony?

HUGOCSKA: Nekem sokat kell pótolni. A kezem se elég könnyű... *(Nézegeti a kezét, széttárja ujjait és nyujtogatja.)*

Mialatt a szobaleány kimegy, Hugocska visszaiül gyakorolni. Pár hangot üt le, aztán rákönyököl a zongorára és fejét az öklén tartja. Majd föláll, kihúzza a jeges ruhát a homlokkötése alól, a vízbe dobja és a másikat csúsztatja a kötés alá. Az ablak felé van fordulva. A terrászon a középiütt levő lejárathoz feltűnik Márta és Egon. Hugocska gyorsan felkapja a tálat és az ajtót takaró függöny mögé rejti. Le akarja oldani a kötetést a fejéről. A frizuráját összerontja. Nem boldogul. Hirtelen a baloldali ajtófüggöny mögé lép és próbál menekülni: az ajtó zárva van. Márta és Egon jobbkézt belépnek. Hugocska elcsendesül. A függöny mellől még kikandikál a ruhájából egy rózsaszín fodor.

MÁRTA: *(Nincs több huszonnégy évesnél. Finom és ideges. Vakító tenniszruhában, a kezében labdaverő. A kalapját a fiókos szekrényre teszi, egy pillantást vet valamelyik tükörbe.)*

EGON *(szintén rakettel. Viselkedése meghatott és izgatott. A kezében egy égő rózsza. Körülnéz.):* Itt minden olyan... világos!

MÁRTA *(kulcsot keres ki ridiküljéből, kinyitja a fiókos szekrényt. Kiveszi a labdaverő tokját. A kulcsot a szekrényben hagyja):* Úgye, még hazamenet leszáll a villamosról és beadja javításra?! Hogy épen ma kellett meglazulnia. - Itt is, ezt a bőrpántot gépeljék le a tokon.

EGON: Holnap reggel készen hozom a pályára. *(Ismét körülnéz.)* Olyan hálás vagyok ennek a kis hibának...

MÁRTA: Kárörvendő?

EGON: Behozott Magukhoz... a ház egy intim szentélyébe. *(Márta képéhez fordul, a kalapja még a kezében.)*

MÁRTA: Tegye le a kalapját; úgy fest, mintha a képem előtt imádkoznék...

EGON *(halkan):* Márta, nem - *mintha.*

MÁRTA *(mosolyogva megrázza a fejét. Óvatosan körülnéz.)*

EGON *(a virágokhoz hajol és közibük tűzi a hozott rózsát):* Ugye, megengedi, hogy megzavarjam ezt a fehér harmóniát...

MÁRTA: Ezt Hugocskától kellene kérdeznie. Ő szedi a violákat képem alá. Nem kedves?

EGON: Boldog virágok!

MÁRTA *(kicsit kacéran):* Ez kinek szól, Hugocskának?

EGON: Én Hugocskának is nagyon hálás vagyok. Úgy, mint a mai húrlazulásnak.

MÁRTA: Vigyázzon, sokat forog körüle... még megégeti magát!

EGON: Én már *soha*, Márta.

(A Hugocska rózsaszín fodra összereszket. Az ajtófüggöny is kissé meglebben.)

MÁRTA: *(Újra körülnéz. Mutató ujját az ajkára teszi, aztán hallgatásra int vele.)*

EGON: *(Megfogja a feltartott ujját és alázatosan csókolgatja.)*

MÁRTA *(zavartan, gyöngéd szemrehányással):* Kicsi... Egon - *(Szabad kezével végigsímít a férfi haján.)*

HUGOCSKA *(meglebbenti a függönyt, újra elengedi, nagyon fojtottan):* Jaj...!

MÁRTA *(elkapja a kezét, körülfigyel, nagyon izgatott):* Menjen, kérem... menjen! *(Szinte kituszkolja Egont, aki egy búcsúzó kézcsókkal kimegy.)*

Márta az ajtóból visszajön és úgy vizsgálódik, mint a félénk emberek lefekvés előtt. Megpillantja a rózsaszínű fodrot és félrerántja a függönyt. A függöny mögött Hugocska úgy áll, hogy háttal az ajtónak dől. A kezét tördeli, egyébként hangtalan. A kötést már letépte. A haja zilált.

Ettől kezdve a jelenet egy darabig egészen halk hangon folyik.

MÁRTA: Hugocska...!

HUGOCSKA: *(Előbbre lép. Magába veszve nyöszörög.)*

MÁRTA: Hugocska... Te... te leskelődtél?!

HUGOCSKA *(magamagának, alig érthetőn):* Nem igaz... nem igaz!...

MÁRTA: Mit motyogsz?

HUGOCSKA (*eltakarja a szemét*): Nem igaz... nem igaz!

MÁRTA: Szégyeld magad! Utánam!

HUGOCSKA (*vinnyog*): Nem... nem igaz!

MÁRTA: Tagadsz a szemembe - szemtől szemembe!

HUGOCSKA (*még mindig szinte magának*): Nem igaz, amit láttam, az nem igaz! Amit hallottam, az nem igaz! (*Hirtelen összekulcsolja kezét és közelebb lép Mártához.*)

MÁRTA: Megbújtál a nappalimba! Feltett szándékkal -

HUGOCSKA (*nyíltabban*): Nem igaz... nem igaz! Én gyakoroltam és akkor -

MÁRTA: Hugocska, ne hazudj! Egy hang se hallatszott ki!...

HUGOCSKA: Nem hazudok. De ha hazudok is... Márta, nem az a borzasztó!

MÁRTA: Csakugyan - hanem az, hogy kémnek álltál utánam! Az a borzasztó, hogy most megismertelek!

HUGOCSKA: Márta, szívem... (*Összekulcsolt kezével Mártát érinti.*) Te ezt nem hiheted... a te hugocskádról. -

MÁRTA: Márta szívem? (*Ellöki.*) Hízalgő, síma kígyó! - Hugocska?... Mostohatestvér!

HUGOCSKA: (*felcsuklik a lefojtott sírástól.*)

MÁRTA: Hogy bántam vele! Attól a pillanattól, hogy mostohaapánk háromesztendősen a házunkba hozta! Hogy fáj a szívem, amikor apánk halála után mama kénytelen volt árva-házba adni! Megfogadtam: mihelyt tehetem, visszaveszem... és -

HUGOCSKA: Miért... miért vettél vissza?

MÁRTA (*keserűen*): Biztosan haszonlesésből tettem, hogy cselédnek tartsalak! A cseléd itt a nappalimban stílruhában tölti a délelőttöt; és estefelé kikocsizik velem a sétaterre - (*Kacag.*)

HUGOCSKA (*fájdalomban*): Ne hányd föl Márta! Jobb volna nekem a szürke vászon árva-ingben, mint... hogy (*hangosabban*) hálás legyen... nekem... egy idegen - mint a húrlazulásnak!

MÁRTA: Minek?!

HUGOCSKA: Nem érzed, milyen borzasztó szégyen ez?

MÁRTA (*úgy, mint Hugocska, egyre hangosabban*): Miféle húrlazulást, szégyent zagyválsz itt összevissza?

HUGOCSKA: Hogy én vagyok az ürügy, amelyért hozzánk jár... és te vagy a cél... az igazi!

MÁRTA: Bolond beszédek! - Van neked fogalmad, mi léhaságot fecsegnek össze a fiatal emberek a fiatal asszonyoknak?

HUGOCSKA: Óh, Márta, bár ne hallottam volna! - Mit tudom én, miért vagyok én neked itt kedves?

MÁRTA: Gyalázat, amivel most gyanúsítasz! Hogy ő mért jár hozzánk, hogy ő mért örül neked, az az ő ügye; de hogy én téged azért... azért hoztalak a házamba - Mondd! merd ezt kimondani!

HUGOCSKA (*hátrál*): Nem, Márta... én ezt...

MÁRTA: Öltöztettek, tanítottalak, mint az édes húgomat! És ezt mind csak azért? Mondd, merd azt mondani, hogy azért tettem.

HUGOCSKA (*lesíti a szemét*): Én ezt nem mondom - nem mondhatom.

MÁRTA (*egészen közelből, tagolva*): Hogy - egy idegen - férfi - a házamba - jöhessen!... Szégyentelen!

HUGOCSKA: Nem... nem! - Hiszen te jó voltál... és én téged nagyon, de nagyon szerettelek - (*a szeme, a hangja könnyes*). A fehér violák... épen ez a borzasztó...

MÁRTA: Mi a borzasztó?

HUGOCSKA: Hogy én nekem ezt most már mindig, amíg élek, tudnom kell... hogy szégyeljem magamat, amikor az az ember a házunkba lép - amikor visszaköszönsz neki az utcán...

MÁRTA: Gondoskodom róla, hogy ne lásd. Te ostoba kölyök vagy, aki nem ismered a dolgok jelentőségét. Egy gombostűt láttál és elefántokról van lidércnyomásod. - Mit tudod te, mi a flört?

HUGOCSKA: Ha ez flört - akkor meg kellene tiltani a tizenegyedik parancsolatban...

MÁRTA: Két hét múlva Lausanneban leszel és ott maradsz, amíg kacagni fogsz ezen a histórián és a saját értelmetlenségeden.

HUGOCSKA: Én ezen nem fogok soha sem kacagni... (*konokul*) És Lausanneba nem megyek.

MÁRTA: Az előbb gyanúsítottál, hogy céljaim vannak ittléteddel. Most mivel gyanúsítasz?!

HUGOCSKA: Én nem megyek Lausanneba a férjed pénzén!

MÁRTA: É n - küldelek.

HUGOCSKA: Az ő pénzén!

MÁRTA: Reá mi a panaszod?

HUGOCSKA: Az, hogy semmi! Hogy jobb hozzám, a senkijéhez, apámnál -

MÁRTA: És ezért te visszadobod a jóságát!

HUGOCSKA: Én sajnálom őt, én nem fogadom el az ő pénzét, a te kezedből, amikor te tőle - verést, korbácsot érdemelsz!

MÁRTA: A szádra vigyázz! (*Tiltólag felemeli a kezét*).

HUGOCSKA: Én megmondom neki, hogy rúgja le Egont a lépcsőn!

MÁRTA: Azt - nem fogod tenni! Azt ne merd, hogy a szádat előtte kinyisd...!

HUGOCSKA: Én sajnálom, nagyon sajnálom őt! Én az ő pártján állok, én neki mindent mindjárt, ahogy hazajön -

MÁRTA: Hát ha sajnálsz - mérgezd csak meg az életét!

HUGOCSKA: Megmérgezem...?

MÁRTA: Most, amikor az üzletből fáradtan hazajön - odamész hozzá... ő megkérdi, ahogy szokta: No, kis sógorasszony, mikor nyílik ki a pünkösdi piros rózsa? És te elpirulsz, mint rendesen és...

HUGOCSKA (*keservesen*): Ó, Istenem -

MÁRTA: És azt mondod: Nézze Vilmos bácsi, ma ne tréfáljon velem... Ma mondanivalóim vannak. Ma én a függöny mögé rejtöztem Mártára leskelődni...

HUGOCSKA: Ezt nem fogom mondani!

MÁRTA: És láttam, amikor Márta és Egon -

HUGOCSKA: Hallgass Márta! Hallgass Márta!

MÁRTA (*kegyetlenül*): Aki leskelődni tud, az nem szégyel árulkodni sem - ...amikor Márta és a szeretője összebújtak! És akkor ő vagy hiszi és kifaggat - és kidob engem és visszahívja Gyurka testvérünket a technikumról, hogy mehet irnoknak - vagy a víz fenekére...

HUGOCSKA: Nem, ő nem fog ilyen bosszút venni.

MÁRTA: - vagy nem hisz el semmit... meggyűlöl téged és - mán túl örökre figyelni fog engem!

HUGOCSKA (*ismételve*): Nem hisz el semmit... meggyűlöl engem... és örökre figyel téged... Ez jó lesz; ez így jó lesz! - És akkor elmegyek Lausanneba, vagy küldjetelek, mint rágalmazót a javító intézetbe... mindegy.

MÁRTA (*talajt kezd veszíteni. Érzékenyül*): A fő az, hogy én boldogtalan legyek! A fő az, hogy engem Egontól elszakíts!

HUGOCSKA: Hogy elszakítsalak...? - Elszakítalak. Megmutattad, hogyan lehet! Ő nem fog hinni semmit, meggyűlöl engem, de téged őrizni fog!

Kint csöngetés; hallatszik, amint a szobalány valakit beereszt és hogy a jövevény a folyosón egy másik szobába nyit be. - Innen kezdve, a beszéd újra fojtottan folyik.

MÁRTA: Ez Vilmos - (*reszket*).

HUGOCSKA (*elszántan*): Megyek.

MÁRTA (*összekulcsolt kézzel elébe áll*): Hugocska... lelkem... hallgass meg... hiszen nem vagy már gyermek -

HUGOCSKA: Imént még kölyök voltam.

MÁRTA: Nem, Hugocska... érts meg - meg kell értened. (*Átfogja Hugocskát, hogy visszatartsa.*)

HUGOCSKA: Értelek, nagyon is értelek!

MÁRTA: Nem igaz - nem értesz. Nézd - (*Hugocska ki akarja magát szabadítani*) ne fuss, várj... csak egy szót! - Én megmondom most neked... csak ezt hallgasd meg (*kapkod*) - énnekem a világon... csak annyi örömöm van!

HUGOCSKA (*lefejté Mártát, hűvösen*): A legirigyeltebb asszony vagy a városon!

MÁRTA: Irigyelnek... a pénzt... a fényt... a szabadságot... amit a férjem ad -

HUGOCSKA: Mindened van. Minden úgy van, ahogyan akarod - és nem akarsz egy kis flórtról lemondani...?

MÁRTA (*lesütött szemmel*): Hogy mondtad imént, Hugocska?... Vilmos apád helyett apád?... (*nehezen*) nekem is az - apám - semmi több! És te erre nem gondolsz -

HUGOCSKA (*csodálkozva rátekint*): Neked is - - csak apád?

MÁRTA (*egészen közel Hugocskához*): Értesz-e Hugocska?! - Férjhez mentem - mert szegény anyánkat nem volt miből tartanunk, - mert Gyurkát egyetemre küldhettem - és téged hazahozhattalak! - Odaadtam értetek fiatal életemet!...

HUGOCSKA: Te is örülsz... a gazdagságotnak.

MÁRTA: Nem annyira, mint gondolod! - Óh voltak óráim, napjaim...

HUGOCSKA: Most mindig ragyogsz. Ami volt, elmúlt.

MÁRTA: Vannak kínok, mikre ráemlékezni is félhalál - (*pár pillanatig szóval*) Hugocska, te már nő vagy - hogy ezt jól megérthesd... Csak egy percre gondolj, Hugocska - az esküvőm estéjén - egy csókkal búcsúztam tőled...

HUGOCSKA (*magafeledten*): És én azt súgtam: légy olyan boldog, amilyen jó - amilyen szép vagy -

MÁRTA: Azokban az órákban gondoltál-e rám, Hugocska?... Tudod mi az, a koszorúdat vetni le és reszketni egy apádkorú, idegen ember lépteitől?! - Oh Istenem, le akartam térdelni a szobalány elé, sírni, könyörögni, hogy ki ne menjen... Aki ezt nem próbálta... (*könnyezik.*)

HUGOCSKA (*reszketve*): Márta, szívem...

MÁRTA: És most eredj, árukkodj rám, Hugocska!

HUGOCSKA (*félénk reménnyel*): De ha ő úgyszólván csak egy gombostű neked -

MÁRTA: Az a gombostű, ami a boldogsággal összeakaszt még -

HUGOCSKA: És engem örökre sebezni fog!

MÁRTA: Sebezni - téged?

HUGOCSKA (*kétségbeesetten*): Hogyan éljek én itt melletted? - Hidd el, szégyelni fogjuk egymás szemébe nézni. - Óh Márta, kérlek, mindenre kérlek: küldd el Egon - örökre!

MÁRTA: Ezt... Hugocska.. ezt - óh Istenem -

HUGOCSKA (*könyörögve*): Hiszen csak egy gombostűt kérek! Csak egy szép játékodat dobnád el és megtartanád a hugocskád szeretetét.

MÁRTA: Hugocska, mit mondjak neked?

HUGOCSKA: ...hogy én kedvesebb vagyok neked egy játéknál!

MÁRTA (*kínosan*): Neked ezt tudnod, érezned kellene -

HUGOCSKA: Hát akkor csak az következhetik, hogy -

MÁRTA (*elszántan*): Igen, Hugocska. Az. Hazudtam. Egon nekem nem -

HUGOCSKA (*nagyon ijedten*): ...nem játék?

MÁRTA: Nem. Egon nekem a Minden.

HUGOCSKA: (*nem jut lélekzethez.*)

MÁRTA: Hugocska, szívem - rosszul vagy?

HUGOCSKA (*összeszedi magát*): ...kérdezni akarok valamit -

MÁRTA: Elsápadtál!

HUGOCSKA: Ez nem fontos... Márta, miért nem vagy becsületes?

MÁRTA: Becstelennek tartasz?!

HUGOCSKA: - arról, hogy szeret, senkisémet tehet. Én tudom ezt! De -

MÁRTA: Nos?

HUGOCSKA: Miért nem mész velem?

MÁRTA (*zavarban*): Tudod, hogy ő még egy senki... most kezdi csak az életet... és nektek is oly nagy szükségetek van reám!

HUGOCSKA: Miattam ne aggódj, én megtanultam túrni s dolgozni.

MÁRTA: És Gyurka?!

HUGOCSKA: Hát - várj még egy kicsit s azután - én akárhova elmennék azzal, akit szeretek -

MÁRTA: És az uram? Semmit sem tud róla, mibe került nekem hozzája szokni - mibe kerül ma is. Tudod, hogy ő boldog és megelégedett. És épen te biztatsz -

HUGOCSKA: Én... én... (*elsimít a homlokán, mintegy eszmélve.*)

MÁRTA: - hogy egyszerűen otthagyjam faképnél, miután az élet legnagyobb bajain túlségített! Ahelyett, hogy megóvnók az ő lelki nyugalma. Hát, ha ez neked becsület -

HUGOCSKA: Jaj, Márta - mintha igazad volna és... mintha mégsem volna igazad. (*Dörzsöli homlokát; szédül.*)

MÁRTA (*megfogja*): Hugocska, te nagyon rosszul vagy!

HUGOCSKA: Semmi az... fáj a fejem. Adj jeget -

MÁRTA: (*csengetni akar.*)

HUGOCSKA (*az ajtófüggönyre mutat*): Ott van.

MÁRTA: (*szétnyitja a függönyt.*)

HUGOCSKA: Látod, nem leskelődtem. Ott a tál s a kötés a földön -

MÁRTA: Hadd el Hugocska! (*Kiemeli az asztalkendőt és Hugocska homlokára szorítja.*)

HUGOCSKA: Csak szégyeltem magam -

MÁRTA (*még mindig tartja az asztalkendőt Hugocska homlokára*): Hát szégyen az, ha fáj a fejed?

HUGOCSKA: De csúful áll a kötés - te is elbújnál ilyen kiábrándítón...

MÁRTA: De hiszen, más is látott már bekötött homlokkal...

HUGOCSKA: Más igen - de az más!

MÁRTA: Miért volna más?

HUGOCSKA: Mert más engem nem vett soha még számba, de Egon virágot hozott nekem - s olyan szépen... olyan kedvesen kért mindig, hogy legyünk délután a sétatéri cukrászdában -

MÁRTA (*leveszi kezét Hugocska fejéről*): Istenem, Hugocska... te azt hitted? -

HUGOCSKA (*mosolyogni próbál*): Nem hittem semmit - Semmit Márta, semmit...

MÁRTA: Te azt hitted, hogy Egon neked - hogy érted -

HUGOCSKA (*növekvő zavarral*): Én, Márta? - Én?... Hogy én hittem volna, hogy melletted számbajövök? -

MÁRTA (*gyöngéden*): De talán beleszótted őt első álmaidba?

HUGOCSKA: Nem, Márta! ne hidd, sohase hidd! - Én Hugocska vagyok, én kisleány vagyok, - én nem is tudok még álmodni.

MÁRTA: Édes, szegény kicsi Hugocskám!

HUGOCSKA (*idegesen*): Légy szíves és ne sajnálj engem! (*Pillanatra elveszti magát és kétségbeesetten felzokog.*)

MÁRTA: Hát már a jószágom sem kell, Hugocska? (*Hugocska nem felel, próbálja összeszedni magát. Pár lépést tesz a szobában, azután megáll Márta előtt.*)

HUGOCSKA: Esküdj meg, hogy nem gyanakszol! Hogy nem gyanúsítasz - afféle álmokkal.

MÁRTA: Hugocska szívem soha többet erről szó nem lesz. - Csak azt mondd meg most, hogy mit akarsz, mit tehetek érted?

HUGOCSKA (*lehajtja fejét, gondolkozik*): Elmenni -

MÁRTA (*reménykedően*): Lausanneba?

HUGOCSKA: Márta, én nem Lausanneba, én az Árvaházba fogok visszamenni.

MÁRTA: Oda, ahol grófi szobaleányokat nevelnek?

HUGOCSKA: Házileányokat!

MÁRTA: Hogy az én hugom kegyelemkenyéren nőjön, azután mint házileány hányódjék? - Milyen szégyen volna!

HUGOCSKA: De nekem csak így, csak ez az élet nem volna szégyen.

MÁRTA: Csak nem akarsz minket rágalmaztatni, hogy nincs szívünk veled?

HUGOCSKA: Márta, ne vágd el minden reményemet az élethez!

MÁRTA: Lehetetlen, Hugocska! Én ebbe soha bele nem egyezem!

HUGOCSKA: Én nem fogadhatok el tőled semmit többet! Én el akarok múlni a ti életek-ből...

MÁRTA: Hugocska kedves, te nem is tudod, mit beszélsz. Hiszen tudnod kellene, milyen drága vagy nekünk!

HUGOCSKA: Mégis... ezentúl csak egy szomorú fenyegetés leszek nektek.

MÁRTA (*keresi a szavakat*): Mi úgy szeretnénk - mind - neked... egy szép életet teremteni -

HUGOCSKA: A világ mégis összeomlott nekem. Egyetlen nagy seb vagyok Márta, amit nem lehet bekötni... (*fáradtan a szék támlájára dől.*)

MÁRTA: Hogy mondhatod ezt Hugocska?

HUGOCSKA (*nagyon komolyan*): Márta, igazán... esküszöl, hogy én nem mehetek az Árvaházba?

MÁRTA: A mi szégyenünk, meghurcoltatásunk nélkül - nem!

HUGOCSKA (*leejti fejét, inkább csak magának beszél, miközben az újján számol*): Itt maradni? - Ilyen boldogtalanul... s mindenkinek így az útjában. ...(*A fejét rázza*). Árulkodni - (*undorodva összereszket*). Hallgatni, lekenyerezve (*fájdalmasan nyöszörög*). Árvaház - botrány...? (*Ismét elernyed*). Nincsen nekem utam, nincsen sehová -

MÁRTA: Nem, nem Hugocska... hidd el, ha nagyobbra nősz... okosabban gondolkodol... annyi szép vár még reád!

HUGOCSKA: Én semmit se látok, csak sötétet. - Zsákutakat. - Honnan vegyem én az erőt, nagyobbra nőni? (*Magába rogy, darabig nem törődik semmivel.*)

SZOBALEÁNY: (*kopog.*)

MÁRTA: (*gyorsan egy tükörhöz fordul, puderezi magát*) Lehet!

SZOBALEÁNY: Kérem ebédelni jönni. A nagyságos úr vár. (*Kimegy.*)

MÁRTA: Hugocska drága, menj a szobádba. Majd beszélünk még. - Most próbálj aludni, amíg a fejfájást kialszod. (*Kimenőben.*) Hugocska, igen?

HUGOCSKA (*megrezzen, alig figyelve*): Igen.

MÁRTA: Nézd, ki kell mennem az asztalhoz, különben feltűnik. (*A küszöbről visszafordul, mintha valami visszahívná*): Vagy veled maradjak?

HUGOCSKA (*csak most veszi igazán észre, hogy Márta ki akart menni. Feláll.*) Nem Márta... csak egy pillanatra. (*Márta visszajön; Hugocska a nyakára kapcsolja a kezét*): Márta, én nem haragszom rád...

MÁRTA: Hiszem, Hugocska.

HUGOCSKA: De neked tudni kell, érezni... mindig, mindig, hogy én most nem haragudtam -

MÁRTA: Tudom, te jó kis Hugocska vagy. (*Megcsókolja.*) Hanem most megpróbálsz elaludni, ugye?

HUGOCSKA: Megpróbálok -

Márta kimegy. Hugocska pár pillanatig mozdulatlan. Aztán az újján számolja, hogy mit van mit tennie, ahogyan az imént Mártának számolta fel. De nem szól, csak a kísérő mozdulatokat teszi és az arcáról olvashatni. A számadás végén leejti a fejét és csendesén rázogatja. Aztán felkapja, körülnéz, odamegy a komódhoz, amelynek zárában Márta a kulcsot bennfelejtette. Folyton körülfigyelve a kulcsot az alsó fiókba próbálja; kihúzza a fiókot, keresgél... Kiveszi Márta browningját, megnézegeti s a keblébe csúsztatja. Még egy pillanatig a színen marad. Egon piros rózsáját kiemeli a violák közül és magával akarja vinni. A küszöbről visszafordul, lassan a komódig megy és a rózsát helyre teszi a violák közé. - Azután csendesén, elengedett tagokkal kisurran.

MÁJUSI AJÁNDÉK.

Ketten voltak, az asszony és a május.

Az ablaknál állott mindakettő.

A május befelé ólálkodott: rezgő fényekkel nyúlt a karszékekbe, tapogatott végig a fehér-prémes heverőn.

- Nincs nálad?

Az asszony kikémlelt a májusba.

- Hol rejted őt, nem most jön-é, keresztül rajtad?

A május tagadón rázta szőke lombjait, lemutatott az út gereblyélt, töretlen homokjára.

- Hozd el őt nekem. Olyan rég várok reá.

- Ha olyan rég várod, miért nem csalogattad ibolyával húsvéti öntözőnek? Verted volna meg áprilisi csalfa bolondsággal.

- Húsvétnál régebb várom...

- Hát kérted volna a selyemálarcos, részeg Karneváltól, farsangi lázra.

- Régebben kérem én őt magamnak.

- Betlehemi csillagtól esdekelted volna, a karácsonytól, a legnagyobb ajándékozótól.

- Már akkor is lankadt voltam a sóvárgásban.

- Az ősz öledbe dobta volna, mint almát az éhes cigányleánynak, feltartott köntösébe.

- Milyen vak vagy, milyen siket. Csak a szóból hallasz, csak a könnyből látsz... Én az első hajadoni hajnal óta őt lesem. Sorvadok érte azóta is.

- És minden nyíló rózsához hasonlítasz.

- A szépségemet ünnepi köntösnek viselem a fogadtatásra. De alatta a lelkem jaj nélkül szomorú, mint a régi gyásznál, amikor már csak befelé fordult a bánat, háttal a világnak...

- És mi lenne, ha jönne.

- Próbáltam jöttét valaha is? Láttam a napot a földre ereszkedni ölelésre? - Mi lenne?... Még elgondolni sem bírom.

- Azt sem tudod, mit kérsz és kéred.

- Térden.

- És éppen tőlem? Én a pünkösdi királyságot osztom, a háromnapost.

- És ha csak egynapost, - ha egyetlen órást... Az ölelés törvénye a mulandóság.

- Bölcs vagy, sokat szenvedhettél már.

- Bölcsőbb is vagyok: tudom, hogy ami az enyém volt, az az enyém.

- Óh, látlak, ahogy asszonyok szoktak. Kapaszkodol, átkozódol, sírsz és leveted a szépséged, az ünnepi köntöst, ha az ünnep elhervadott.

- A királynék nem járnak büszkébben anyaságuk első tudott napján, mint ahogy én fogok járni ünnepem után.

- Honnan veszed az erőt?
 - Abból, amit azután el nem vesz senki többet rólam, tőlem. A keze simogatásának selyméből, a csókjának örök elégtétellekre eljegyző édességéből.
 - Miért nem kérted, amikor a tavaly álltam ablakodnál, tavaly előtt?
 - Akkor még csak a lelkemben találkoztam veled.
 - És most?
 - Láttam test szerint.
 - Hol?
 - Egyszer, egy farsangi éjjelen.
 - Szóltál velem?
 - A bálterem bejáratát a tömeg ostromolta. Társaim elsodródtak tőlem... Ott tétováztam egy fenyőgírlándos boltív alatt... Fehér krizantémot viselt. Odalépett hozzám, ragyogó, magabízó ifjúságában, mintha csak a szívemből lépett volna elélem... Azt mondta, bízzam reá magamat, elvezet. Megfogta a kezemet... Olyan kemény, meleg, tisztatapintású keze volt, mint a nap-sütött, hajlós, fiatal faágak... Keresztül a forró gyűrődáson. Mentem a kezén, mint csillag után.
 - Álarcban voltál?
 - Mikor nem viselünk mi álarcot? Ha a végzetünkkel találkozunk, akkor a leginkább.
 - Miért nem néztél kihívón, ígérően a szemébe?
 - Elgyengültem, mint leszédülni készülő szírom.
 - Hullottál volna elejébe.
 - Hogy megtaposson?
 - Se elszántan, se nyomorultan - hát akkor, hogy akarod megejteni magadnak?
 - Óh május, nem érted? El vagyok szánva mindenre. Futni vakon veled, ahová sodor, ez a bátorságom. Megnyitom szerelme előtt az engedelmisségem sorompóit, ez az alázatam. De neki nem szabad tudni, hogy én akarom így! Hogy én sóvárgok régebb, hogy én halok meg hamarabb érte... Neki úgy kell jönni, mintha ő hozná magát, mintha térdén csúszna, mintha levetné a koronáját a lábam zsámolyául... Segíts május, óh segíts! - Te az asszonyok barátja vagy. Te elhited a férfival, hogy ő akar, amikor ő a fonálon húzott báb - hogy ő a rabszolga, amikor a térdére hull a fejünk.
- Megértőn bólingattak május fürtei, a szőke lombok.
- Tudom, tudom mi az asszonyok örök parancsa. Dicsőnek maradni a megadásban. Hanem most titkaidba kell beavatnod engem.
 - Nincs más titkom, csak ez az álom.
 - Minden nő csupa titok. És a titka csupa kész fegyver... Hajolj ki hozzám az ablakon, hogy jobban ismerjelek. Hogy tapintsam ki újjammal a hajad fogását, igyam az illatodból, kóstoljam meg a szájad ízét... Milyen okos vagy, milyen igazad van! Hogy kértél volna az őszől: hiszen te szégyelled feltartani a ruhád, s kacagó szemmel kilesni a percet, mikor az alma leszédül... Angyalfiára sem várhatsz: éjjeli misén nem durvult a térded s az apácák fehér szerelmében fáznál. Farsangkor nem vagy pillangó: nehéz a szíved és lehúzó... Te az én húgom vagy: pazar a büntelen üdvösség sugárzásában - hanem az utad az szeméremkövel van kirakva. Buja vagy és sohasem kacér, áhítat vagy, de profánok az imáid.

- Hanem fecsegő nem vagyok, május, te pedig csacsogsz és nem sietsz, hízelkedel és nem cselekszel.

- Milyen bolond vagy. Sértegetsz, amikor én a titkaidból kelepcét fonogatok.

...A férfi térdig vízben állt, a márványlapokat csiszolta. Sokkal pompásabb volt, mint mikor krizantémot viselt. Meztelen karján, mellén kivert az erő harmata, a szeme csókolta a munkát, mint a szeretőt még nem ismerőké.

Egy sor ablak nyitva volt a műhelyben, szél osont be ott és kifeszegette a szembenlévő sor ablakot.

Friss volt a szél és babra, meg-megcsapó, mint táncban repkedő asszonyi köntösnek szegélye. Fűszere a sápadt virágoké, gyengéd, lassan lebíró...

A fej könnyen megszedül, a véső elcsuklik a mindig biztos kézben -

Alkonyodott már és szinte szendergésre hajolt minden növény. De közben nőtt és duzzadt, mint álmában a koránfekvő gyermek.

A fübe terült és beszívta a föld lehelletét. Vajjon az gyöngyözte magából az ég alá kicsaló illatot?... Különös: maga nem álmos és a keze mégis lehúz, külön kíván elszenderedni... Az ő keze, a kalapács-sóvár, vésőn-kapó, sohasem ernyedő alkotni akarás.

Hosszú, puha szálak símultak a tenyerébe: pihés félgöndörségek.

- Talán árvalányhaj... talán - Óh miért is nem nő fekete árvalányhaj sűrű, fényes tömkelegben...

Az égből látszott csüngen a nehéz, piros akácgerezd. Letépte és mint gyermekkorában a kis zöld csészékből kifosztotta a szirmokat és szívni kezdte a szíromtöveket. Mézédés volt a kóstoló és mégis csak kívántatás. Mohóság lepte meg...

- Hazamegyek... tán megéheztem...

A város felé fordult, de újból arculverdeste a szél.

Bodzavirágnak fehér tenyeréből, elejtett asszonyi zsebkendőről... honnan lepte meg már ez az illat?

S mint hívogató kendő, integet. -

Elindult a nyomában s az lebegett előtte, mint láthatatlanul verdeső óriási lepke... Kinyúlt a keze érte, mintha gyepelőjét tartaná és futott-futott vele. Az illatban ígéret reszketett: most a rétre futunk, ahol az árvalányhaj dúsabban terem, mint a kasza alá a legsűrűbb mező és a piros akácból jóllakásig tart a mézszüret -

Rácshoz ért, ott megtorpant a szél is. Repkény bokkrétázta fehér villával állott szemben, az ablakban háttal halovány női sziluett.

Homályosan eszmélt s a szíve nőtt. Mint gyermekkori, tisztafehér ünnepnapra: lebbent fel benne az emlékre szitált felejtkezés. Egy farsangi éjjel hallgatag, elburkolt asszonyt kísért ide haza szánon -

...Az illat befordult a kertbe, felszaladt a lépcsőn s a verandán át bevonta őt a fehérfényű, oltártiszta kis szobába.

Üdvözölték egymást. - A férfi a virágokat kereste, melyek olyan messzi küldték utána a hívogatást. De a szobában csak egyetlen virág volt - annak a fehér pórusaiból illant szerte a kábulat.

Fekete árvalányhajkéve húzta-vette fel szelíden, ágyalt meg a férfi kezének, eleven selyemből az első nagyszerű elnyugvásra.

Mézontó piros akác új és új virágot bontott -

Künt az ablak alatt a május betakarózott az éjszaka csillagos lepedőjével és strázsát állott az üdvösségnek.

A KERT NEM TUD RÓLA.

A kert olyan volt, amilyenre szerelmes asszonyok szokták ápolni boldogságuk környezetét. Olyan, mint egy titkos ünnepeket szolgáló kápolna, mint egy áhítattal vetett nyoszolya: rejtett volt, tiszta és pompázatos.

A kereken háttal forduló házaknak még a vakablakaik szemét is bekötötte a magasra nyírt thujakerítés. A terrász elé virágágyak terültek, szőke porondos utakkal, smaragd-fényes füvekkel körülfogott előszőnyegek, melyeknek színváltó, megújuló pompája a hóvirág szende-fehér bojtjaival harangozta be a tavaszt és a salviák tűznél pirosabb máglyáival feküdt a dír alá.

Mégis a kertben több volt a zöld a virágnál. Már az ágyások közepén és szegleteiben is yuccák, dracenák, agavék tárták ki délies, merev szépségüket és rózsaszíneres márvány-edényeik köré a kövirózsák tömörültek pozsgás dombokba.

Az ágyakon túl a bokrok zöldvilágú, mindig hűvös folyosókká borultak össze. Itt már a madarak is otthon voltak, éneklők és kedves hallgatagok, akiknek zaja halk pityegés és rebbent, lombsúrló suhanások...

Ilyen volt az a kert, amely elé a terrászra legelőször kiültek a májusi csókváltás láza után, a csillagok alá, hogy ők legyenek tanúi az egymásralelésnek, akik soha el nem múlnak a fejük felől. Ide, a terrászig sötétlett jobbkézt az a taxus lugas, ahol olvasni szokták a könyveket, amelyekben saját magukkal találkoztak szembe. Ebben a lugasban húnyta le szemét az asszony az ifjú Werther valóságosul szép keservein és itt takarta arcát a férfi Baudelairet olvasva abba a selyemtömkelegbe, amelynek üde illata a meghasított fenyőfakéreg gazdag balzsamait idézte.

Balkézt fenyőfák közül a hintaágy is idetetszett. Hányszor találta ott az asszonyt! Olyankor leült mellé és tán sohasem voltak szebb órák, mint mikor az ébredését várta... Vagy az az óra volt a gazdagabb, amikor az első könnyét látta? - Nem a szerelmükért esett az ki: egy kis rokongyermek volt súlyos beteg, akit a férfi sohse látott és akiért most mégis újra tanulta a gyermekkorra óta elfelejtett imádságokat, csak azért, hogy az asszony mosolyát visszakapja megint.

Az élet olyan szép volt, olyan dús és olyan változatlan körülötte! Ahogy az évek múltak: a szépsége, a jósága, a bűbája nem szenvedett törést. A vele való szerelem kultusszá avatódott, elcserélhetetlenné, mint a vallás.

Ma újra ketten léptek ki a terrászra és kert és asszony sohasem voltak még ilyen színpompásan szépek. A pázsitzegélyek úgy csillogtak, mintha alólról világítanák őket. A virágok a tavaszi túlnyomó kék-fehér és az őszi túlnyomó sárga-piros közt delelőt tartottak. A leggyöngédebb égperem-színtől a rózsaszín-lilán át a nyári zenit szédítő kékjéig és a parasztpántlikák kacagó rózsaszínjéig pazarolták a szépséget a harangvirágok, a gyűszűvirág pedig piros és sárga tűzgerezdeket gyujtogatott közójük. Most már értette a férfi, miért állta el az asszony előle napokig a kertbe vivő ajtót. Meglepetésnek szánta a delelőre ért virágzást. Ezt a pompát, amely mintha ismétlődött volna rajta. A homloka folttalan fehéren, a halántéka vonalas kékjein, a rózsaszínre hevült arcon és a forrópirosra csókkolt ajkakon. A ruhájának is mása volt a legvilágosabb füvek zsenge zöldjében, szemének bársonyával is megpróbálta vetekedni az árvácskák legfelső szirmlevele. Csak a hajának nem akadt testvérszíne: sem a Krisztus-szemek vörösbarna foltjaiban, sem a széteső rózsák sötétreért porzóiban.

A hosszú, néma gyönyörködés alatt az asszony lassan elborult.

- A kert nem tud róla, mondta és szava elbotlott.

- Miről?

Csak megfogta a férfi kezét és vonni kezdte. Könnyű volt vonnia, az ő kezén a férfi sosem kérdezte volna, hová viszik. Túl a kert virágos részén, ahol az első lombfolyosó nyílt, hosszú gallyakban csüggött a repkény. Dús, kemény, majdnem feketezöld volt a levele, a fehér erekben akárha tiszta, hűvös vére csergedezne.

Az asszony felnyúlt egy gally után, lehúzta mélyen, elbabrált vele és aztán megmutatott rajta egy viaszsárga levelet.

- Az első, - mondta csendesen.

A visszaeresztett gally beleakadt halántékán leomló hajába és felborzolta azt. A férfi gyöngéden akarta lesimítani. És akkor valami a szemébe szúrt. Rövid, a többtől dacosan, idegenül elálló, göndörebb és érdekesebb hajsza volt. Olyan színű, mint a barna érckövek tellérében feltetsző ezüstér.

Az első...

- A kert nem tud róla, mondta ismét az asszony, hogy az ősz benne páholyt nyitott magának.

Kiigazította magát.

- Nem is páholyt, csak egy kis leskelő nyílást, ahonnan végignézi még a színek színjátékát és aztán avarba sepri össze őket!

Míg beszélt, lehajtott fejjel előrement, a férfi utána. Az a kis ezüstsál reszketett a jószagú nyári szélben, amely a szökőkút harmatát fújta rájuk.

Leültek a fehér padra. - A férfi sápadt volt, mint a viaszsárga repkénylevél.

- Kicsit fáradt vagyok, mondta az asszonynak. Végigfeküdt a padon és az ölébe hajtotta a fejét, aztán behúnyta a szemét, hogy ne kelljen beszélnie... Egy kép kezdte gyötörni. Az asszonyt látta a tükör előtt, amikor találkozik az első ősz hajszával. Az asszonyt, aki nem kívánta tőle - legalább is sohasem szólt róla - hogy elhagyja érette nyugalmas otthonát, feleségét, gyermekeit. Hogy megadja neki is azt, ami halandó szerelemből kinő, bele az örökkévalóságba: a gyermeket... Az asszonyt, akinek a szerelmén kívül egyebe nincs, aki az első ősz hajjal való találkozástól kezdve reszketni fog soha be nem vallott reszketéssel, hogy elveszíti azt az egyet, amiért mindent feláldozott.

Vergődni látta ezt a pompás, nyugalmas embert, akit úgy ismert meg, mint a töretlen harmóniát. Vergődni és tán egy nap kimagyarázatlan búcsút venni, egy csak magában elvégzett leszámolás után, hogy feleség és anya lehet valaki dérütött halántékkal, de a szeretőhöz, a nagyszerű szeretőhöz ilyenkor a panasztalan elbúcsúzás talál.

Óh, fáj a szíve és csak egy vigasztalása volt. Elmálló, alig kielemezhető érzés: hogy nem magamagáért, hanem az asszonyért fáj jobban a szíve. Érte, akit már maga elé lát apácaszínű köntösében, ahogy nem maradt már semmije, csak a multak örökös temetési szertartása. Míg ő, a férfi a kisleányát fogja majd homlokon csókolni esküvőre indultában és a fiának fog életbeindító kézszorítást nyújtani. És unokák fürge trappja ver talán taktust háza örömeihez, amikor leesik a hó az asszony udvarára és nő, nő süppedetlen egyszintesen, mert meg nem tapossa senki, hogy hozzá belépjen, s csak a madarak finom lába ír csillagforma nyomokat a küszöbére...

Az asszony elborulása nem volt több, mint a futófelhő árnyéka a kerten, amely alatt a színek mélysége még erőteljesebben kiviláglik. A mélabú finom, szinte jóleső ernyedtsége csak akkor ért nála döbbenetre, amikor a férfit sóhajtani hallotta. És meglátta a hanyattfekvőnek szemszögében a lefolyni nem tudó könnyeket.

- Az Istenért, megbúsítottalak, csak nem az első sárga levéllel?

A férfi alig felfogható arcerebbéssel intett igent. És már érezte is a szemén egy zsebkendő puha érintését.

Csendes szóval, anyásan intette az asszony, ahogy a betegek füle elől lopják el a szomorító dolgokat:

- Rejtsük el a könnyeidet. A kertnek nem szabad tudni róla, hogy máris megsirattad. Hadd virágozzék jó darabig gondtalan, nem sejtve, hogy szépségén karcolás esett...

A kis patyolatkendőbe belefogta a felitatott könnyeket és mintha a legdrágábbjéért fakadtak volna, eldugta őket jól még forrón, gazdagon lüktető kebelébe.

KÉT GYÁSZ.

Zárt kocsiban jött a temető kapujáig. Ne lássa meg senki, hogy csokrot hoz, amikor nincsen itt senki törvényes halottja.

Pedig ekkora városban ki ismeri őt és ki tudja, merre temette el az övéit. De ahogy restellte valaha, hogy kandi szem felismerje rajta a csókok piros nyomát, úgy szégyelte volna most, hogy rábámuljanak gyászának fehér rózsáira.

Esett a hó. A fenyővel szegett széles úton előttejárók lábnyomai barnállottak az újjnyi fehérségben. Egy kicsit formátlan, sűrűnlépő női lábé a középén, jobbfelől apró leányka cipellő, balfelől egy serdülő fiú szeges bakancsáé. És a fiú nyoma mellett valami kendőrojtnek súrlása a havon.

Ösztönszerűen az útszélre húzódott, mintha nem illenék belegázolnia a három lépés összefogózó rajzolatába...

Sohasem volt ilyen szép a temető. Halottaknapja után a sok virág még feldombolva állott a sírokon. A hórég, mint tapadó lepedő, nagyvonalúvá, faragványszerűvé nemesítette formáikat. Mintha márványsírok között menne fölfelé. Nem sietett. Az enyhe hószag, a világfelejtette csendesség lefogta vergődő fájdalmát és szent mélabúvá szenderült el az a lelkén.

A halálnap évfordulóján a tavalyi nyárra emlékezett vissza. Az utolsó nyárra.

Már betegeskedett, olykor láza volt szegénynek. Az orvos leküldte Abbáziába. Ő maga a Balaton mellett egy éjszaka erre ébredt:

- Légy mindig jó, amikor jó lehetsz.

Másnap hajnalban már a Karsztról látta az Adria tojásdad tükreit felcsillani. Szelíd, olajozottan síma hullámok hátán vitte a hajó...

A villa alsó lépcsőin zölden villámlottak a gyíkocskák.

- Ach, die lieben Eidechsen! Die bringen uns das schöne Wetter!

Fehérfőkötős, friss leányzó mondta ezt, a verandán ülő férfinak uzsonnát szolgálva fel.

A férfi, mint aki egy biztosra vett reményt lát teljesedni, meglepődés nélkül ragyogott fel, ahogy a leány vállán át megpillantotta őt.

...A nyár után alig látták egymást, de ilyen gazdag emlékekkel lehetett várni nyugodtan az új örmre.

Nem jött soha több öröm. - Járvány támadt, amely alatt az emberek irtóztak elmenni egymás temetésére. Azokban a napokban odaadta volna az életét, hogy a szolgálója lehessen. Hogy megkenhesse a fejét, hogy hidegrázta testét melengesse. De az mind a más joga volt: neki be kellett érnie a szédült szavak s a csókok emlékével... Az asszony még ápolónőt sem engedett a küszöbön belépni.

A cselédlépcsőn járt fel kérdezősködni a házba, mely előtt egy éjjel addig sétált, míg a rendőr megszólította... Hogy kellett magát összeszednie, hogy csak a jóismerős szimpla érdeklődését mutassa és ne vegye észre a cselédség, hogy lesi, hogy kap a szó után.

- Ma jobbacskán van... ma rosszabbul... Meghalt.

Sohasem fog tudni visszaemlékezni: mit felelt erre, hogyan került haza. Csak azt tudja még, amikor a koporsóhoz lépett. Részvétét rebegette az asszonynak, aki úgy sírhatott és úgy sírt, mint aki az életénél többet vesztett. Ő pedig csak a szemével csókolhatta meg a homlokát.

Azután a járvány kitört rajta is és feküdt hónapokig, míg a tavasz visszatette az életbe.

...A temető széles útja most két keskenyebbre ágazott. Ő a jobbfelé vivőre fordult. Furcsa, a három pár lábnyom is arra. Gyanút fogott, kis oldalösvényre tért ki... Milyen jól is tette. A sűrű thuják mögül megpillanthatta látatlanul a törvényes gyász ünnepét. A még sírkötelen domb elé a kicsi asszony leterítette a fiú karján hozott plaidet és arra térdepeltek. Tiszta feketén a tiszta fehér temetőben. Az asszony sírt, a hozzáboruló gyermekek mély áhítatban imádkoztak. Előttük a behavazott hanton egy sárga krizantémcsokor szinte égett.

Igen. Az ő virágjuk messzevilágíthatott, a fekete gyászuk mint szobor plántálódhatott a sír fölé. De neki, mint ma egy éve a cselédlépcsőházban: úgy kell kerülő utakon közelítenie és az ismeretlen sírok közt kószálnia, míg amazok kisírják előbbvaló könnyeiket... De hát kisebb az ő kínja, nagyobb az ő árvaságuk? Ki maradt úgy vissza, mint a fa, melyről az utolsó lombot is letépte a szél?...

Csak ment, ment a nyomtalan fehér ösvényeken és már nagyon fázott. A hó kezdett hidegen lehelni, az ég fent kivetkőzött a puha fellegekből és szívni kezdte a még lent felejtett kis enyhességet.

Sokáig didergett a tetőn, míg végre a temetőkapun kifordulni látta a három gyászolót.

...Egész nyáron, egész őszön át visszahúzta a kezét minden virágtól. A szobáiba nem kívánta: olyan szép ünnepekre díszítette hajdan virággal a házat, hogy most fájna volna egy bimbót is látania. S a temetőbe nem vihetett bár egy szálat is. Nem akarta, hogy az özvegy megütközzék, eltűnjék egyszer az idegen virágon... Most már lehet. Halottak napja lejárt, a halál évfordulója is. Leesett a hó: ki jön még ezután a temetőbe?

Nem térdelt amazok nyomába, még a rózsáit is csak a sír lábához tette és odahullott a fedetlen hideg hóra és forró fájdalommal érezte át a halott közellétét.

Ezen az éjjelen csendes elnyugvás borult reá. Úgy tetszett neki, hogy a halott felnyúl az ő virágaiért, lehúzza magához a kebelére, úgy pihen. Olyan épnek, romlatlan szépnek látta. Nem mint akkor, utoljára, a koporsóban: kékfekete ajakkal, elaszott arcéllal, alig összeérő szempillákkal. - Hanem úgy, ahogy elaludt néha: a feje az ölében, az arca kipirulva, szinte kitelve a boldog pihenésben. Álmában köszönt ezért az álomért a jóságos Istennek.

Aztán riadt a szelíd enyhülésből.

...A temetés évfordulóján... A temetés évfordulóján holnap. - Ha az özvegy ezt a napot szánta utolsó látogatásnak az esztendőben! Talán hó esik még addig. Talán eltemeti a többi virághoz...

Egész nap leste a havat, de az ég sápadtan ragyogott. Estére csupa csillag volt, csupa kegyetlen őrszem.

Nem tudott elaludni.

Hiába mondta: És ha meg is látja és ha el is töpreng rajta!

- És miért nem mertél mégsem átgázolni azok lábnyomain? Miért nem térdepeltél a térdük nyomába?

- Én őt egyetlenemül szerettem, ő tőlem tanulta meg a boldogságot!

Éppen azért...

A másik egész életében meg volt lopva. Ha sebzetlen szívvel is hordozta a tudattalan keresztet. A szíve mindig olyan tiszta volt, gyanút, kételkedést nem tudott soha. A saját jó lelke is őrizte a ráébredéstől. És ahogy az életével nem vetett borút az ő napos ösvényükre, csakúgy nem ejt most sem foltot az ő multjukra ünnepi áhítata, amellyel gyászát viseli. Imáiba egy cseppnyi méreg nem vegyül, könnyeibe semmi szemrehányás.

És most hibázni el a kíméletet és most rombolni le a kegyeletét?!

Úgy elszégyenkezett a maga önzésén...

Milyen szomorú volna, ha ezzel zárulna az ő tisztán megőrzött szerelmük története... Mint az óceánból futó hullám, amely kristály talppal ér a partig és ott, miközben megtörik: felveri a szennyet... Pedig ez lesz a vége, ha megakad egy szem a virágjain, ha meglátja valaki leborulva... S ha csak a temető-őr, aki a sírokat gondozza.

Szinte imádsággá foglódott lelkében a szó:

- Istenem, ne engedd, hogy miattam valaha is színt váltson az ő bánata.

Nagyon sápadtan kelt. Alig reggelizett, kicsit hozatott és kiment a temetőbe.

- És ha tudnám, hogy minden éjjel utánanyúlsz és a szívedre veszed.

Szakadtak a könnyei.

- Az élet ünnepe az enyém volt, a halál ünnepét: a gyászt hagyjuk meg neki csorbítatlanul! Vagy beárnyékolhatjuk, én kedvesem, az ő boldogságos gyászát? A fájdalomnak azt a drága harmóniáját, amelyben, mint egy fehér templom boltjai alatt, nőnek fel a gyermekeid! Mondj le róla, hogy koporsódban megérezd térdeplésem melegét és én lemondok a boldogságról, hogy a sírodat melengessem.

...A virágok mintha kővé fagytak volna. Talán igazán ott pihentek két éjszakán a halottnak kebelén.

Felemelte a csokrot, még a havat is elsimogatta, ahol beroskadt a rózsák nehéz feje alatt. Rátette egy virágtalanul maradt távolabbi halomra és megindult, vissza az üres életbe - csendben, elnyugodtan, mint aki megnyert egy szomorú csatát.

FRANCISKA TÚZZEL JÁTSZIK.

A hó új volt és könnyű, a szán talpa mintha csak a levegőben suhanna s a csilingelés ezüst hullámokra fodrozta a kristálytisza levegőt. A vaskos házak nekikönyökölve gyönyörködtek a soraik között vérkeringésként rohanó színes életben.

Mint a hó és mint a csengetyűszó, fehér volt és ezüst a Franciska szánja. Takarói, prémjei is fehérek voltak, csak a bundája volt fényesöld brokát, a capuchonja s az orcája volt halovány karmazsin.

A bakon, szemben a sötétlilában pompázó Madame Muglennel, egy bencés pap ült, aki sietett a gáláns adóval:

- Franciska kisasszony ma valóságos hóban feslett patyolat-rózsabimbó.

Célttévesztett nyílvevő módjára hullott le a bók. Franciska nem ügyelte. Ő most éppen oldalthajolt és úgy nézett el a kocsis repkedő libériája mellett, előre.

A pap kérdően pillantott a társalkodóné kendőzött képébe, de az csak vállát vonogatta:

- Wass weiss ich.

...Talán egy paradicsommadaras turbán, amely módisabb az ő capuchonjánál, talán egy gazdagabb nyeregtakaró, hetykébb tartású kocsis izgatta?

Kettővel előttük siklott a barnára pácolt, éppen nem hivalkodó úri szán, amelyben hátat mutatott egy barnabársony braganzai köpenyeg. És fehér cilindertől világított a fényes hullámot vető aranyhaj.

- Pardon - rebpent vissza Franciska az elkalandozásból - csak rózsza, főtisztelendő uram.

- Miért?

- Mert ha rózsabimbót mond, úgy tizenöt évet késett a komplementuma.

Ismét előrepillantott, szinte zavartan mosolygott és elékereste a prém alól gyönggyel varrott ridiküljét. Könnyű illatfelhő színesítette belőle a nyersen üde levegőt.

Lehúzta kesztyűjét, úgy keresgélte ki zsebkendők, üvegcsék és más apróságok közül egy kis, selyembe kötött hölgykalendáriumot s fellapozva odanyujtotta a papnak.

A főtisztelendő igen jámbor, de csinos verset látott belemásolva, Franciska saját kezeírásában.

- Ki írta ezt a verset?

Franciska rejtelmesen mosolygott.

- Nőszemély?

- Nem.

- Tehát férfi. Hm... Ezt?

- Sem nő, sem férfi.

A főtisztelendő hamiskásan csóvált fejet.

- Meglátja. Ma este.

Franciska kivonta a kalendáriumot a pap kezéből, nehogy az tovább lapozhasson benne.

- Tehát egy új akvizíció... bravó!

- Rövid időre szól.
- Gyorsan fog a körmére verni?
- Menjen... diák, vakációra jött csak haza.
- Szóval mégis csak férfi, jól gyanítottam.
- Gyermek... Jó vers, mondja? Mert szépnek szép, én úgy találok.
- Hány éves gyermek?
- Tizenhétben jár.
- Tizenhét éves koromban én sem írtam jobb verseket.

Franciska eltüntette a ridikült. Előrehajolt és ráparancsolt a kocsisra, hogy vágjon elébe a többi szánnak és forduljon ki a Vágduna mellé, a szabad mezőkre.

...Az aranyhajú fiút pillanatra szembe látta. Éppen oda volt az fordulva Konkoly-Thege főbíróhoz. A főbíró pedig ott babrál az ifjú kabátgombjainál.

- Jó melegen van tartva a melled, fiacskám? Meglátod, jót tesz a tüdődnök a mindennapi friss levegő. Nekem is rendelve van, egész vakáción szánkázatlak.
- Köszönöm, kedves keresztapám, a figyelmet.

Most csillogott el mellettük a kagylóalakú, fehérézüst száncsoda.

- Hát ez a világszépe merre kavillál el megint?

A kérdés rosszaló volt, szinte ingerült.

Az ifjú nagy virágkék szeme a meghatott köszöntés végeztével utána tárgult Franciska szánjának.

- Mint mindig, külön utakon jár.

A keresztfiú nem érezte a szó élet. Szemére visszaereszkedett az álmatag fátyol.

- Az gyönyörű út, amerre ő jár.

A főbíró gyanakodva pillantott keresztfiára.

- Ismered az életét?
- Az irodalom, a művészet ragyogják be azt. Imé, Gyórból is visszajáratja a költőpapot, hogy a kalendáriumot népünk számára léleképítő olvasmánnyá csinosítsa.
- Úgy... igazad van, fiacskám. Az irodalom szép dolog. És főleg jó dolog... sok mindenre.
- Igen is, keresztapám. A boldog nemzetnek büszkeség, a boldogtalannak fegyver.
- Ezt persze így tanultad az iskolában.
- Petrovics Sándor diáktársamtól tanultam még Pápán.
- Sed datur et tertium.
- És micsoda mégpedig?
- Szép hölgyek ürügye... a szórakozásra.

Az ifjú kinyíló lelke visszacsukódott. Igen ügyefogyott volt, másra terelni át a szót, hát hallgatott. A fehér-ezüst szánt elveszni látta Vágduna-menti lilaszínű esthajnalban, s benne a két titkon rajongott embert: az ünnepelelt poétát és a nagyszerű maecenásleányt.

Ugrált a szíve, mint egy kirepülni készülő madár. Ha ez a puritán keresztapa tudná, hová hivatalos ő ma este! De nem szól. Nehogy lebeszélje a még puritánabb édesanyát az engedélyről. Hiszen olyan fejcsóválva, bátyjával, nénjével, sógorával tartott családi tanács után adta meg azt:

- Hogy éppen meg ne sértsük, egy órára!

Ezt az engedékenységet is csak a jó Eszter csikarta ki.

- Édes anyám, a mi kis fiúnk nagy ember lesz, nem szabad elterelni a szent utakról.

Vály sógor igen komoly volt, de nem érvelt se pro, se kontra. Mintha egyrészt küldené, mintha másrészt féltette volna is.

A diák önkénytelen tapintotta meg a mellényzsebében dédelgetett bilétát, mint drága útlevelet, s ismételte el magában az írást:

„A múzsák ifjú kegyeltjét ismerni óhajtja és ma este 9 órakor irodalmi soiréera várja - Weinmüller Franciska.”

Ezen a névjegyem nem volt sem címer, sem korona. Rézkarcban egy kis görög templom állott rajta, háttérül babérliiget és előtte az áldozatra tüzet serkentő múzsa.

*

Enyhén fénylő selyemgobelinek, antik aranyra festett bútorok. Csipkefínom porcellán jardiniére-ekben drága illatokkal locsolt selyem és bársony művirágok lehelték a könnyű kábulatot. A kandalló szinte túlmeleget árasztott, hogy a hölgyek mélyen dekolletálva is forrófehéren viruljanak.

Madame Muglen a rikító színekből összeapplikált foulard-toiletteben már a legnagyobb karo-székben ült. A fehérpártás szobaleánnyal maga elé csúsztatta a lábtevéő párnát is, az asztalra pedig odakészítette legyezőjét s a portubákos szelencét magának. Ezek voltak főmulatságai az irodalmi soiréekon is.

A szomszéd szobából, Franciska „kredencéből” halk csörömpölés hallatszott és a főtiszte-lendő poétának házigazda módján bizalmas utasítgatása:

- Mit spóroltok a tejszínhabbal? Csak aztán ne legyen elég hideg a fácánpástétom: fülhúzást rendezek!

Madame Muglen ezalatt a vendégeket fogadta.

Legelsőnek egy szép fiatal asszony jött meg: nefelejcskék kendőben, nefelejcskék bodrozott kasmirruhában. Hajába is kékszínű girlandocskák voltak elfűzve.

Azután csupa férfiak érkeztek és végül a boudoir felől maga Franciska is belépett. Szárny-szerű, vállraöltő canezoukkal, remek shawlokkal utánozhatatlanná varázsolt toalettjei helyett ma bíborral szegett görög chitónban volt, de a ruhát derékban szorosán hordta, hogy el ne tagadódjék a karcsúsága és a vállán is jobban le volt az csúsztatva, mint ahogy a stílus előírta. Kökényszínű hajában gyémántokkal villózott a háromsoros aranyabroncs. De arca most már nem volt karmazsin, hanem bársonyfehér.

- Édes kis művészném, csókolta össze a fiatalkát, s minden férfit kitüntetett valami bon-mot-val.

Egy sárgafrakkos gigerlinek megjegyezte:

- Még mindig bajusszal, mon deserteur?

Mindenki értette a tréfát: Franciskáról szerették azt regélni a komáromiak, hogy hadserege kizárólagosan símaképekből áll: színészekből és papokból... Lenci úr pedig, bár sem pap nem volt, sem színész, egyideig bajusztalanul lebzelt Franciska körül, most aztán, valami bosszúformán, megnövelte férfiúi díszét.

- A mára ígért akvizíciónál azonban nem kell tartani a bajusztól, huncutkodott a főtisztelendő.

- Egyelőre... nevetett Franciska. - Boldogan, melegen izgatódott a diákifjú elvártában. De már-már szinte ideges is volt: szikrázó társalgás közben rápillantott egyszer a kandallón álló lábasórára. Ó, akinél társasági parancs volt, s áthágása nyílt sérelem: órára sohasem nézni!

...Egy pillanatra meghökkenett és elpirult a küszöbön. Szőnyegtelen, surlott padlóhoz és kálvinistafehér falakhoz volt szokva. Csillár alatt nem ült soha, csak a színházban. És itt süllyed a lába, mintha puhább talajra ért volna és szemben a falon egy Ámorkát oktató meztelen Vénusz mosolyogta meg a gyámoltalanságát.

Előkerültek a közlegő újesztendőre szóló kalendárium irodalmi részének kefelevonatai. Egy imádott asszonyt pongyolában látni, semmi ahhoz képest, ami most fogta el a diákot: így kezdetleges formában pillanthatni bele az ország legnépszerűbb könyvének készülő lapjaiba.

Egészen magába veszett és olyan hallgatag volt és ünnepélyes, mint az első úrvacsoránál. A társaság észrevette, hogy neki ez a stílusa és hagyták úgy viselkedni, mint a virágot, amely némán issza a napsugarat.

Csak Franciska fogott fel tőle később egy tekintetet, amikor kredencezés után maga a zongorához lépett énekelni.

A főtisztelendő karját nyújtotta a kékruhás porcellánbabának.

- Kicsi asszony, nagy művésznő! - s a fiatalkát most placra vezette.

Lendvainé a *Falusi Kislányt* szavalta. Hanem ilyen édes libuskát még a főtisztelendő poéta sem képzelte el versének írásakor - mintha elfelejtené a reverendát, összecsókolta a harmatos asszony kacsóit.

A diák ámult, hogy a múzsákat ilyen melegen is szabad ünnepelni. Ő bezzeg még a bűbájtól sem volt felocsudva, hogy meghajolhatott előtte, akit csak mint csillagot látott eddig a nézők névtelen sorából.

Lenci úr, a sárgafrakkos, bajuszos gigerli már fészkelődött és hogy mindenkit lefőzzön, hatalmas páthosszal hazafiast szavalt.

Erre azután kitört a politika. Micsoda szép dolgokban hittek ezek az emberek! Független hazáról zibongtak és világraszóló hazai irodalomról. A diák azt hitte: felsőbb lények zsinatán van, ahol a jövő dogmáit szabják meg. Most már mégúgysem mert szólani, nehogy ügyetlent mondjon... bár hiszen ők is próbáltak ilyesmikről álmodni a képzőtársaságban. Petrovics Sándor kivált szeretett gyönyörűket jósolni. De hogy azokban az álmokban a hon nagyjai is bíztak... ez egy kis kóstoló volt az üdvösségből.

Pont tizenkettőkor a kandalló-óra vidám pásztornótát pengetett. Az ifjú észbekapott, hogy tizenegyre hazaigérkezett az édesanyjának.

- Nem maradhatok már egy percig sem, mert édesanyám fentvirrasztva vár.

De csak most gyűlt meg a baja.

Hohó, ifjú múzsabarát, ingyen nem lehet ki- és bejárni Helikon berkeiben. Fizesse meg előbb a maga obulusát!

- Semmi sincs nálam - szabadkozott a diák, igen boldogan, hogy ez így van.

- Csakhogy van ám nálunk!

A főtisztelendő levette Franciska ridiküljét a kandallóról. A diák tűzpiros lett, tudta, hogy Eszter nénye dobbraverte a városban egy versét, amely a Petrovics Sándoréval együtt díjat nyert Pápán a képzőtársaságban.

Hát még mikor megismerte a kezébe nyomott hölgykalendáriomban a bűbajos maecenasleány kezeírását.

- „*Mi ez?*” - dadogta a címet s akkor egyszerre megnémult, mint rossz diák a beszekundázáskor.

Aztán megváltódott. Mielőtt a szégyen teljes lett volna, Franciska hozzája lépett. Egyik kezével a kalendáriumot fogta le, a másikkal a szolgálatot felmondó ajkakat.

- E poéma nagyobb nyilvánosságra van szánva. A hazamenés váltsága: hogy átadja nekem a Komáromi Kalendárium friss kötetébe.

...A diák úgy tébolygott haza, mintha berúgott volna a tokajitól. Pedig éppen csak az ajkáig vitte a poharat.

Ahogy kihúzta a lábát, Lenci úr rosszmájúan akart sebezni:

- Ennek nincs ugyan bajusza, de azért nagyobb deserteur nálam, Franciska kisasszony!

- Mit tudja azt Kegyed?

- Ez az első férfi, aki meg tud szökni Kegyedtől, mindjárt éjfél után.

A főtisztelendő úr friss töltést praesentálva hozzátette:

- S milyen bevehetetlen bástya mögé: a mamuska szoknyájához!

- Csak Komárom vára bevehetetlen, - replikázott Franciska és sötétszürke szemén áthullámozott egy titokzatos, bujdokolón meleg sugár.

- Úgy hát akkor Móric diák városunk ékes szimbóluma!

- Még nem volt próba alatt, kedves Lenci úr!

- Ki meri a próbát? Művésznő kedves, - Lendvainéhez fordult -, azt hiszem, Kegyed az ő zsánere: világos fűrtök, nefelejcskoszorú, szendeség.

Lenci úr felkapott egy poharat.

- Én iszom a vár bevehetetlenségére!

Franciska gőgösen vette a magáét és koccintott.

- És én az ellenkezőjére!

- Aki vádol, az bizonyítson!

- Előre mit bizonyítsak?

- Előre csak - fogadni lehet -, tréfált a tisztelendő.

- Hát fogadjunk!

- Velem? - ajánlkozott Lenci úr.

- Nem - hűtötte le Franciska -, hanem magával Gergely.

- Mibe? Csak borsos árat ne kérjen!

- Sőt... Paprikásat kérek.

- Hogyan?

- Ismét ír, mint Komáromból való távozta előtt, egy „paprikás verset” a kalendáriumba.

A tisztelendőnek láthatóan nem tetszett ez.

- Hm. Az asszonyok mindig jó árt szabnak. És mit kapok én, ha veszít?

Franciska kinyitott egy rakott, gazdag vitrint. Ékszer-tokot vett ki belőle, amelynek elfakult zöldbársony ágyában briliánsokkal kirakott jókora kereszt feküdt.

- Sokkal kevesebbet ér egy versnél?

Rápróbálta Gergely főtisztelendőre. Csak úgy villózott az a fekete papi köntösön. Aztán kezét fogott a poétával.

- Vágja el, Megyeri úr!

A művész nem sietett.

- Hohó, mire fogadnak tulajdonképpen? Vagyis: miben is álljon a kapituláció?

- Egy pásztorórában, természetesen - ízléstelenkedett Lenci úr.

Franciska összeráncolta a szemöldökét, de csak annyit felelt:

- Egy csókban, amit ő fog kicsikarni.

- Vagy kikönyörögni, - enyhítette a szót Lendvainé asszony.

- Terminusra! - fenyegetett a főtisztelendő. - Nekem két hét múlva Győrben kell lennem a katedrámon.

- És a színtársulatnak is oszlania kell a „Sas”-ból, a farsangolók miatt.

- Másképp nem is lehet. Móric diák is visszamegy Kecskemétre.

- Kedves Franciska, a legnagyobb nehézséggel nem vet számot - aggodalmaskodott Lendvainé.

- Mennyiben, kedvesem?

- Hogy... ilyesmit nehéz bizonyítani.

- Könnyű, igen könnyű! Tanut kerít. Megbujtat minket a szomszéd szobába.

- Piha, Lenci úr, büszke vagyok, hogy... hogy megnövelte a bajuszát.

Tóth Lőrinc az ajkába harapott.

Ez a szó jól büntetett, más egyebekért is, Franciska most hát megbocsátó, derűs komolysággal jelentette ki:

- A dolog, hölgyek és urak, becsületszóra megy.

- Hogy hallgatunk róla?

- Erre nem kell becsületszó, ez természetes. Hanem én adom szavamat, hogy őszintén beismerem a sikert vagy a vereséget. Tíz nap múlva, ó-esztendő éjszakáján ugyanitt találkozunk. Vagy paprikás vers lesz a frissen nyomott kalendáriumban, vagy Gergely főtisztelendő fogja a keresztet hordani.

- Ez már fínom! - örvendezett Lendvainé asszony.

- Tisztában van, hogy ez a fogadás mit jelent az üzletre nézve? - kérdezte most Gergely pap szinte szigorúan. - Máris késik a kalendárium.

- Azzal is tisztában vagyok, mit jelent az üzletre, ha kegyedtől újra verset hozhatok.
- S ha mégsem hozhat? Szép summát játszik el a késedelemmel!
- Annál nagyobbat is veszítettem már - akkor... tudniillik: mindent legyőző varázsomnak nimbuszát.

Szinte szomorúan indult a mondás, de utolsó hangsúlya átcsapott a látszat kedvéért a játsziba.

- Szóval, Kegyetek akkor hallgatagon tudomásul veszik, ki nyert, ki veszett, és soha többé szó se essék róla... Ha kudarc, azért, ha siker, épp azért -

Franciska elpirult és kikerülte Gergely pap tekintetét.

...Móric diák most érkezett éppen haza. Anyja bibliázva virrasztott. Lehet, hogy szemrehányásokra készült, de ahelyett, amikor most visszakapta, forrón, megmentetten ölelte magához kisfiát.

*

Franciska lement a nyomdába, hogy maga nézzen utána parancsai teljesítésének. A nyomdakormos munkások úgy húzták ki magukat előtte, mint tették volt édesapjának. Az öreg Weinmüller szigorát leánya bűbájjal pótolta és ötletességgel - s az üzlet jobban virágzott most, mint valaha.

A nyomdamester szolgálatkészén állott meg előtte.

- Megkezdtek már az áttördelést, Schnack mester?
- Megkezdtük, ahogy a főtisztelendő úr a reggel megparancsolta.
- Látni akarom, hova tétette a „Mi ez?” című verset.
- A második ív elejére.
- A másodikra? Mutassa... nem, ez így nem jó, komáromi szülöttet az első ív elején mutatunk be.
- Óriási munka. Az egész literaturai részt át kell tördelni.
- Nem számít. A vers lesz az első közlemény. Mikorra kaphatok levonatot róla?
- Holnap délre, tettes kisasszonyom.
- Szólt a főtisztelendő úr arról, hogy még egy versnek hagyjanak helyet valahol?
- Nem szólt semmit.
- Ej!

Megcsóválta ékes fejét, izgatottan befelé mosolyogva.

- Csak hagyjanak ki akárhol...
- Mekkora csakat körülbelül?
- Mint a „paprikás versek” voltak annak idején.
- Mikor kapjuk meg a manuscriptumot?
- Mikor?... Igyekezni fogok... hogy mire az első ív készen van... mikor lesz készen?
- Bizony csak holnapután.
- Holnaputánra - igen, megkapják, vagy... másképpen intézkedem. Szóval: hagyjanak helyet a második ívben!

Nagyon szórakozott volt. Alig jutott eszébe a második dolga.

- Ha már összeírta, adja ide az alkalmazottak karácsonyi kívánságáról a listát.

...Délután kihajtatott és oly gazdag bevásárlásokat csinált munkásainak, háznépének, mint soha. Pedig eddig sem kímélte a pénzt. Hanemhát ömlött az, mintha beléje szeretett volna Franciskába.

Madame Muglen-nek régi álmát vette meg: a gyűrűkarkötőt. Impraktikus, méregdrága bolondság volt az, a kezét minden komoly munkára alkalmatlanná tevő: az egy stílusban tartott két ékszert a kézfejen át a karig finom lánc kötötte össze.

És míg alku nélkül válogatott, gondolata másfelé járt. Kikocsizás előtt levélkét küldött el Móric diáknak, melyben holnap délutánra magához kérte a korrektúra megtekintése végett.

Olyan izgatott volt, akár az első légyott előtt. Minden fejtörést okozott: mit vegyen fel, milyen füstölővel illatosítsa szobáját, fényt teremtsen-e vagy félhomályt -

Démont játsszék-e avagy olvadó szerelmes asszonyt?...

Hiszen egészen biztos volt benne, hogy a fiú lelkét már rabul fogta magának. Sokkal biztosabb, mint azoknál, akik két vőfélyvel érkeztek kérőbe és még annál is, aki titkos kegyért esdekelt csupán.

Kit a gyönyör, s kit a példátlan gazdagsága is vonzhatott, de az a tekintet, amit a diák feléje küldött...

Szerelem?... De ő eddig sohasem tudta, hogy a szerelemnek ilyen töretlenül tiszta sugarú is lehet a tekintete.

...A délelőtt már meghozta a maga örömét.

„Nagyrabecsült kisasszonyom! Ma délután négy órakor tiszteletét teszi híve Ásvai Jókay Móricz.”

...Kint lassan, ünnepélyesen foszlott alá a hó és a bethlehemjárók éneke már átszötte az ünnepi szürkületet. Bent a nesztelenség szőnyegén ábrándok suhantak, megboldogították, benépesítették a pazarszép termeket...

Nem volt már kérdés, sem a fény, sem a füstölő: az új módi szerint Franciska fenyőfát hozatott le Tótországból és a szalonban karácsonyfát állíttatott. Az bevilágította, beillatosította a termet. Csak a boudoirban égett néhány szál gyertya.

Ismét a görög ruha volt rajta, hanem aranypánt helyett most méla gyöngyöket fűzött a hajába. A tükörbe nézett: virágzó napja volt ma, ilyenkor tudta, szédül és szédít...

Jött-ment, álmodott, hogy karjai közt pihen a gyönyörű gyermek, hogy kifoszlik az elérhetlenség, a bírhatatlanság hófehér lepleiből...

Végre jött a diák és úgy mint a multkor: a szembekerülésnél vadrózsaszínt váltott.

Franciska a boudoirba vezette. Ott leült a kínálásra és csak azt mondta:

- Eljöttem...

Ismét széthúzódtak szeméről a szinte bántó, a közel valóval szemben közönyt mutató álomfátylak. Tisztán nézett, érdeklődően, várakozón Franciskára.

Azonban váratlanul bejött a szobaleány. Nagyobb puccban volt, mint Móric diák Eszter nénye odahaza. Jelentette, hogy a munkások boldog ünnepet akarnak kívánni a tettes kisasszonynak.

Franciska egy kérdő pillantást vetett Móricra.

- Bejöjjenek?

Hogy erről megfeledezett intézkedni!

Érezte, hogy most már tapintatlanság volna a fiú mimózaságával szemben, ha elutasítaná őket az egyedüllét kedvéért.

És értetlen, megsértődő csodálkozással vette észre, hogy az ifjú szinte boldogan honorálja az ünneplő küldöttség megjelentét. Jobb szeretné így, mint kettesben?...

Mind ünneplőben voltak, mind kimosdva, kifésülődve. Schnack mester előlépett és ékes szavakkal éltette Franciskát, ki „árva honunkban a nemzeti nyelv pallérozásának támogatásában fényes példával jár elől.”

Végigcsókolták az úrnő kezét és átvették a szobaleánytól a karácsonyfa alá halmozott csomagokat.

- Ne zavarjon többet senki, - intette Franciska a leányzót, - Jókay úrral a korrekurát csináljuk.

Visszatértek a boudoirba, ott Franciska átnyújtotta az ifjúnak a durva papírlapot, amelyen a kefelevonat állt. Móric tán az evangéliumot sem fogadta volna szebb mosolygással és ez a mosoly kibékítette Franciskát az előbbi sértődéssel.

- Van plajbásza? Úgy jöjjön az íróasztalomhoz.

Melléült Móricnak és tanítgatta, hogyan jelölje ki a sajtóhibákat. Néha megfogta a kezét és vezette azt, mint gyermekét. Óh, ez a Schnack mester. Olyan akkurátosan dolgozott, úgy akarta a kedvét a kisasszonynak, hogy alig lehetett hibát találni. Pedig, hogy reszketett az a keskeny, leányosan előkelő kéz, amikor Franciska gyöngéd irányításának engedett.

Most újra eltűnt minden kétség Franciska szívéből.

Úgy reszketett az a kéz, hogy kuszán írt, hogy elküldte a szívig a remegést - és mint a karcsú torony a félrevert harangtól, az egész finom férfitest reszketni kezdett: a leheletkönnyű arany hajcsigák szinte összepengtek.

Franciska érezte: fényes ár sodorja őket. Nem nehéz megmondani, megadni semmit többé. Minden következik magától...

- Elfelejtettünk valamit egészen.

A gyermek csak nézett, de olyan tekintettel, amely egészen kiszolgáltatta.

- A honoráriumot.

- Óh... én nem akarok... semmit.

- Gyermek, tanuljon meg sokat kérni az írásaiért, nagyon sokat.

- Amennyit az ember szívének érnek, annyit úgysem lehet fizetni. Amennyit másnak ér, az igen kevés summa.

- De én szeretnék e költeményért annyit fizetni, amennyit a költő szívének ér. Nevezze meg az árat -

Mintha vakítaná a leány tekintete, az ifjú szeme olykor összerebbent.

- Nincs rája szó.

- Van. Én tudom.

Franciska még mélyebben nézett. Ide már nem ért a szavak ereje: itt kötött szó nélkül üzent a lélek a léleknek. Csillagok serege tündöklött fel az égmélységű szemekben.

- ...Kérj.

A fiú behúnyta a szemét, lélekben térdreomlott.

- A legnagyobbat?...

- A legnagyobbat.

Odanyújtotta magát a leánynak... Franciska bezárt szemmel a száját kereste... s a homlokával találkozott. Ahogy ajka megérintette: érezte, hogy a gyöngéd bőrt finom verejték üti át, amint a lehelet futja meg a tükröt.

Nem szerelmet keresett, nem az ajkát kínálta...

A csók után valóban leborult és megoldódott szívvel, de botló nyelvvel dadogott valamit, amiből Franciska megértette, hogy ő egy égi tisztaságos, felsőbb teremtés. A magyar literatura védőszentje, akit a magyar hajnal küldött előre pirkadásnak, akinek csókja lesz a kisdíák útravalója a Helikonra.

...Ott állott a szalonban, a karácsonyfa előtt, keze összekulcsolódott, alácsüngött a búcsúzás után.

Mi volt ez? Kudarcs vagy diadal? Nem kapta meg, amit várt, - és többet kapott, mint amennyit valaha is álmodott magáról. Hogyan... hát ez a gyermek bevettázott füllel, befátyolozott szemmel jár az emberek között, hogy őt istennőnek tartja? És mi van vele... mi volt vele annak a csóknak pillanatában: hogy annak érezte magát, amit a kisfiú dadogott és hogy e percet szebbnek tartja annál, semhogy valaha ismétlődhesse... Szörnyű lenne, ha a gyermek ráébredne, milyen köznapit, milyen olcsót akart ő tőle. A hamvas, drága fiú, aki egy imádsággal térdelt elejébe.

Hogy viselkedjék ezek után az óesztendőn összegyűlő soirée előtt? Magyarázzon, hogy se így, se úgy nem ütött ki a dolog, se nyert, se veszített?

Előre látta Lenci úr gúnyos fintorát, ha meghallja, hogy a „kölyök” múzsacsókot akart és térdepelt.

Dobraütni ezt... ezt? Kikacagtatni egy szívnek fehér áhítatát? Drága, tiszta boldogsághullám hömpölyögtette meg a szívét. Soha. Hát? Hazudni, hogy a tiszta gyermek érzéki jutalmat csikart?

Vesszen a büszkeség. Miért ne higgyék, hogy ő is akadt bevehetetlen várra... Nem, merthogy erős volt a vár, de olyan tündöklő, olyan sértetlen, hogy ő vált a gyöngévé, tehetetlenné előtte.

Kivette a vitrinből és a karácsonyfára függesztette a keresztet.

Az ajtó felnyílt, Gergely főtisztelendő bejelentés nélkül jött be. Nem is köszönt, csak komoran a leányhoz lépett.

- Megmondtam Franciska, hogy ne lássam mégegyszer nálad Móric diákokat.

- Nem is fogod, Gergely, nyugodt lehetsz.

- A kapud aljában találkoztam vele!

- Az meglehet.

- Miért volt itt?

- A fogadás értelmében magamhoz hívtam.

- Nem figyelmeztettelek, hogy az egész fogadást csak játéknak szántam? Már nem bírom a Lenci szemtelen célzásait.

- Dühös, mert kosarat kapott.
- Dühös, mert gyanakszik, hogy miattam! Azért rögtönöztem a tréfát, hadd hintsek egy kis port a szemekbe.
- Nem értelek, Gergely. Mit mondjak a társaságnak, ha Móric diákot próbára nem teszem?
- Ideadod a keresztet, vagy megkapod a verset, ahogy tetszik, de felhagysz ennek a gyermeknek újjracsavarásával!
- Neked az még jobb, ha kompromittálom magamat vele... Legalább nem tudják fel neked újra az iderándulásodat.
- És saját hírneved?
- ...Az most... nem fájna nekem...
- Franciska!

Megszorította a leány csuklóját.

- Ezt kapom én tőled? Aki tíz év óta jobbkezed, barátod, tanácsadód voltam, akit a „világias összeköttetésem” miatt száműztek Pestről Győr városába!
- ...Bocsáss meg... Tudod, hogy megszoktam játszani a tűzzel...
- Passziód. De eddig hitványabb anyagot vettél hozzá. Ennek kár volna szárnyát perzselni.
- Ne félj már.
- Nem bántottad?
- Próbáltam...
- És persze elszédült, koldult - és te... te!... Ismerlek!

Keserűen nézett a leányra. Minden szava felért egy ütéssel. Franciska csendesen felelt:

- A fogadást... elvesztettem.
- Ezt én el nem hiszem neked. Ha te egyszer akarsz valamit...
- Mikor hazudtam?
- Eddig még soha.

Franciska megfordult és szónélkül rámutatott a karácsonyfán szikrázó keresztre.

- Ott függ a krisztkindlid.

Gergely főtisztelendő mélységesen megzavarodott.

- Hiszen a bűnöd ezzel nem kisebbedett.
- De viszont megkaptam vele a bűnhődésemet!

A pap megszállott egészen.

- Ne haragudj reám!

Egy kézcsók után leemelte a fáról és a tükör előtt kapcsolgatta magára a brilliános nyereménykeresztet.

- A paprikás vers hát elmarad. Hála. Nekem már van elég fórumom Pesten, mit kürtöljük vele hát a naptárban világgá, hogy még mindig összetartozunk...

Franciska nem hallotta ezt. Ő most magamagában rendezett:

- Ne is jöjjön többet soha Móric diák. Ne tudja meg soha, ki voltam.

Két alkalmatlan és mégis édes könnyet törült ki az őrizetlen percben világszédítő szemének szögletéből.

VIPERA.

Lent, az iskolakert siheder fenyőfái már pezderkedtek: friss ízeket dugdostak ki újjuk begyén. De ő visszafordult, megvizsgálta a vakítóra mosott üvegkádát, aztán csengetett.

- Vízet kérek, Bogdán. Egyúttal menjen át az internátusba és küldje ide valamelyik nyolcadikost.

Bogdán végigcsodálkozott a folyosókon. Ilyen fehérrép: formás, mint a jó gyümölcs. És csak a laborában ül. Délutánonként is. Áldott tavaszon is.

Eszter, a tanár ezalatt csipesszel szedte ki a szeszből a nátrium darabkát.

- Tessék.

Darab forró, szikrázó napfényel jött be a diák. Mélyen, szertartva hajolt meg.

- Nem fogom sokáig lefoglalni. Egyébként nem is kellett volna újból magának jönni.

- Én... szívesen jövök... valóban.

Jó negyedóráig csendben foglalkoztak a furcsa gépezetek, edények világában.

- Ez is megy most. Holnap, a kellő pillanatban azonban cserben hagy.

- A fiúk mindig beszélnek, milyen szépek a kísérletek. Mi felit se láttuk.

- Hálás publikum. - Kérem, hozza még ki a kénsavat. Aztán szabad mennie.

A fiú átnyujtotta. Szép, nagy, erős, tiszta keze volt. - Mikor kifelé ment, megtorpadt a magára nyitott napfényben.

- Kérem szépen, tanár úrnő, tessék mindig engem hívni segíteni.

Hozzákapkodta a szót:

- Én vegyészmérnök leszek.

Eszter felpillantott. Most látta, hogy az inge is milyen tiszta. De a szeme a legtisztább. Acélkék, töretlen tükörű gyermekszem.

- Köszönöm. Lente. - A fiú ismét szertartásosan hajolt meg.

A tanár pillanatig megállott a munkában. Milyen kedves, különös, ragyogó gyermek. Tisztára, mint a havasi virágok, miket vasárnap piacra hoztak csíkbaszótt-ruhás, éneklőbeszédű. fakószőkére mosdatott kisleányok.

Csak papi ámbituson, falusi iskolában, város névvel ok nélkül keresztelt fészkek gimnáziumában terem meg ez a fajta. Pesten - mert ott tanított öt évet - sohase látta. Nem is tudott ilyenféle virágáról Istennek. A kis pesti ripőkök, akik közül egy esztendőre Erdély szélére kéredzett a hatalmas kormánytól! A fáradt idegeinek kellett. Ebbe a fészekbe, ahol az újonnan épült fényes gimnázium úgy kiidegenkedett a békés, régies környezetből, mint épen jómaga az emberek eszejárásából. Hogy féltek tőle! Egy nő, aki kamaszokat tanít! Háborús csodabogár.

Na, és most ez a gyermek! Hát nem mosolyogni való furcsaság ez, hogy meglett férfiak kényelmetlenül érzik magukat, ostobaságokat beszélnek a társaságában, úgy tartanak tőle. A csekélyke hírnévtől. Hogy valami díjat nyert az anilinfestékekről szóló tanulmányáért...

Ugyanakkor egy gyermek, egy tizenhétéves nagy csacsi jön a bizalmával. Ajánlkozik... Itt elszakadt a gondolatfonál. Elvágta valami kémiai probléma.

Csak harmadnap bogozott új szálát az elszakadt gondolathoz. Ismét a „laborában” voltak, előkészíteni. Eszter előtt mindjobban kibomlott a fiú mivolta. Leleménye, buzgalma és bájos ügyetlensége. Tiszta képén, melyet a nap már összecirókált aranyozó újjaival, egy kis pattanás. Úgy tartják ezt, a szerelemtől. Buzgón, lelkéből nyalatta a szeszlámpa nyelvével a lombikot, melybe Eszter klórkálit és barnakövet kevert. De néha, mint titokban ellőtt nyíl, szemsugara az üvegkádra surrant. Eszter keze liliomnak tetszett, a víz alatt. Ezt nézte, vagy a kísérletet?

Üveglapot csúsztatott az oxigénnel telt üvegedényre. Kiemelte a vízből.

- Gyujtsa meg kérem, a foszfort.

Bedobták az oxigénbe. Heves lila lobogással telt meg az üveg. Mindkettőjük arca túlvilági glóriát kapott.

- Csodaszép - mondta a fiú.

De mire mondta?

- Nézze, perc alatt elég.

A fény sápadt halált halt.

- Kérem most újra fűtni a lombikot.

Aztán:

- Fél maga az egértől?

A fiú önérzetesen csudálkozott.

- Akkor... nézze, itt a kendő alatt, abban a kalitkában... nyúljon be, fogja meg és eressze az üvegbe.

A kicsi kedves állat. Riadva pottyant... s hirtelen lihegni, ujjongani kezdett. Két lábra állt, táncolt, szeme csillogott, mint két fekete gyöngyöcske. A fiú mosolygott. Egészen, mint egy gyermek.

- Elég.

Eszter ráengedte a híg levegőt. Elpetyhüdt, kialudt szinte a kis szegény. Leöntötték a mámorát. Olyan szívesen meghalt volna a sűrű életben.

Eszter önkénytelenül kezét nyujtott a fiúnak; mert ma sokáig foglalkoztatta. Hogy jött ez? Általában nem szívesen fogta meg egy fiú kezét. Ezek a kamaszok hideg és lucskos tenyerűek. De milyen jó volt most hirtelen egy száraz, meleg, alig szélkifújta kezét kapni az övébe. Mintha marék, egészséges, szűz erőt. Alig érte át önnön vékony újjaival.

És akkor látott valamit. Nem a lehelletnyi bíbort a fiú arcán. Egyebet: csalhatatlan lobbanást, melyre nincs szó és ami holtbizonyost árulkodik.

Milyen félszegen, szinte megszégyenülve ment ki!

- Balga fiú.

És mégis: a szemén át röppent egy friss, tavaszi mosoly. Hiába. Hogy drága, szép, szentséges valakinek, ez mégis legjobb itala a nőnek. Nincs, akit ne részegítene kicsit. Még a munka, az eszmék elszánt szolgálói is.

Kifelé tovább se esett csorba méltóságán. De befelé Eszter mostantól fogva állandóan örvendezett, akár egy kicsi leány. Mélyen, elmerülve végezte a dolgát, az önzetlen, meleg örömtudattal, hogy nem múlhat nap, hogy ne lássa. Hogy ne vegyen drága, kenetes fürdőt

tekintetéből. Örömtűzben fellobbanó mosolyából. Aranybarna hajának fényéből, mely mint az életderű friss selyemlobogója köszönt feléje.

Dehát hová vezet mindez? - Miért kell mindig, mindennek valahova vezetni? Az emberek találták ezt ki. Isten a jelennek adja a boldogságot: vedd és edd. - Óh, ne vezessen sehova: de most, most ragyogjon... Hiszen a foszfor szétcsillagzik semmivé, az egérke meghal, ha túlsokáig örvend... De egy kicsit, egy kicsit lihegni a higítatlan életben, boldogságban...

Éjjel Eszter számot vetett magával. Nemsokára újra Pest... Nem fogja soha látni többet. És valami elmúl, kiéletlenül, mint erdőben-fakadt, soha senkitől se látott virág. Óh...

Egyszerre mardosó kíváncsiság gyötörte meg. Nem nézte meg soha a kicsi fia száját. Olyan beszédes volt a szeme, túlbeszélte többi szépségeit. Csak homályosan emlékezett most rá, mint dús, édest ígérő gyümölcsre.

Nem látta néhány napig. Az érettségi írásbeliek folytak, valahol az intézet tornatermében, amerre Eszternek nem volt nappal keresete. Mert este eljárt néha, szinte mindenki tudta nélkül. Kulcsa volt a teremhez és tornázott a szereken. Kellett az izmai frissességének. Az utolsó írásbelinap estéjén épen újra lement. A terem nyitva volt. Szinte nem akarva belekiáltott.

- Ki van itt?

A magas ablakokon bekáprázó naptól alig látott. Ferde fénygerenda alatt, tornarudak, létrák tömbje mögött ült a fiú. Eszter feléje ment, felismerte.

- Kérem, miért nem felel?

Le volt ejtve a keze, mindakettő. És csak nézett. Ahogy jelenésre. Eszteren átfutott, hogy ha véletlenül meg nem látja, talán elkezd tornászni, itt, előtte. Talán leskelődni akart, szándékosan?

Harag futotta el.

- Mit keres itt? - szólt rá.

- Bocsánatot kérek. Megkértem Bogdán bácsit, hagyja nyitva a tornatermet. Minden bűvőhelyen tanul már valaki. A padlásfeljárat volt az enyém... De most elvették a magántanulók.

Eszter elszégyelte magát. A fiú elejtett kezén logaritmustábla. A földön könyvek.

Szerette volna enyhíteni előbbi türelmetlenségét. Engesztelve nézett a fiúra. Az nem moccant. Aranyat szikrázott a szeme és nézett: boldogan, némán, engedelmesen. Olyan nagyon könyörgött, olyan kiszolgáltatva. Istenem, bizonyos, ha most azt mondja: menjen, rezzenés nélkül menni fog, de ha azt mondja: boruljon térdre és kérjen tőle akármit, hát azt is megteszi, mint a gyermek anyjától, akitől tudja, rossz soha nem jöhet.

A lányba beleállott a világ, a környezet, a kötelességek: az egész nap iderekesztett fiúk után maradt nyomasztó levegő.

- Menjen, menjen... gyermek, - mondta idegesen.

A fiú nehezen, szinte cammogva indult. Szíve lüktetése mintha ide-oda rázta volna. Nagyot döngött a szárnyasajtó. És akkor Eszter hangosan, maga is hallva mondta:

- Soha.

De mire mondta? Mert nem rázta hozzá a fejét, hanem bólintgatott.

- - Írásbeliek végeztével minden évben kivitték a fiúkat a Gyíkmálba. Szép szálfæerdők voltak arra.

Hajnalban indultak. Végig énekelték a várost, a cigánysort, a zöld hullámos mezőket. Lihegtető oldalon is fújták. Kimászták a hegyoldalt, melybe fehér szoknyában guggoltak a gazdag tavasz agyoncifrázott szeretői, dús, virágos bokrok.

- Fiúk, szétmehettek. Délután ötre, a kürtszóra gyülekeztek.

Nagy oszlódás támadt. Ki labdát rúgni keresett tisztást, ki a kilátókhöz készült. Gyöngyvirágosba, vagy a Gyíkcsúcsra.

- Ott gyopár is van, - mondogatták.

Lente botot faragott magának.

- Hohó, vissza! Ne feledkezzetek fiúk, ha kígyót láttok, azt nyomban agyonvágni.

Fele sem figyelt. Meg voltak bolondulva a tavasztól, a lerázott gondtól.

- Igen, az erdőben erre már találtak kurtakígyót.

A tanárnék a főzést dirigálták. Esztert nem hagyták semmihez. Főzön ő csak a laborában.

A leány végre is elővette köpenye zsebéből Whitmant és az élet énekeivel alájafeküdt egy vadlabdarózsafának. Mézszag és méznél nehezebb muzsika hömpölygött át a mélységes ég alatt. Elaludt, kipótolta a hajnalban elmulasztottakat. Nem álmodott. Csak súlytalan, táncos lebegést érzett, ahogy Tündérországba vihet az utazás.

Nagy kiáltozásra ébredt. Délebédhez zavarták.

Ebéd után az asszonyok lefeküdtek egy-egy köpenyegre. A férfiak iddogáltak, a fiatalabbja a fiúk után is látott. Eszter fellopózkodt, hogy ne zavarjon, - lazult már a férfiak beszédje. Fehér köntöse, mint vitorla evezett bele az erdő zöldjébe. Mint kalandra, kincsre induló hajóé. Halkan énekelt és fehér virágokat szakított...

Sokáig ment és engedte sajogva felvirulni felmérhetetlen gyöngéd vonzalmát, amit egy gyermek fogantatott meg benne. Olyan jószágos, homálytalan boldogság volt ez, hogy Eszter szemeszélén születtek és visszabuktak a drága, fiatal, tavaszi könnyek.

Kilátóhoz ért. Mondták, hogy onnan, néha, különösen-áldott napokon látni lehet az üveghegyeket, melyeken túl a székely mesefa minden évben újra hajt.

Ott voltak: tizenkét egyformán, bordásan errefelé meredő hegygerinc: tiszta ezüsből, a nap elsikamodott rajtuk.

Sokáig nézett feléjük, arra gondolt, milyen jó, hogy elérhetetlenek, mert így megmaradnak örökre szépnek. - Esett a nap, mire tovaindult.

Szíve még jobban elállott. Egy galagonyának virágcsokrokkal tűzdelt zöld kárpítja alatt...

Félrehajtotta a gallyakat és megállott a tavalyi avarból már kifényesült ibolyalapuból vetett ágy lábánál. Milyen drága volt az alvó! Csaba seregéből, égi országútról földretévedt legénynek pihenő teste. A nap friss csókjaitól kipirkadt arca, melyen most egészen kiültek a kedvességek. Olyan szépre, forróra volt fáradva. Messzi járhatott, közel az éghez. Kicsit elizzadt, zilált fürtű fejéhez cifrabot szűrve s a botra néhány csillagforma virág kötve. Csillagok vigyáztak rá, a maga behúnyt csillagjai helyett. Igen, a szeme csukva volt és nem homályosíthatta el ajka ragyogását. Csak most látta Eszter igazából a fiú száját. Pirosbélű gyümölcs, melynek fája nem nyúlt ki még a paradicsomon. Drága, tiszta, mocsoktalan száj, alig pihés, serdülő arkangyalé.

Gyorsan, feltartatlanul szakadtak ki az Eszter szemében egész nap - hetek óta bujdosó könny-patakocskák. Zihált, úgy zokogott.

- Hát soha... igazán soha?

- Soha.

Jönnek az évek: és csókokat is hoznak talán. Jókat, becsületeseket, égetően is megáldókat. De soha ezt - soha forrásra még nem lelt, ökörnnyomból, iszapból sohse kóstolt büntelen-boldog szájét, soha legelsejét, zsengejét fiatal, fecséletlen férfi kivirágzásának... Soha! Hogy nézhetne ő azután a világ és - óh - a gyermek szemébe?

Állott és szinte sebesre nézte a két szemét, mint imént, a ködök tengerein úszó üveghegyek láttán. A fiú - tán a ráigéző nézéstől, - nyugtalanzkodni kezdett. Feje lecsúszott az alájagyúrt kalapról és mintha vágyna valami álmodott puhaságba fúrni: ahogy oldalt fordult, beljebb ágyazta az avarba. Eszter már azt hitte: ébred, félig visszalépett, hogy elmeneküljön.

Jéghideg nyíl cikkant le a gerincén. Az elkészült avarból tarka kis szörnyeteg ficánkolt elő. Ssz - piros, nehéz csepp buggyant, szélyült szét a megkívánt paradicsomi gyümölcsön. - Eszter ugrott, iszonyút tiport a kunkorodó kígyóra, érezte, ropog a feje a sarka alatt... és már térdelt a fiú előtt. Felemelte a drága, nehéz, még visszacsukló fejet és ott, ahol a halál beleütötte nyilát: ott kezdte szívni, erősen, gyötresig, hogy érezte a torkán lefutó vért és nyelte, nyelte a vérrel kevert halált, kimondhatatlan elszántsággal, szilajsággal, viharos, eszeveszett jótevással. Csókolt és életet adott egyszerre, minden asszonyi áldás egy pillanatban szakadt reá. - Tudta, hogy a fiú rég éber, de nem engedte el, csak mikor sok, sok vért elitta.

Akkor lekapcsolta a száját és ráeszmélt: mit gondolhat! - ...Ránézett. És azt gondolta. Fölnyitott, végtelen mélységű szentengerének színén angyalsereg rebbeni keresztül, hála és üdvösség, határtalan, határtalan... És lehúnyta újra szemét és nyujtotta magát, továbbra és ajkával együtt a lelke is repesett feléje... S Eszter pillanatra odaadta magát a csoda eszközének, elég volt a vér, tudta és mégis, még egyszer, kimondhatatlan gyengéden megérintette, felszentelte a fiú ajkát. Aztán elvette magáról, mint gyermeket kebelről.

A fiú nyelvvel érintette a sebet. Térdre esett, csókolni akarta a leány kezét.

Eszter megfogta a fejét, nagykeményen és odafordította a kígyó-tetem felé. Szótlanul. Aztán:

- Hallgasson... menjen... A tisztáson... Buzetzkó tanár úrnak van konyakja... fusson...

A fiúból kiremegett a szó:

- De tanár úrnő... hiszen ön... ön... is... a méreg! Óh, Istenem!

Lángolt az arca, összekulcsolta a kezét, alsó szemhéjára nagy, ragyogó gyémántok ültek ki.

- Menjen, nem hallja! Parancsolom!

Majdnem durván taszította meg a fiút. Még utána kiáltott, bele az erdőbe, mintha vágó ostorral kergetné:

- Fusson, fusson!...

Eszterre ráhált a csend. Megsimította újjával ajkait. Nem volt rajta semmi repedés. Amit elnyelt, az nem árthat, tudta. Behúnyt szemmel, hidegrázva ballagott kifelé, vissza. Körülötte halkan zúgott a csodatörténekek atmoszférája. Csordultig volt; minden ízébe behatolt a jó s mint nehéz korszót, vitte magát.

Az erdő szélén visszafordult, belenézett a rengetegbe.

- Köszönöm... - remegte a minden titkok mögött ülőnek és arca hasonlított az üdvezültekéhez.

- Köszönöm, örökre.

- - Hetekig nem látta a fiút; nem tanított érettségi tárgyakat. Egyszer bekopogott az a laboratóriumba. Egy csokor havasi gyopárt hozott.

- Kérem szépen, tanár úrnő, már rég vártam, hogy... - elpirult - a tanár úrnőnek szedtem... akkor...

Lángba gyúlt, földetnyaló, alázatos máglya volt.

Eszter nyugodtan, hidegen nézett a gyermekre, a hangja szinte vágott.

- Köszönöm. De - és itt már szúrt a tekintete - azt az akkort nem kellett volna kiejtenie.

A gyermek letette a csokrocskát, amit Eszter kézbe se vett. Lehajtotta a fejét, összehorpadt, úgy ment ki a teremből, mint a kis egérke, mikor az oxigénből kikergették.

Nem fogja soha tudni, hány könnyre tette be az ajtót.

OLAJFA.

Hajnali esőre kelő arany reggelen történt, hogy sétája közben Anna lábához egy cserép virág zuhant. A leány, aki épen az első mély tavaszi lélekzeteket vette, döbbenve tekintett széjjel a zsendülő cserjék között, aztán a magasba. Bokrok virágozták körül a csúcsfedeles, ódon emeletes házikót, melynek erkélyéről a furcsa, szinte halálos tavaszi üzenet szédült le elejébe. Anna szemügyre vette a virágot: nem is virág volt az, hanem olajfapalánt, mely a nap felé kúsztatva törzsét, igen kihajolt az erkélyről és lebukott, talán meghalni. Most ott feküdt: néhány gallya eltört, cserepét csak a fogózó gyökerek tartották össze, hosszú szőke lombja Anna lábát cirógatta. A leány felkiáltott az erkélyre, aztán a nehéz, kicsit rozszant tölgyfaajtón próbált zörgetni: hasztalan. Mégcsak szomszéd se volt. Gyöngéden, mint valami szép és érzékeny sebesültet, felemelte a palántát és az ajtóhoz támasztotta, hogy a hazatérők mindjárt megtalálják és ápolásba vegyék.

Különös volt, hogy ez az egyszerű élmény éjjel visszajárt emlékébe: a szőke növényfa mintha feléje esdekelt volna sebesült karjával. Igen korán és némi halk lelkiismeretfurdalással ébredt. Mielőtt hivatalba ment volna, az elhagyott ligetbe irányította lépteit, a régi ház elé. Ime, az olajfa ott csüggedezett most is a bejárat előtt. Anna összerezzen és hosszan, tanácstalanul kémlelt a lefüggönyözött ablakokra, majd a málló kőfalon át a hallgató udvarba lesett. Senki.

Hirtelen határozott. Lehajolt a beteg fácskához és óvatosan próbálta mindkét karba venni.

Valaki elfogta előle a napfényt. Ahogy felpillantott: hajadonfős, kitűrt inges fiatal fiú hajolt hozzája. A ligeten túl, a szabad mezőn sétálhatott és a két emberkerülő így került egybe a szenvedő fácska fölött.

- Én már tegnap is láttam és igen sajnáltam.

- Hazaviszem, - felelt Anna egyszerűen. Alapjában véve nem is hederített a fiúra.

- Segítsek?

- Köszönöm... Legfeljebb hozza a köpenyemet... és majd ajtókat nyit nekem... ha lesz olyan szíves.

Szinte egy szót se beszéltek Anna otthonáig. A szobában a vízvezeték kagylójába állították a növényt. Anna közben rendelkezett a fiúnak: rázza szét a csapzott leveleket, eressze meg a vízcsapot.

Friss föld, tágasabb cserép következett este és a beteg másnapra megvidámodott. Aranyszőke feje boldogan kezdett ágaskodni a nap felé, Anna kertre nyíló balkonjáról. Később néhány bimbó pattant rajta és a békesség drága illatát lehelte be a szobába. Mikor már így kedveskedett a ragyogó olajfasiheder, egyik estefelé kicsit bátortalan kopogás riasztotta fel Annát olvasás közből. Első pillanatban nem ismert a mult reggeli fiúra.

- A kis védencünkhöz jöttem...

Annát megmelegítette ez a gyermeki kedvesség.

- A fácskánkhoz? Minden gyöngédségre érdemes. Jőjjön.

Ahogy kiléptek a balkontra, a fiú lehajolt a fához és megsimogatta ezüstveretes leveleit. Anna most látta, hogy barátja a huszas évek elején álló ifjúember, akinek kicsit sápadt arcából korát meghazudtoló tisztaságú sötétkék szem tekintett. Hátra, homlokától válláig vetve nehéz olajfaszőke fürtök estek. Ahogy elmosolyodott a fa állapotán, egész lényéből megható lágyság

derengett és még a nyaka is, mely külön feltűnt Annának, erőteljességéből elvesztett valamit a fehérségével.

- Szép gyermek, - gondolta minden rezdülés nélkül.

Néhány szót váltottak és Anna megkérte a fiút, tudja meg, kik laknak az elhagyott házban, ahonnan védencük esett. A fiúnak erre újból jönni kellett és leplezetlen örömmel jött is.

- Valami Reisch nevű özvegy tanárnéé a ház. Most vitte a gyermekét Segesvárra, mert a leányka súlyos beteg.

- Vajjon meddig maradnak?

Anna hangjában volt valami remegés, szeme ott tévedezett a fácska szőke fején.

- Persze, ha visszajönnek...

Szemét hirtelen az ilyen magános, életből kiárvult leányok tiszta, senki mástól nem fakadható könnye forrósította el.

A fiú zavarba jött. Fogalma sem volt, mit kell lenni, mikor egy nőnek akaratlan fájdalmat okozott. Ajkát összehúzta, mélyen hallgatott és bűnbánóan nézett Anna arcába, mely halvány volt és finom, mint a naptalanul kinyílt virág.

Mikor leküzdötte könnyeit, a leány megszólalt:

- Látja. Az emberek azt hiszik, az én koromban már nem lehet valaki balga. És én... én úgy megszerettem ezt a kicsi fát. Tudja, egy növény - anyám mondta, szegény - sohasem hálátlan. Kicsi gondért annyi örömet ad.

- Ön nagyon elhagyott... Ha nem veszi rossz néven, néha eljövök önhöz.

Két napot se várt és újra jött és jött mindennap azontúl. Megbeszélték hivatalukat, olvastak és olykor, lámpagyújtás előtt, félvilágosságok puhaságában Chopint muzsikáltak. Vagy elkészíttek az alsóváros süllyedező gránitlapokkal kivert utcáiba, ahol árkádokkal nyújtott kezét egymásnak a zegzúgos utcasor és az ívek felett mint fehér óriásvirág virult fel a hold. Anna nyugodt, régen lehiggadt módján társalgott, Frigyes bámulatosan értett a hallgatás, a figyelem áhítatához. Lassan megtelítődött körülöttük a levegő valami finom feszültséggel, amelyben élni, lélekzeni névtelen gyönyör volt. Sokáig ment ez így: egyik se tudott a másik örömeről. Egy semmiség dobott szikrát, villámot a feszültségbe és a fiú odahullott a leány fehér ölébe.

Az illetetlen üdvösség csak órákig tartott, a titokzat csak hetekig. Annát nyomta a nagy csoda, mely nem úgy, nem akkor jött életébe, amikor várta. Kettőt tudott: hogy csak ezért a gyermekért volt érdemes világra jönnie, hogy érdemes volt, elhordani egy reménytelen robot-ifjúságot; és hogy mindenki, önnönlelkiismerete is megkövezi, ha elveszi magának örök rabul.

A szóbeszéd szennyes áráján úgy hanyódtak már, mint két összekötött, tajtékhordta fehér rózsza. Apja, anyja, minden rokonsága gyötörte a fiút: mit akar, megbolondult? Huszonegy éves, csinos, gazdag és jövő áll előtte és ő, ő akar egy magánál tíz évvel is idősebb szegény és ismeretlen könyvelőkisasszonyt feleségül venni, akit fekete önzésnél egyéb nem vezethet! És jó, jó, most lesz valahogy, egyelőre: de mi lesz tíz esztendő múlva? Frigyes alig kész férfi, Anna hervadó asszony! A természetet nem lehet megcsalni, borzasztóan bosszulja meg magát: poklot készít mindkettejüknek. - Olyan piszkokat is kezdtek besúgni az ilyen „férfiak közé járó” nőkről, hogy a fiú halálrasedezve ott hagyta szülei házáat s meghúzódott egy hónapos szobában. Ekkor jött az is, hogy Anna, nehéz vergődések után: elküldötte Frigyes magától örökre.

Nehány ólomlassú, ólomnehéz hét után egy este valaki kopogás nélkül topogott be Anna elélettelenedett szobájába. Frigyes lakásadónéja várvirrasztón lelkendezett Annának, hogy jőjön, nagyon gyorsan jőjön, az úrfi meghal, vagy megbolondul.

A tél fehér szemmel bámult be az ablakon: Frigyes az ágyon ült, de csak azért, mert az orvos és anyja kétfelől fogták a kezét; szép arca dült volt, a szelídség és értelem lágy vonásai elzilálódtak rajta. Mikor Annát megpillantotta: egyszerre mintha föleszmélne:

- Elmult... - mondta magának, s szelíden húzta ki kezét a bilincsből, fölállott, mosolya fehér fénynek tetszett... Nehány ingatag lépés és odacsuklott Anna elé, olajfaszőke fejlombja a leány lábára omlott. És vér: néhány csepp forró, piros élet a halántékából, mint oltárra áldozás.

Óh, szép, boldogtalan chérub az ágyon, ahonnan az egyik vagy másik paradicsomra kellett ébrednie! A földre ébredt.

Az anya, ki értéküldött volt Annának, átengedte fiát. Olyan arccal, mint nyereményt a tudott hamiskártyásnak. Tavasszal megvolt az esküvő. Pár nappal előtte történt valami. Anna és Frigyes a balkonon ültek. Behúnyt szemmel ölelték egymást a béke felhősűrű illatában. Láruk alól kisiklott a valóság.

Valaki aprón, bizonytalanul tipegett át a szobán és rájuknyitva halkán, boldogan felsikoltott. Aztán zavarba jött, rákpirosra szégyenkezett és dadogva kezdte a mondókáját:

- Néni kérem... szépen... Ne tessék haragudni... ez a fa... az én fám... az én olajfám... Beteg voltam... Segesvárt voltunk... sokáig... sokat sírtam érte... Megkaptuk a ház előtt egy cserépdarabját... Tegnap, ahogy erre mentem az iskolába... megéreztem a szagát... Erre senkinek sincs... A lakóné mondta a földszinten... hogy néni... tavalý, mikor...

Sovány kis cicára emlékeztető, vöröshajú félszász leányka volt. Csokros szája vonaglott, hirtelen színesedő és újra lesápadó arcán kövér könnyek gurultak.

Anna mintha messzi magasból esett volna kemény földre.

- Gyerme kem... - mondta és küzdött elszoruló gégejével, a virágot... a fát én mentettem meg, nélkülem elpusztul... de a tied... Vidd... el tudod vinni?

A gyermek letérdelt a cseréphez. Pihegve emelte fel, úgy vágott pukkedlit és megindult kifelé... Az ajtónál azonban beütődött a fa, lehasadt egy gallya. Anna felszisszent. A gyermek letette a fát és ártatlanul lépett Annához:

- Néni kérem... ne tessék sírni... A fát ki kell már ültetni... de ha nagyon szereti, én... én mindig hozok belőle néninek egy ágat...

Anna halványan felmosolygott és megsímogatta a kisleány göndör fejét.

- Köszönöm, kedvesem... eredj csak.

Frigyes Annához lépett.

- Nem szabad sírni... A fának jobb... ugy-e, ez a fő... A letört ága majd begyógyul.

Másnap egyéb vigasszal jött.

- Valami iszonyú banális ötletem van... de tudja, mit? Menjünk Olaszországba. Olajfák...

Különös nászút volt. Anna, mint valami hűvös barátnő járt férje mellett. Frigyes alig merte megcsókolni a homlokát. De ment utána vak ösztönben: hogy Annától csak jó jöhet, hogy utána lehajtott lélekkel menni, menni kell.

Velencében csak egy szobát kaptak.

- Anna?

- Ma este elmegyünk a Szent Márk templomba.

- Aztán?

- Diszíttesd ki szobánkat olajágakkal, gránátvirággal.

Mikor Anna szobájukba lépett, egyetlen ezüst szőkeség volt az, bíborcsillagokkal megtűzdelve. Pillanatokra mosolyba olvadt, mintha megrogyott volna Frigyes félénk ölelésére: de kiegyenesedett.

Leült az asztalhoz. írópapírt, tollat vett elő, lecsatolta kebléről a platinatűt, férje ajándékát és újjhegyébe szúrta a tűvel. Frigyes csaknem zokogni kezdett. Anna nyugodtan mosolygott rá. A vércseppet újjáról a tollra cseppintette és írni fogott. A férfi szívelállva nézte: milyen szép most Anna! Ha eddig olyan volt, mint reggel a virág, amit este félhervadtan vízbe tettek: kinyílt, megteljesedett, most mintha erre a szépségre valaki komor koronát tett volna.

Mikor készen volt, behajtogatta az írást, mint szekretér-játékban szokás, aztán hasonlíthatlan gyengédséggel nézett férjére és elibenyujtotta a kezét.

- A nevedet... - súgta.

Frigyes aláírta a tudhatatlant.

- Most pedig... menjünk.

A templom füledt félhomályában Anna egy oldalfülkébe vonta férjét. Letérdelt, kést vett elő és kifeszített a padlóból egy mozaikkövecskét. A cédulát a parányi üregbe dugta, a kövecskét visszaszorította helyébe. Aztán leborult a földre és röviden, buzgón imádkozott.

Szobájuk előtt, mikor a hasítékon már elibük omlott és kezdte lerészegíteni őket az olajfa illata, Anna még egy percig tartotta magát.

- Ne felejtse el soha, hol van az az írás... Ha valamikor valamire... nem talál sz feleletet, - esküdj meg, akkor... addig soha...

Évek szédültek alá. Eleinte minden tavasz elhozta nekik az olajfácska emlékét. Minden tavaszon bekopogtatott a Reisch leányka egy nyíló gallyal. Egyszer aztán utóljára jött; valami távoli zárdába került, kékruhás kis prepának. Anna csak formaképen említette neki, hogy mikor visszatér, mutassa meg magát nagyleányságában. Az olajág fétiskultusza letűnt, ahogy a házaspár romantikus szerelme külsőségtelen szentséggé mélyült. És hulltak az évek.

Egy koranyári délután Anna a kertrenyíló verandán olvasott. Kékruhás, nyúlánk leány jött fel az úton, kicsit félszegül köszönt és hirtelen színt váltott. A Reisch leányka volt, diplomáját hozta megmutatni. Anna elbeszélgetett vele a négy zárdai esztendőről, aztán meghívta másnapra uzsonnára...

A tegnapi kék dresszben jött el és csak mikor letette a rontó egyensapkát, köpenyt, tűnt elő különösszép, rozsdára barnult haja, döbrentően fehér bőrszíne. Míg Anna terítettett, Frigyes sétára ment Ríkével és megmutatta neki a kert csodáját, egy másfélméteres, halvány máglyaként pompálló yuccát. A férfi derűs örömet érzett, mikor a leányka világoszöld szeme sötétre tágult a csodálkozástól.

Közben Annát vendég zavarta meg: férjének egy pesti barátja, kivel együtt volt az akadémián. A vendég és Anna alig egy pár szót váltottak, jóformán rá se eszméltek egymásra, Frigyes és Ríke visszatértek. És Ríke három rózsát hozott: egyet a kezében, kettőt az arcán.

Vidáman, zajosan ültek uzsonnához. A barátot felhangolta a meleg és gazdag környezet.

- Barátom, - ujjongott - te vagy a legboldogabb ember a világon! Ilyen fiatal és szép feleséged van és ilyen fiatal és szép anyád!

A nyári égből dér szakadt le, megdermedt a kedv az asztal körül.

Este Frigyes nagyon gyöngéd volt szerelmében. Anna férjének minden remegésében megérezte a jótehetetlen szájalmat és ez fájt.

Néhány heti borongás szakadt az asszony szívére. De lassan fölengedett ez. Ríkével többször találkoztak, de Anna nem igen vette számba, hogy Frigyes olykor egyedül is elsétált a gyermekekkel a ligetbe.

Azonban közbejött valami. Egyszer Anna egy ligetbeli padon üldögélt férjével. Egy könyvről beszélt neki és hirtelen reáébredt, hogy Frigyes másra figyel. Ríke jött szembe, nagyon könnyű kék nyári köntösben, kezében pálcá-egyenes, sötéllila erdeililiom. Anna, ki azt a képét tette el tudatába, mikor legelőször jött fel az idén a veranda lépcsőjén, alig ismert reá. Erdei tündérnek tűnt és feje fölemeltségében volt valami, ami az asszonyt megdöbbsentette. A félszeg gyermek erejetudó nővé vált benne néhány hét alatt. Honnan e csoda? Anna Frigyes felragyogó tekintetébe nézett és elhallgatott, mint a megpattant óra.

Ezidőben Frigyes nagyon fínom volt és alázatos, hozzá mélyen komoly. Annát mindez nem nyugtatta meg. Kéztördelő gyötrelmek után másnap utánalopózott a fiatalok közös sétájának. De csak egyet látott: hogy fiatalon, büntudatlanul beszélgetnek és hogy soha senki olyan szépen még nem illett össze, mint ez a két nagyon szép, fiatal emberi teremtés, ott, Istennek árnyaló zöld tenyerei alatt.

Mégis: messziről követte őket. Mikor a ligetentúli, fávalszegett sétaútra tértek, maga áthágott egy venyigeikerítést és az út felett, a szőlők mentében követte őket. Szegesdrótokat, hágópadokat kellett átlépnie, harisnyáját felhasította, itt-ott vére cseppent el a virágos fűre. Az út mellett padok szóródtak, egyikén megültek Frigyes és Ríke. Anna egy szénaboglyához támaszkodott. Minden szavuk elért hozzáig. Szomorúbbat, mocsoktalanabbat nem hallhatott annál, amit hallott. Frigyes komolyan könyörgött Ríkének, hogy csak a zárdát ne emlegesse. Ríke torkában könnyek gurguláztak, ki is pottyantak azután. Frigyes önkénytelen akarta letörölni a gyermek kezefejére hullott cseppeket.

Ríke elrántotta a kezét és kétségbeesetten nézett Frigyesre.

- Adjon kezet Ríke. Nem bűn. Nem fogjuk látni egymást többet és magának nem szabad haragudnia rám. Én Annát soha meg nem szomoríthatom... sem maga, Ríke.

Ríke nem felelt, csak engedelmesen, igenelve bólintott. Közben egyik sebes könnye megkergette a másikat.

Anna kimondhatatlanul megalázva roskadozott haza. Nem zavarta percre se az egész nap halálsápadt Frigyeset. Nem zavarta azután se, mikor Frigyes helyét nem lelve ödöngött a házban.

Néhány nap múlt, Anna rendezett, írt, számadatlan utakat tett. Bizonyos, hogy ezekben a napokban került toalettszála fiókjába a pirosító. A fegyver, amiről anyósa azt jósolta, hogy utolsó menedéke lesz keserves asszonyi harcában a szemöldökfestővel, álfürtökkel egyetemben. Majd... most.

Tíz napig pirosította magát Anna. A tizenegyedik éjtszaka nem feküdt le. Nehéz éjtszakája volt. Hajnalban belopózott férje szobájába. Frigyes nyugtalanul, az ágyon keresztbevetődve aludt. Szép hajkálászai szétszóródtak a párnán, egy pászma lecsüngött az ágy párkányán. Szétkapcsolódott ingéből kidomborodott csodálatos nyaka, melyre Anna nem tudott tántorodás nélkül nézni soha. Lábújjhegyen osont az ágyig, ajkát odatartotta Frigyes fölé. Pár pillanatig - méznehéz, méregnehéz pillanatig - csókoltatta magát a férfiből áradó fiatal forró étellel. Néhány nagy könnye szivárgott el a haj sápadt aranya között. Frigyes felébredt. Lelke pillanatra elvesztette az idő talaját, Annáé volt e percben, egészen, számlálatlan örömök

társultak az ily órán, így ébredéshez... Töretlenül ragyogott fel asszonyához, tudatlanul adott neki ajándékot, mindentfelérőt.

Mélységes hála töltődött ki Annában. Úgy maradt, mozdulatlan, míg a finoman árnyalt, kékhamvas szemhéj kioltotta a tüzet, mely fölött utoljára melegedett. Megnyúlva, sápadottan, ragyogón imbolygott a küszöbön egy percig, ahogy a haldokló láng szokott, ahogy bolygótűz, mielőtt tovairamlana...

Fuldokló fájdalmú napok szakadtak Frigyes fejére. Velejét aszító, meddő kutatások hónapjai után egy álomtalan éjszaka ütött beléje az emlék:

- Velence!

...Szédítő robogás, mely alatt nászának emlékei, sírból kikelő szép, ijesztő halottak kavarogták körül.

Tikkadt, nehézillatú nyárestén feszegette a követ. Nem jött. Összetörte. Két írás volt alatta: egy régi és egy új. Állkapcsa össze-összecsattant, míg az elsőt kibontotta. Sárgára halványult, vérrel írott eskű:

„Én, Tatros Anna, esküszöm az élő Istenre, hogy az első pillanatban, melyben megérezem, hogy uram nélkülem boldogabb lenne, el fogok tünni életéből, ámen.” Alatta: Frigyes.

A második új, de már megfeketült írású levél volt:

„Mosolyogj, hogy folytatam a hajdani romantikát és ide rejtem második leveletem. De előbb olvasnod kell az elsőt, hogy a másodikat megértsed. Tudnod kell eskümről, az én igazi esküvömről. Állok eskümnél, bárha későn. Gyenge voltam. Nem akkor jöttem el tőled, mikor órád ütött. Ne vess meg engem úgy érte, ahogy én megvettem magamat nálad létem utolsó éjjelén. El kellett volna jönnöm, mielőtt szerelmem szeplőtlenességét utánad való leskődéssel mocskoltam volna be. De még mindig eléggé siettem ahhoz, hogy keserű, egymásiránti igazságtalanságokat kikerüljek. Mert nekem ép úgy jogom lenne szemedre hányni megtántorodásodat, mint neked: megtántorodni. Két igazságból egyiknek bukni kell és a tied az erősebb; előbb-utóbb győzne. Reménytelen harcba minek vinni az enyémet: sárba hurcolni fehér szerelmemet?

Érts meg: miért írok. Tudnod kell: szívemben nincs egyetlen hangja a keserűségnek. Ki voltam én előtted? Szegény, szomorú, időtöltött, élethenkízüli leány. És te felhoztad a napot nekem, feljöttél magad, mint a nap. Megismertem veled az angyalok örömeit. Vajjon rádöbentél te is utolsó közös napjainkban arra, amit tíz esztendőn át mindenki minden tekintetében rámvetett: hogy hogyan mertem! Te, aki tudtad azt is, milyen rezdületlen magamnekiadással vettem fel mindig szerelmedet... Nem villant át soha rajtad: hogy nincs lelkiismeretem? Most már tudod, hogy volt, hogy sohasem tudtalak örökké magaménak.

Nem mondhatom meg: hová megyek. Ha azt írnám, meghalok, elvinném a nyugtod. Ha azt: csak elmegyek utadból, keresnél, tudom, halálig. Olyan egy, ki imádkozik a boldogságodért: (mert könnyörgöm, legyetek boldogok) üdvezült, vagy hervadó szegény asszony. Köszönöm, hogy mikor utoljára szemembe néztél, úgy néztél, mint szerelmünk első hajnalának ébredésén. Ez több volt, mint életemtől számítottam, rámcseppenő csepp a túlradó örök malasztból. - Szerettelek volna megszólítani levelem élén. De hogyan?... Olajfám, rövid ölembehullt üdvöm, szőke békességem?? Hidd el, nincs szó...

Az olajfa jegyében: békével válok tőled. Köszönöm neked és Istenemnek, hogy vagy, hogy voltál nekem... Kimondhatatlan hálával, szerelemmel köszöntlek:

Anna.”

RESERVATION.

A patikus gyógyszerekért ment be Enyedre. Nyári délután indult ki Torockó táncteremtiszta piacáról. Az alkony pirossága a Kövek előtt érte. Rózsaszín és sötétlila fújta be a szürke sziklafalakat, ahogy a falu felől megközelítette őket; de sötétkékbe mállott a világ, amire laposra fordult ki a függő kötömbök alól.

Nyírmezőig vak este lett. Kilenc órakor ilyenhelyt már éjfélzámba van. Csak a falun átsíró tétova patak derengett valamelyest a fűzek között, csak egyetlen sárga csillag pislant meg valahol egy magasabb marton.

Kicsi kerek ablakszemből kukucskált az ki nagyon ijedten az éjszakába. A legmódosabb mészégető portája lehet ott, ahol gyertyára is telik.

Amikor a fogat épen egyirányba ért a gyertyafényes ablakkal, olyan ordítás hasított belé a sötétbe, hogy valamennyi kutya felvonított rája.

Árnyék rohant az útnak, egyenest a kocsi-felhágóhoz verődve. Megkapaszkodott, próbálta magát fölvetni reá!

Pillanat mulva a patikus elé fekete gombolyag lapult és a térdét két mohó kar fogta át.

- Irgalmazz nekem! Épen... épen utólért!

- Ki vagy, mi az ördög bánt?

Már könnyebbülő hang fakadt a lassan kiegyenesedő alakból, már keresztet szórt magára az imént görcsösen kapaszkodó kéz.

- Ne emlegesd uram... ő volt maga... a prikulics! Megkergetett...!

- Nonó, lehetett egyéb is.

- Láttam, ahogy hányta a cigánykereket, úgy forgott a farka, mint a kerék küllője!

A patikus tisztába jött most már, hogy kutya vetette magát a legény után.

- Eiszem, nem jóban sántikáltál a mészégetőház körül? Tán a cseresznyefát tapogattad?

A legény hangján most átütött az önérzet.

- Én? Szabad nekem az út oda, édesebb dologhoz is, mint a cseresznye!

A patikus megcsattintotta az öngyújtóját. A kis világnál ugyancsak elámult. A nyálas sihederke helyett, akit elképzelt magának a sötétben; szépnövésű, kemény legényre látott. Cigánybarna képén rózsák virítottak és mohó tüzek a szeme bársonyán.

- Hogy hínak, fiam?

- Tódornak.

- Voltál katona?

- Voltam biza, Gyulafehérváron.

- És nem tanultad meg ott, hogy ne ijedj meg a magad árnyékától?

- Jaj uram, nem félek én semmitől a világon. Akár a temetőben is elalszok. De a prikuliccsal minden hiába. Kiszíjja a karból az erőt, hogy meg se lehet ütni!

- És a lábból nem szíjja ki?

- Kacagsz rajtam, hogy úgy ugrottam fel a kocsidra, mint a macska a kerítésre. Pedig... ahol megy!

A legény összezsugorodott és újból belefogózott a patikusba. A mézégetőház sárga csillagszemét hirtelen eltakarta valami elfutó árnyék.

- Csak most érjek haza... Csak most! - vacogta a boldogtalan.

- Aztán mondd csak, hogy nézett ki az átkozott féreg?

- Hát csúf, fekete, szőrös; mondtam, hogy farka is van, hosszú, mint a tehénnek!

Elhallgatott és hányta a keresztet.

- Na, ne irigyelje senki többet Marikucát, a mézégetőét. Mit ér a szépsége, a módja, a büszkesége, ha a prikulics magának akarja! Aki szóba álltunk véle, azt mind megkergette a gonosz. Két legényt a múlt héten a patakba vert. Egyiket a szívfogása vette elő, a másik a sárgabetegséget kapta meg ijedtében. Pedig hát az is volt katona, még éppel Kolozsváron!

- Aztán hol lepett meg téged a prikulics?

- Egyenest a mézégető kemencéből ugrott ki. Még teli volt a szőre, ahogy összekente magát a fehérséggel!

- Nem gondolod, hogy valaki csúfalkodik veletek?

- Anyám is látta, amikor az egyik legényt a patakba hengerítette... Aszonta, az igazi, akivel egyszer ő is találkozott a Kövek között. Mert ott lakik. Ide csak lejár, őrizni Marikucát, amíg egyszer elrabolhatja. A barlangba fogja vinni, oda a nagy Gaurába, ahol a sas is lakik.

- Na, mennyiért mondtad volna ezt el Fehérvárt az őrmester úrnak?

- Jaj uram, ott nem hiszik, ott nincs efféle. De itt van, itt mindig is lesz, a Kövek között!

A patikus nem vesztegetett több szót.

Kisvártatva a legény kiszökött a robogó kocsiból futtában mondva áldást. És eltűnt egy kőszövényel kerített putri felé.

A patikus másnap ebéd után indult haza. A hegyek között későn érő cseresznyefák piros köszöntéssel integettek, útrahajolva a kőből rakott kerítések felett.

Túl a falun és innen a Köveken fűzfával szegett rétecskén fehér szoknyák, ingek, kék vállak, sárgamintás keszkenők virágoztak a friss füveken. Egyetlenegy piros köntös fénylett ki a többi közül, mint a szegfű az ibolyából.

Most gyűlt a vasárnapi tánc.

Most közelgett a muzsika a falu felől. Két kormos cincogta az öt ütemből álló zasukáta dallamot.

A patikus leszállott, előreküldte a fogatot az itatóig. Maga fordul egyet a népek között. Ott van a pap is, megkérdi a beteg felesége felől.

Ahogy közelért, ráismert a piros virágszálla. Szerette az a pirosat, patikából is vásárolta. Egyéb orvosság nem kellett soha neki.

Igazi faluszépe. Széles arccsont, két virító rózsával. Vastag, fényes barna fonatok a füle megől eresztve, telisteli fonva sok recés csigával. Kemény az egész test. Csak a keze nem falusilánykéz. Nagy, de finomrajzú és a körmei, mint a mandulák. Holdasak, bekarmosodnak...

A piros kendő, a piros váll, a piros kötény meg csupa selyem, csupa bársony.

Semmittevő faj szerelemrehajtott gyönyörűsége ez a lány.

Ott áll a középén, a többi leányzót fogja az irígység. Tavaly kéket indított el, most pirosat indít a falu divatjának.

Jönnek a legények a Kövek közül. Hozzák bokrétában a pünkösdi szekfűt. Ki ennek, ki amannak... de legtöbben a piros Marikucának.

Vagy nem? - Ez is, az is elmegy mellette, mögötte. Odaszánja a virágját másnak. Nohát, nem is lehet valakinek az egész falu a bolondja...

A patikus félszemmél is ráismer Tódorra. Lassan kerül az elő, tétovázva. Csak nem tart napfelköltén túl is az ijedelme?

Marikuca egyedül áll a középén. A szája körül játékot űz a büszke megvetés a forró vára-kozással, esdekléssel. Jaj, ha ez is szégyenben hagyja, mikor szinte minden leánynak megvan már a virágja!

Tódor elsápad a leány szépségétől. Egyet-kettőt feléjelép - aztán megbicsaklik a lába és a háta megé kerül. A kancsi Jiliska már reméli, hogy feléje. Nem. Tódor elbódorog valamerre, oda a patakmartra. Tán sírni megy, tán a virágot vízbehajítani. Másnak adni? Nem. Azt az egyet nem, még a prikulics kedvéért sem.

Marikuca áll, mint a kő. Hát mindenki az ördögnek szánja? Lobog a szeme.

- Ej Vaszi - kiált reá a töpörödött, félreképű kis nyavalyásra, aki most kullog elő valamelyik szikla megől - add ide a bokrétádat!

Odaszögdécsel az, vigyori örvendezésben. A leány majd kirántja a csokrot a kezéből. Aztán a füléhez dugja, hogy még szebb legyen véle.

Indul a tánc, Marikuca Vaszival fogózik.

A patikus is indul. Eleget látott! Látta a prikulics hatalmát.

- Reservation, - mondja maga elé és nézi az égnekfutó sziklafalakat.

...Ahogy az indiánok pusztuló fájának áthághatlan területeket tartanak fenn utolsó menedékül, úgy rezerválja a sors a Köveket a prikulicsok örök védővárának.

- Itt mindig is lesz - mondotta tegnap a legény.

...Jó esztendő mult, mire a patikus újra látta Tódort. Istállót építettett akkoriban, meszet rendelni szállott ki a hintóból.

Hanem megváltozott a legény. Alig ismert reája, ahogy elibejött utcaajtót nyitni. Nem hasonlított sem a hajdani éjszaka rémült férgéhez, sem a félresomfordáló, kétségbeesett hűtelenhez. Arcán széles jókedv, szeme csupa eleven tűz.

- Ejnye Tódor, tán fiatal házas vagy?

- De nem én.

- Hát mit ragyogsz rám olyan titokzatosan? Tán megnyúztad a prikulicsot?

- Bár fogadtam volna szavadat és próbáltam volna megnyúzni! Most én ülnék a legnagyobb mészkemence mellett - ámbár így sincsen egészen elhibázva az élet.

- Szavadat se értem.

- Nem is illik arról értelmesen kimagyarázkodni.

- Akkor már asszonyi ügy. Hanem hát tudod, hogy patikusnak sokmindent meg szabad mondani, mert az tud hallgatni. Elmondtam-é valaha, melyik leány mivel szépíti az arcát?

A legény tett-vett még egy kicsit a gondolatai között.

- Emlékszel, ugy-e, hogy akkor Vaszival fogózott?

- A szegényke.

- Biza, szegény! Férjhez is hozzája kellett, hogy menjen. Az a nyavalyás egyedül nem tágított tőle.

- S a prikulics hagyta?

- Hagyta hát. Persze, hagyhatta is. Mert amikor félesztendő asszonysorban volt Marikuca, egy estefelé a patakparton találkoztam vele. Erősen megszépült, aztán a prikulics se háborgott mostanság, hát meg nem álltam, hogy ne menjek el szorosán mellette. Akkor odaszól nekem csak úgy a félszájból:

„Te Tódor, eiszem téged is megkergetett?” „Meg engem.” „Hát - mondja ő sebesen - milyen formája volt?” „Hát prikulics formája,” - mondom. „Félnél tőle, ha mégegyszer látnád? Mondjad, hogy nem.” Úgy mosolygott hozzá, hogy azt mondtam: „Ha ketten látnók, eiszem nem.” „Na, akkor gyere el ma délután hozzánk. Megmutatom neked a prikulics farkát.” „Hát az urad?” „Csak attól ne félj te. Fáért megy apámmal... a bitang!”

Hát én mentem is. Télre járt akkor, az elsőházban pattogott a tűz, aztán friss lángos is volt az asztalon, káposztával töltve. De Marikuca azt mondta: előbb a hiúba megyünk. Mert erősen gazdagok, gerendás háza van a Marikuca apjának. Ott aztán egy katonaládát mutat nekem. „Nyisd fel Tódor, ott a prikulics.” Reszketett a karom - de nem akartam előtte szégyenben maradni. Én féljek, amikor az a hitvány Vaszi nem félt? A ládában - majd kiugrott a szemem - egy molyos kozsók volt, egy szőrös álorca és egy száraz tehénfarok. „Teremtóm, Szűz-máriám! Vaszi... Vaszi volt a prikulics!” - ordítottam. „Ő hát”, - mondotta Marikuca igen keserűen szólva. „Dugta tőlem a kulcsot a ládához, de csak azért is kézrekerítettem. Mert nem fért semmikép a fejembe, hogy a prikulics épen Vaszitól féljen!... Igy kaparintott ő meg engem. Az Isten verje meg! Verje meg, úgy verje meg, amilyen igaz, hogy én mást szerettem!... De az elhagyott, szégyenben marasztalt, a vasárnapi táncban!” Bizony, sírt is a menyecske. Még vigasztalni se mertem, olyan keserű volt az én szívem is. „Azért nem haragszom érte már...” - mondta aztán csillapodva... „Mert azt láttam, hogy a virágot vízre eresztetted. Nem adtad sem Jiliskának, sem másnak. Aztán prikulics prikulics, ki nem fél tőle? Hanem ez a ládabeli, ettől nem félünk többet. Ha a kérőimet elriogatta, riassza el a leskelődőket is, amikor az igaz szeretőmet ölelni kívánom. Úgy fogom előtted mindig kikergetni, mint a kuvaszt, hogy őrizzen kettőnket. Ne félj, hallgatni fog, szolgálni fog, mert ha egyszer én elmondom, hogy ő volt a prikulics, bőr nem marad a hátán, ami csúfat a legényekkel sorban mívelt!”

- Eszerint a faluban újra jár a gonosz? - kérdezte a patikus hamiskodva.

- Jár az, minden este - kacagott a legény.

- Na de most már csak elhiszed, hogy az egész prikulics csak efféle emberi csalfaság?

Tódor a Kövek felé nézett és csendesen rázogatta a fejét, hogy csak úgy harangoztak hosszú, fényes fekete fűrtői.

- Azért vannak, hidd el uram, vannak igaziak is. Nem jó azokat letagadni, mert akkor tesznek róla, hogy higgyünk bennök.